

POP WJ

K'ulb'il Yol Mam

Paxil / Guatemala, octubre de 2001.

K'ULB'IL YOL TWITZ PAXIL

Academia de Lenguas Mayas de Guatemala

NEJSAL YOL EX B'INCHB'EN

Dirección Lingüística y Cultural

QE AJKAWIL

Trinidad Matías Rafael Jiménez Campos

Nejenel

José Miguel Medrano Rojas

Nejenel Ajtz'ib'

Cruz Velásquez Mendoza

K'u'l twitz pwaq

Aurelio Domingo Hurtado Montejo

Nejenel ti'j Yol ex B'inchb'en

K'LOJ TWITZ XNAQ'TZB'IL

Sagikán, Modesto Cresencio Baquía Barreno

Ajq'il b'e ti'j Ch'ixpul Yol

Miguel Pérez Escobar

Ajch'ixpul Yol

K'ULB'IL YOL TWITZ PAXIL

ACADEMIA DE LENGUAS MAYAS DE GUATEMALA

NEJSAL YOL EX B'INCHB'EN

DIRECCIÓN LINGÜÍSTICA Y CULTURAL

K'ULB'IL YOL MAM

COMUNIDAD LINGÜÍSTICA MAM

POPUL

Top 01/1
© Academia de Lenguas Mayas de Guatemala, Año 2001.
ALMG, 13 Calle 11-52 Zona 1, Guatemala-Guatemala.
Telefax 2323404, 2329342, 2500213. Apartado Postal 1322.
Correo Electrónico: almg@terra.com.gt

QE WIXON TE K'ULB'IL YOL MAM

Wixon:	Gérman Isaías Méndez de León
Ajtz'ib':	Jeremías Misael Pérez Hernández
Q'il twitz pwaq:	Clemente Morales Berdiño
Tnejel xtol:	Cleotilde Vásquez Lúcas
Tkab' xtol:	Pedro Alberto Velásquez Agustín
Toxin xtol:	Margarita Ordóñez Domingo

CHJONTB'IL

Tu'n Ch'isil ex B'inchil Nab'il
Kye qe qxjalil xi b'inchin twi' qyol

Kye qe ajq'il twitz Yol ex B'inchb'en te K'ulb'il Yol Mam,
A'yi:
Rumualdo López Juárez
Esraín Ramírez

Ex kye qe qxjalil xi onin ti'j Pop U'j lu, A'yi:
Juan Demetrio Sicaol Pérez
Hugo Leonel Filadelfo Sotz Gómez

JUN TOANIL

Tu'ntzun KULB'IL YOL TWITZ PAXIL, Academia de Lenguas Mayas de Guatemala ALMG. Tuk'il yukb'il ntzaj tq'on tume'l ttxoilil tun tipumal ex tun tok jun-eil' o'itxqib'ite ex tun tñimet ex tun tyek'et jun-eil' qyol tun kyalb'en kyyol qxjalil toj chwinqal kyxol xjal tun tok tipumal ex tun kyk'am xjal aju tul kanun, tun tten toj nuk'b'il ex toj jun junelní, mojb'il nab'l ex tun tok toj oklenj. Tuntzujú' aju nuk'b'il aq'untl te b'inchal u'j ex puib'il yol toj q'ilte twitz yol te kychwinqal qxjalil te K'ULB'IL YOL TWITZ PAXIL toktzin kyojge tñab'l aq'untl tuntzun tmoje kyyol qxjalil Maya tse' nku tun ttz'ib'et ex tuin t-xi' twitz aq'untl tun tajb'en aju u'j poq'y'ntl toj qyol ex tun tchiky'b'et.

Tuntzun tb'incht aju' tz'ib'an matzun b'inchet aju puib'ite pop u'j tz'ib'e'n tun Adrián Racinos, atzun u'jlu n tm'an ja tzajna' tlok' aju' b'inchb'ente' twitz tx'otx' ex aju kyyajil xjal, ts'en kyb'incha tej kyb'aj ten twitz tx'otx' ku techlan b'a'n ex mya b'a'n toj tqanil kyand'ib'l k'txewnaq, tetzuj kyul mos.

Apetzun poq'b'il ajla'n toj kyajla'b'l qchman xini toj jun pomni toj kab' ojmutz' ok'al tz'ib'a'ntzun toj ujkaw tajjal 1 046-87.

T-xilen a'q'untl tun tpon ja tá poq'b'il matzi tume'l tu'n tten aq'untl ex tun joyb'il ky'i'j aq'unalt te tzi'yal ex techemb'ilte aquntl te ttxoilil ex tu'n tiyet jun aq'untl junl yol, aq'unalt te jun nab'l ex tse'n tu'n tñipet atl, aq'untl aju at toklen ti'j jun aq'untl jio'n ex kyú'ng'e q'il twitz aq'untl toj K'ULB'IL YOL MAM juntzun chamb'il mo jun yol te junb'il nab'l kyuk'il junjun aj yoilil te junjun tnam te qyol Mam.

Tu'ntzun onb'il-lu' ex jun aq'b'il chjonte kye xjal q'se, ju' ma ku kyq'on amb'il tun kyonin ti'j jun tb'anil xnaq'tzb'il, ex

TNEJEL YOL

AJU' TNAB'L KYU'J TNAM TIB'AJ POP U'J

Ojtxi' yol ja'lu tz'ib'a'n tib'aju' tnam ktxe'wnaq.

Okb'el qtz'ib'ane', ex oktzeyeteliu' ojtxi' yol, ttzyetien ex tzajien tkyaqiliu' b'aji ojtxi' toju' nin tnam kyxol ktxe'wnaq, kyxoliu' tnej kyayjilb'en tojxju' tnam kyxol ktxe'wnaq.

Aja' yol lu jun yek'b'il, jun tpakb'alil,aju' yolb'ilteju' na'm tq'ancha'lin,aju' matxi' b'aj chiky'b'a'n tu'nju' B'inchalte ajut' Nuk'uite, ex Alal ex K'watal kyb'i. A jun teju' Jun Jub'tzeyil Ajaw,aju' Jun Jub'tzeyil Xo'j,aju' Nin saqb'och, Nin saq/tz'utz'/xpichaq',aju' Nimadkawil, Q'ud'kan,aju' Tk'u'j niab' ex Tk'u'j ninjab',aju' Cha'x laq, tuk'iltzunju' Cha'x tzma.

Tu'nju' kyma, ex tu'nju' chik'b'ab'l kyun. ex tu'nju' yolb'inte kyun Yab'aj, Chmanb'aj, Na'xka'yin, Xpiyakok kb'i. Aju' Kykuwal, ex Kolol,aju' Kamaj yab'aj, ex Kamaj chmanb'aj kyb'i toju' kynajilb'lu' Ktxe'wnaq. Tej tb'aj kyoli'n tkyaqiliu' ttzajien chwinqlal, tej ttzajenju' tqanil tib'aju' b'ajni kyb'inchan.

Ajalu kb'el qtz'ib'ane' tu'nju' techil najb'en kyxol mos, toj tq'ijlail okslab'l ti'j Crist, tu'nju' mixti'tlu' tu'jil,aju' Pop U'j, tu'jiliu' qtzajien jiaxi' nin niab',aju' yolb'inte qxopinte'. Jaju' in ka'yita' tej tq'inchal'linju' chwinqlal,aju' intoq q'umli.

Autaqiu' tnejelxi'x u'j,aju' ojtxi'xi'x tz'ib'ente, aye'ju' t-xaq noq o'kx teju' in kane toj twitz, ximal. Nimju' tu'mel' tu'n,aju' q'ma'n tu'n se'ntaq'wi b'ajb'enti tkyaqiliu' kya'j.

kye junjun wnaq te junjun ja te xnaq'tzb'il ma te junjun xjal matz'onin tjunaix ex qa nchi aq'unan ti'j kychwinqlal qchman, qe xjal nchi aq'unan ti'j tlok' yol xnaq'tzal ti'j tlok' yol kyxol xjal, xnaq'tzal kye k'wal ex qe tz'ib'ankyib' toj K'ULB'IL YOL MAM. B'ajsb'iltzunaju' tu'n tok toj jun tznjib'ilte aq'untl' tu'n ma chi onin xjal ti'j jun tuk'il ch'ixpul yol tuk'il tonb'il K'ULB'IL YOL MAM matzun ku ximet qaaju' pjub'ente xjan tujil qa japon tqanil b'inchb'ente tojix jun tu'mel'aju' pjub'ente tse'n kux tna'b'ill toj qyol.

Tkyaqil pjub'enteaju' lu'aju' b'inchalte aye at kyoklen tu'n tpuji' mya itit'j axixwut tten K'ULB'IL YOL TWITZ PAXI. Baisb'iltzunaju' aq'b'il chjonte ja chjontexix te K'ULB'IL YOL TWITZ PAXIL. Tun tq'met tojix jun tb'anilaju' aq'untl' lu' tu'n kyonb'il aq'unal, ex qe nuk'ul exqe tun q'il twitz pwaq.

Tuj tnam Paxil, tla'oj txlawil ab'q'i | 0 .

ex tx'otx', aju' kya'je' b'inchb'ente, aju' kya'je' aq'pu'b'ente, aye'ju' echb'ente, aye' kya'je' techal, aju'; echb'ente tu'n ky'jal, aju' echb'ente tu'n kyajal te toj kya'j, ex twitz tx'otx'. "kya'je' tx'u'k, kya'je' t-xe', ik tq'umliju' tu'n B'inchalte, Nuk'ulte, tu'n Manb'aj ex Txub'aj chwingqal, teju' ch'isa'n, teju' t-xew, ex teju' nab'i aju' in nalan, aju' in q'onte tzalajb'il kyeju' tnam, tzalajb'il kyeju' myalb'aj, * ex tzalajb'il kyeju' k'walb'aj, ex teju' xim, teju' nab'i tib'aj tkyeqilju' ati toj kya'j, twitz tx'otx', toj njab', ex toj nin jab',

TKAB'IN YOL

AJU' B'INCHB'ETE KYA'J, TX'OTX' EX K'UL

I: A q'umli lu; tenlixtog, tkyeqil nak'li, tkyeqil numli, ex mixit'e in yukchi, ex mixa'lot'e in yolin, ex mixtoqti'te' ai twitz kya'j.

II: Luju' tnejel yol lu, tnejel kyyol: mixtoqti' jun xjal, jun txkup, jun pich' jun kyix, jun chap, jun tze', jun ab'j, jun jyom, jun xaq, jun itzaj, jni' k'ul, o'kxtaqte' kya'j at/ati.

III: Mixtoqti'ju' twitz tx'otx', naq nak'ilju' ninjab' ex tyaqilju' kya'j.

II: Mixit' jun ti'xti' junx, inwit q'ajti, ex jun tixti' inwit yukchi, mo inwit q'ajti toj kya'j.

II: Mixit' xte' jun ti'xti' wa'lwit, naq o'kxte' a' numli, tenliju' ninjab', o'kx nak'b'il ati, mixite' jun ti'xti' atiwit. O'kxte' numle'n ati, nak'ilyle toju' qxopin te qonik'an.

II: Noq o'kxju' B'inchalte, Nuk'ulte, aju' Nimaqkawil, Q'uq'kan; aye' Alal ex K'walal atetog toj a' toj spik'un

III: Tadeya'. Atektaq tjaq' cha'x tzmil, txa'xile. A kyb'ilju' Q'uq'kan aye' nimaq ajnab'il, nimaq ximalqe'x. Ikztun atiya kya'ju', ex ikxju' Tanmi kya'j, atzun tb'i Tyux, chijo' inq'manjitzog.

III: Ultzun tyoltzu' tzalu, ul tuk'ilju' Nimaqkawil aju' Q'uq'kan, tzalu toju' qxopin, te qonik'an. Yolin tuk'ilju' Nimaqkawil, ex Q'uq'kan.

III: E'yolintzun, b'aj kyman'tzun, e'ximantzun, kyejb'entzun kyu'n ex mujeju' kyyol, ex kyxim. Ultzunte yek'b'iltzu'.

III: E'ximantzun. Tuk'ilztun spik'un ultzunte wnaq. Tej tkyej b'entju' nuk'b'il, ch'isb'enkye tze', exju' ch'ech, ju' nuk'b'iltju' chwingqal, anq'b'il ati toj qloj, te qonik'an tu'nju' Tanmi kya'j, jun tqan tb'i.

III: A Jun tqan, tnejel. tkab' aju' Chip tinun. Atzunju' toxin aju' Txa'x tq'oq'ojel. Aye'tzun oxe' lu Tanmi kya'j. E'ultzuntz tuk'ilju' Nimaqkawil, aju' Q'uq'kan.

III: Eb'aj yolintzun tib'aj tulen chwingqal: _zntzunlo taq'wi tu'n titz'j, tu'n tq'anacha'ix, alkyeju' k'a'chal, ex alkye q'olte ipumalj?

III: Ikytzu'n b'entya' tej tkub' kyxima'n. _jTu'n t-xi' lq'aju' a' jTu'n tel ja ta' jKutzaju' tx'otx' jTu'n tqtane' jTb'anilxwitju' ka'yini jTu'n titz'ji, tu'n tq'incha'lix twitz kya'j, ex twitz tx'otx' jMixit'izunlo ti'ju' tajwall, yek'b'iltju' qch'isb'en, a nuk'b'ente? jWnaqxwit qch'isb'en, ex wnaqxwit nuk'b'ente, chechiju'.

III: Ikytzun b'enta' tx'otx'ju' kyu'n. Naqtu'nju' yol b'enta' kyeh'isb'en.

B'ixix Xb'ant tx'otx'.

Naku'j muj, tze'n juplimuj, iktzu'n b'enta' ch'isb'en, tchwinqlal tej t'jawn'enju' a' toj k'ul, ex toj jun kmujx b'jawn'enta' nimaq k'ul.

Naq tu'n kyxew, tu'nj kypumal b'enta' nuk'b'ente k'ul, jni' mlaj, ex naqun kmujx tzajaj kywi' tz'sis ex tzaj twitz tx'otx'.

Iktzu'n jaw tzalaju' Nimaqkawil,aju' Q'uq'kan: _!B'a'n tulena, aya Tanmi Kyaj, aya Jun tgan, aya ch'ip Tinun, cha'x tq'ojq'ojel.

Matxitzun japun b'aju qaq'un ja'lo, Aju' qch'isb'en _ chechij kyima.

Tnejel ajuw' tx'otx' b'enti, ex k'ul, jniju' chq'ajaj. B'aj kyaq'pu'n kyib'ju' nimal a' ex b'ajtzaj k'alalanju' xlok' a' t-xolwitz. kyej tpa'n tib' tej kyjaw b'entju' nimaqwitz.

Iktzun jawb'enta' tx'otx' tej tb'inchanjtz tu'n Tanmi Kyaj, Tanmi Tx'otx'.

Iktzu'n kyb'iju'. Tej tb'aj kyvolf'n tib'aj tenb'iteju' kyaj, tej tiaz ch'iyu' tx'otx' toja'. Iktzun yoliu' tej tb'aj ximet, tej tb'aj nab'ietju' b'a'n aq'unil,aju' b'inchb'ente kyun.

TOXIN YOL AJU' KYITZ'JLEN TXKUP

Exi'tzunt b'inchalkye kyalu'n k'ul, aye'ju' xq'uqil k'ul, tkyaq'ilju' najal k'ul,aju' msat, tz'uchin, b'alun, uli'x, kan, wo'tz, ex q'antin, kyuk'ilju' xq'uqil ch'ech'j.

B'aj yolinju' Alal tuk'ilju' K'walal. qO'kxtzunlo numle'n, nak'b'il', ktenb'il kjaqtze', exju' ch'e'ch' B'anlote' qamaten jun xq'uqilkye.

Chechiju'. Atzuntzu' eximana', ex e'yolin atxixitzun t'jawn'entju' msat, e'pich', Textzu'n kmuj lu b'ajx pa'n kyajb'ilju' msat ex pich'.

Atzunta msat: ttziyile a' ex toj xaq kwala'ya. Atzu' ktenb'ila'ya toj txkup'e'n, toj itzaj, ex atzu' toj k'ul kpoq'ila'ya, kyaje' t'qana tu'n tb'eta, eb'inchet tu'n twe'ya kyib'aj_chij xiq'ma'nte.

Ex ikx b'ajb'ent ttenju' tpaqb'il tal pich', exqe' nimaq pich'. Atzunkye' che'okyele' te pich' twi' tze' ex tib'aj h'e'ch chepaqeb'ila'ye', chena'jalaye', ex atzu' chepod'ila'ye', ex chepuqile' kyib'aj tq'ob' tze', ex kyib'aj tq'ob' aq'. Chij xiq'ma'n kyeju' msat, exqe'pich'.

Iktzun japuna' kyaq'unju', kykyaqil exi' toj kypaqb'il ex toj kyajb'il. Iktzun tume'ju' kyaja' q'o'n kyja txkup twitz tx'otx' tzajtq'o'n Alal exju' k'walal, b'a'n ekyejtene' msat ex pich'.

Xiq'ma'ntzuntz kye msat ex pich' kyun Nuk'ulte exju' B'inchalte, Alal ex K'walal: jCheyolingeye', cheqx'unub'ingeye'i jchetxokkyine', chech'ingeye'i jcheyolingeye' teyele junjun se'nju' tyajil, se'nju' ka'vin mo tijajil _ xiq'ma'n kyeju' msat, te pich', te b'alun, uli'x exte kan.

Kyna'ntze' qb'iy'e', qo'kynima'ntze' ayo'e' kytxuye', ayo'ye' kymane'i jChe kub'sandeye', te Jun Tgan, Ch'ip Tinun, Txa'x Tq'ojq'ojel,aju' Tanmi Kyaj,aju' Tanmi

Tx'otx', B'inchalte, Nuk'ulte,aju' Alal, K'walal
icheyolinqeye'.

• Chek'ulundeye', exche kub'sandeye' qwitzel' chiju'
xiq'ma'n kye. Naq eb'aj tal ch'iwj, minti' elyal tu'n tb'ent
kyyolin kse'ngel' xjal, naq eb'aj wich'j, ex eb'aj qotqoyin,
ex inche jorjenen, mixit' q'ancha'lix tume'ju' che yolin,
teyle junjun chukhaq tu'mel' eb'axch'in.

• Iktzun tume'ju' tb'iva' B'inchal ex Nuk'ul naq eb'aj ch'iwj,
minti' eyolin.

• Kymatzuntz kyxolx: Na'mx tb'ent tu'n kyq'mante qb'i,
ayo' b'inchalye, ex ayo' ju' nuk'ulkye. Myab'a'n te'lu,
chechiju' Alal exju' K'walal Kyra kyxolilex.

• Xiq'ma'ntzuntz kye: kehech'exb'etele' qu'n minti'
xekajiyel' b'a'n, min xknet tume'l tu'n kyoiline'. Ma
che'exb'etj qyole'. Kyoj xaq ex kyoj k'ul ktemb'ela'
kywaye', kywab'le', kyku'ib'ile' e' kypaqb'ile', qu'n na'mx
tb'ent kyk'ulune' qeye', ex min nchekub'sane' qwitzel'.

• Ate'xlokke' k'ulul, b'a'n cheb'in aj kyb'ent, atzu'n ja'lo
naq o'kx kyayonku'ye' se'n machexa'ye', e'kyxmilale'.
jlkxwitzunju'.

• Iktzun machexakye' a kychib'jila k-okelte chib'j
Chechiju' tej t-xikyma'n tb'is kyk'u'j kye tal tkkup, exqe'
nimaq tkkup ateqe' twitz tx'otx'.

• Iktzu'n ikv'jumatl kywitz ti'j, kyxima tu'n tb'inchet jumatl,
kyxima tu'n kyq'onte jumajti an'b'il tu'n kyk'ulunjtz.
Tu'tzun cheyolin minti' kane toj kywitz kyxolilex. Mixit'x
jun tum'el b'a'n, ex mixit'xte b'enti kyu'n.

• Tu'ntzun lu b'aj tx'i'wu'n kychib'jil, xiq'o'n tu'n kyb'aj
ch'yo'n, eb'aj kyimju' tkkup aye'ju' ateqe' twitz tx'otx'.

• Iknatzunju' jun ak'a'j tume'l tu'n kyb'inchet jumajtijul' xjal,
b'inchet wnaq tu'n Binchal, Nuk'ul, Alal ex K'walal.
_jOb'inchax jumajti Ch'inx * qspik'e', ex xi'tzaj txe'ya'j.
Ob'inchaku' qkuwil mo kuwsb'ilqe, exju' k'achali

• Se'nlo * tume'l qb'inchal tu'n kynimange, tu'n qtzaj kyra'n
twitz tx'otx'? matxi' tzik' qwitz tijul' jun tnejel qch'isb'en,
aye' qb'inchb'en. Naqtzunaju' mixit' xb'ent qnimanjtz,
ex tu'n kyk'ulunge.

• Atzun ja'lo cheqb'inchaku' b'a'n cheb'in, ex b'a'n
cheniman, te qkuwal ex ka'yilqe' chechiju'. Atzun
kyb'inchb'en ja'lu, tb'antlen. Tu'n tx'otx', ex ti'j xox'j
ela' kychib'jil.

• Tetzun kyk'ayinte myab'a'n, naqtoq in txij, majtaq yulin,
ex mixtoqt' in yukchi, mixtoqt' tipumal, naqtoq nik'tz'eq,
ex naqtoq in pi'yaman. Mixtoqt' in yugchi twi', naq jun
plajx inxa'ya' twitz, mixtoqt' nka'yin twitz, ex mixtoqt'
inb'ent tka'yin tze'ikyij. Yoline' nejkuxi'x, naqtzunaju'
min kaneju' tyol. Bi'ixix kub' xib'eqj toj a', mixit'x b'ent
tizyunte tib'.

• Kymatzunju' B'inchalteaju' nuk'ul: Q'ancha'lx'x minti'
nb'et, ex minti' inpoq'in. K'okelte' jun yol tib'aju' lu
chechijo'. Kub' kyxitu'ntzun, kub'kynajsa'n kych'isb'en,
kyb'inchb'en.

• Kymantzun: _jTiloti' qb'inchal' tu'n kyelb'a'n, ex tu'n
kyb'entxi'x k'ululqe, ex nimalqe.

: Chechi tej kyyolin jumajtel: naq o'kx qmanx kyeju' xpyakok ex Na'xka'yin*, aju' Jun Jub'tzeyil Ajaw, aju' Jun Jub'tzeyil Xo'j.

: "Qb'inchaxntzun jumajilu' nuk'b'enkye, tu'n tik' qwitz ti'j' chechiju' B'inchalte, Nuk'ulte, kyma kyxolilex.

: Ukyitzu'n xa'kyma'na' kyeju' Xpyakok, Na'xka'yin, Yajixituntel xikyma'n kyeju' Ajnab'ilil, Tya Q'ij, Tya Spik'un,

: Xiq'ma'nkye tu'nju' B'ichalte, Nuk'ulte, a kyb'iju': Xpyakok, Na'xka'yin.

: E yolintzu'n Jun Tqan, tuk'i'l Nimaqkawil, ex Q'ud' Kan. A xikyma'ju' Teju'q'ij, te Nuk'ul, aye'ju' Ajnab'ilil: _ ati tu'n qb'uyinte qib', tu'n tjet tume'l tu'n tb'entju' xjal, jun xjal k'a'chal, kuwsalqe, tu'n tman ex tu'n qtzaj tna'n, chechi.

: Kyoknatzune', kyyolinku'ye' Yab'aj, Chmanb'aj, aya Qaxu', aya Oman, Na'xka'yin, Xpyakok. Kyb'inchame' tu'n tspik'e', tu'n tsqix qnimb'ile', qk'u'lb'ile', tu'n qtzajna'n tu'nju' wnaq qch'isb'en, xjal b'inchb'en, xjal a'li's', jlkxwit b'inchetju'i

: Kymanxe' kyb'iy'e'. "aju' Jun Jub'tzeyil Ajaw, aju' Jun Jub'tzeyil Xo'j, Kab'emej alal, kab'emej K'walal, Nin saqb'och, Nin Saqtz'utz', Teju' Txa'x a'b'j, teju' U'wi, Teju' Tz'qub', Teju' tze', Teju' Txa'xlaq, Teju' Spik'un' chetzajxwit txko'ne' kyu'nju' qaq'unb'en, kyu'nju' qch'isb'en.

: :

: Kyyome'ti'j tu'n ix'i'n, ex tu'n mich, Kyb'inchame' i'kiu', kb'enteltzuntz qama qo' k'oxine, kb'ajel b'inchetju' t'tzi, ex tb'aq'twitz ti'j jun tze', _chij xiq'ma'n kyeju' te ajq'ij.

: Tib'ajix'tzunja'lu uiju' nimb'il, aju' kub'sb'il tej tajb'enju' ix'i'n, tuk'ilju' mich, _jQ'ijl Ch'isb'enl Chechiju' Jun Yab'aj, Jun Chmanb'aj, kye. Aju' Chmanb'aj lu tetaq Mich, Xpyakok tb'i. Atzu'n Yab'aj, Teju'Q'ij, Teju'Nuk'b'en, Na'xka'yin, tb'i.

: Kymatzuntz tej tik' twitzlalil kyu'n: _jKyb'uyim kyib'e', kymujb'am kyib'e'! Chiyolinqeye', lu qo'ye' ngo' b'ime' kyeve', kymantze', kyechik'b'antze', qa b'a'n tu'n tmujeju' tze', tu'n tjoxmet tu'nju' B'inchalte, Nuk'ulte! Qa a k'a'chaju', qa a qkuwilju' ajqspik'e', ex ajqsqix!

: Atzunta ix'i'n, aya mich, aya kawil, aya ch'isb'en jkymujb'am kyib'e', chetenkuye' junxl _chij xiq'ma'n teju' ix'i'n, te mich. _jQ'ijl Ch'isb'enl jQ'ontz jun chojb'ila tzalu ayaju' Tanmin Kye'j, Mlalun kub' ttz'eysa'n twitzju' Nimaqkawil, Q'ud'kanl.

: E'yolintzuntz, toj ax kyb'inchame: _b'a'n, chetenxju' a'li's, tze joxmenge', ex kyyolin, ex tu'n kyla'jin eju tze b'inchange'

: Extzun e b'ant eju tilb'ilal xjal tu'n tze ex e yoliln i'ky te xinaq mo ichan atzun te xinaqmo ichan kub' bicha'n, e ku pudlitzun te kyk'wal ex kymyal extzun e el nakakan nti'x kyanmi ex kynab'l, mintzu ul julk'y'aj aju' b'inchal kye', naqtzun e ulxi twitz tx'otx'.

: Mixti'x tzaj kyra'tlu' Tanmi Kye'j. Qumtzun ekub'o'ji.

! Aja'lu naq jun tu'me'l, naq jun yek'b'il tu'n kyb'inchajur' ichan. Tnejelxi'x e'yolin, naq yu'chju' kywitz, intoq che'lu'lon kykux, ex kyq'ob, mixtoqti' kyck'el, ex kya'l, mixtoqti' kyxb'ub'jil, ex ky-until, tzajju' kytzi, kywitz, kygan ex kyq'ob, majxtoq sb'unin mo qa'n qe'tiju' kyckib'jil.

! Tu'ntzun minti' eximantel ky'ju' B'inchal, Nuk'ul, ajur' b'inchalkye, ex aye'etzajq'onte kyanmi. Aye'tzun tnejel wnaqju' txqantog kyb'aj ten twitz tx'otx'.

TKYAJI'N YOL Q'OL Q'EQ'AB'

! Yajixitzuntel eb'ajkub' najsa'n, ekub' xitu'n, eb'aj q'uchi'nju' a'il's ex e'kyim, aye'ju' noq joxm'e'n tzeqe'

! Atzuntzu' kub'e' t-x-manju' Tanmi kya'j tu'n kyxi' mulq'aj, nim q'eq'jab' jawb'enti, tzaj jun ninjb'al kyib'aj a'il's, aye'ju' josb'en tzeqe'.

! Ti'j much ela'ju' ichan/xinaq, tej titz'ji tu'nju' B'inchal, nuk'ul. A tzu'r oya/xu'j atzu' ela' ti'j ch'ech, aye'tzun kytx'otx'ajju' kyajb'iltog B'inchal, Nuk'ul.

! Naqtzur ajur' minti' eximan, ex minti' eyolin twitzju' B'inchalkye, Nuk'ulkye. Ximalake, ex Ch'isalkye.

! Tu'ntzunlu eky'ma', eb'ajx mulq'aja', Uliun ninjb'al stz'uji q'ol twitz kya'j. Tzqub'il witzj, tb'iju' pich' pon, b'je'tz Uliu' Paqil B'alan ex b'aj b'iyol ex el tk uxp'i'n kywi'. Ka'yilb'alan, atzun b'aj q'uchinkye ex b'aj tchenju' kyb'agil, ekyb'otx'i', b'ajtb'e'n, b'aj tb'aqi'n kyb'agil.

! Tu'n tz'eysb'il wutz min q'on chjonte twutz kytx'tx' ex ajur'Tanmi Kya'j, Juntqan tb'i. Qu'mtzun kub' qxope' twitz tx'otx', tzajun q'eqab', tb'aj Q'ij ex qonik'an'n kub'jb'al.

! Eb'ajpon tkyaqilju' tal txkup, kok'e' ex nimaq. B'aj juma'nju' kywitz kyunju' tze, ab'j. Eb'aj yolinju' kyxox', kyxk'or, kyiaq, kyk'wil, kyb'utx, kkye', kyaqilx b'ajuma'n kwitz.

! K'ixk'oj intoq kyb'inchane' qeye', intoq qox kwane'. Aye'tzunkye' ja'lo okche b'ajel qxiak'une' chechju' tx'yan kye, kyuk'ijju' kyek'/kytzek'.

! Aye'tzunju' ka: Inxixitaq qo juqliye kyune'at junjun q'ij, tkyaqil q'ij, tegale ex aj qsqix, inxi'xpetzun "jol jol, juq juq", chiju' qwitz' kyune'. Aja'lu juntog chojb'il in qchione' kywitz'e'. Atzun ja'lo mya' xjalqete', oktzun ky'iky'el kywitz'e' ti'j se'njude' qipumal. Ajur' kchib'jile' okb'ajel qchene', ex majx kb'entel quq qune' _ chechju' kyakake.

! Ex ikx e yolinju' kytx'yan, kymatzun kye: _?Tiqu'n mltoqjunt' intzaj kq'o'ne' qwaye'? Qama qo'x ka'yin ch'ine' kyije', ch'intqan ingo' elksa'jane' kk'etze', ex ingo'ex kxla'jane' twi'pe'n. Majxtoq atjun tze' jumilqeye' kyune' akx inche wane'. lktzu'n nkb'ircha'jiye' qeye'. Mixtoqti' in b'ent qyoline' e'Mya'tzunlo tume'l tu'n kykub'qb'yone'? e'Tiqu'n min kub'kximane', ex tiqu'n minche' ximane'? Qumtzun ja'lo ayo'e' qo' b'eixit'nkuye', Oktzun kynaye' ja'lo ajur' kyqb'acile' toj qtzive', okche b'ajile' qu'ne', _chechju' ktx'yan kye, Akxtaqtzun tej tb'aj q'uchi'nju' kwitz.

ikqextzunju' xk'o'n, e'k'wil b'ajyolin kye: _k'ixk'ol, yajb'il
xqo' ik'a'ye' kyu'ne'. Q'asb'aju' q'tziye', q'asb'aju'
q'wize', majx ato'qoye' twi'q'aq', intoq qotz'eye' k'yune'
Ma mya'tzun ky'ixk'oju' in qna'ne'? Oktzun k'yla'kye'
ja'lo, kche b'ajel qtz'eyse'ne', _chechju' kyk'wil, kyk'yaal
b'aj tzeysa'ju' kywitz.

Aye'ju' ab'j, aye'ju' xk'ub' texju' kmuj eb'je'tz lipan toj
q'ad' ex ponyaix ti'j kwi' eb'jo'k twitz k'ixk'oj kyu'n.

Intox chexob'je' ex intoq cheb'aj ojqelan inche'x ex inche'
ultl.

Kalb'iltog tu'n kjax kywi'ja, aye'tzu'nja naqtaq inche'
tzajniq'j, ex inche' kub'tz'aq twitz tx'otx'. Kalb'iltog tu'n
kb'ax kywi'tze, aye'tzunju' tze' intoq xi'xonk'ye najchaq.
Kyaib'iltog tu'n kb'okx kyoi jvom, kyib'xkye' jvom kyib'
intoq nokipu'n kyib' kywitz.

Iktzun b'ajaj xitja' ichan/xinaq ch'isb'en, xjal b'inchb'ente,
podaj, naqtu'n tkub' najsa'nju' xjal b'incha'n. B'aj pa'nju'
kytzi, jni'kywitz kyk'yaqix.

Iktzun kyima,aju' kynimalxjal b'ajkyejten toj k'ul aye'ju'
xma'ja'lo. Atznele' kyniky'tzili qu'naju' kyichib'jil b'inchan
naq te tze' tu'nju' B'inchalte. Nuk'ulte.

Qumtzunaju' ichan mo xjal lky ka'yinju' se'ng'e' ma'x. A
techlaju' tkyaqiju' jun tnej ichan naq xjalxi' b'inchb'ente,
wnaq Ch'isb'enkye, naqna' a'ji'sqe' tej kykub' b'inch'e'n,
naqna' josh'en tzeqe'.

TJWE'V'IN YOL
TNIMB'IL TIB' WUQ KYAQCH'EL

Naqtoq ch'inju' spik'un ati twitz tx'otx'. Mixnat'iqte'
q'ij. Mixnti'te' jun tu'n tjav tnima'n tib',aju' Wuq
kyaqch'el tb'i.

Tnejelxi'x tenju' kya'j, ex tx'otx, jpuntoq twitzju' q'ij,
tuk'ilju' xjav.

Kymatzuntz: _Axixnatzunte, o'k'xkye' kyk'len wnaqju'
aye'j eb'aj jaq'wi'jiq'wi, ex kyk'yaqiju' nim kypimal.
Atzun ja'lo ayinwe' nim woklen kyib'aj kyk'yaqiju'
b'inchb'en, e wnaq ch'isb'en! Ayinwe' tqi'j! Ex ayiwe'
tspik'un! Ex ikx ayinwe' t-xjav! Iktju'! Nimwe'
nspiky'umali

Wu'ne' inche' b'eta', ex wunwe' inkub'a' kyij xjal.

Qu'n u'wqekye' tb'aq' nwitz'e', inche' tilk'aj se'ng'e'
tb'anil ab'j, nakuj cha'x ab'j, aye'tzu'n nakuj twitz kya'j.

Iktju' nixane' in por tilk'aj najchaq iku' tse'nju' xjav,
atzunju' nq'ub'ile' iku' kse'nju' saqpwag, inspike'ju' twitz
tx'otx'.

Iktzunj, ayinwe' q'ij, ayinwe' xjav te ktzalajb'il qu'n
najchaq nxona' nwitz'e'.

intoq tma'n Wuq kyaqch'el. Naqtzunaju' mya'ax qa a te
q'ij Wuq kyaqch'el, naqntnima'n tib' tu'nju' t'ib'ial t-xik'
exqeju' tu/tuwj.

Atzunte' twitz noq o'kx impona' tipumal tu'n tka'yin nik'jan tx'otx', minti' inb'ent tu'n tka'yin toj tkyaqil twitz tx'otx'.

Na'mxtoq tka'yirju' twitz q'ij, xjaw, exqe' che'w, na'mxpetaq qel spik'e'.

Qumtzun intog t'nima'n tib'ju' Wuq kyaqch'el se'n q'ij, se'n xjaw, qu'n na'mtoqna' tye'k'u'n, ex na'mxtoq tq'incha'lix tspik'umal q'ij, e xjaw.

O'kxtoq tajb'ijju' tu'n tjaw t'nima'n tib' ex tu'n tkawin.

Iktzun tzeja' q'eqab'ju' tu'n kpaju' a'li's, Jso'n tze.

Atzun ja'lo okxel qmane' se'ntaq'wi tkyimju' Wuqkyaq ch'el, tej tkub'ti'j, tej tkub'incha'nj xjal tu'nju' B'incha'le, Nuk'ute.

TOAQIN YOL KYITZ'IN KYIB' YUKCHAL, EX KAB'E'TOAN

Atzuntzu' tzyeta' tkub'ti'ju', ex tej ttzyet tkub'aju' tipumal Wuq kyaqch'el ky'u'nju' kab'e' q'a. Aju' Jun Jub'tzeyil, atzun tb'i juril, B'alun Msat. Atzun tb'i tkab'ju', Axixtzunte' aye'kye' u Tyu'xqekye' tu'nju' el kynik' qa mya'b'a'n nkb'incha'n, twitzju' Tanmi Kya'j.

Chechiju' ku'xun: Myab'a'nte' i'ku'ju', qu'n na'mxpena' tanq'in ju' ichan/xinaq twitz tx'otx'.

Iktzun ja'lo, qka'yix tu'n t-xi' jub'tzeyit akxtoq nwan, okxel qxo'n tu'n jub'tze axtzu'na'tz, ok yab'telqu'n,

oktzun kb'ajel tq'inumaltzu', aye'j tab'aj cha'xqe', ex u'wj, q'andpwaq ex tkyaqilju' in t'nima'n tib', iktzun kb'incha kkyaqilju' ichan mo xinaq

Qumtzun mixti' tu'n tjaw q'nima'n qib' tu'nju' qoklen, ex tu'nju' qq'inumal. Iktzun chechiju' ku'xun, teyile junjun jawtiqinju' jub'tze ti'j kyqul.

Iktzun ja'lo, aju' Wuq kyaqche'l, atitog ka'be' tk'wal, atnejil aju' Yukchal Atzun tkab'aju' Kab'e' Tqan, Chimalmat tb'i ktXu, aju' t-xu'jil Wuq Kyaqch'el.

Atzun Yukchal a toq kywa nimaq k'ul atzun toj jun aq'b'il ex tej qsqix ojetog che b'ent txcan xkanul/witz. Aju' xkanul'aq', exiu' xkanulpakx, xkanul a', xkanulwitz, Rusna/chmanwitz, xya'Witz ayetzun kb'i witzju' tej qsqix ex naq junx qonik'ar b'ajb'enti tu'nju' Yukchal.

Axtoqtzun tate' Kab'e'tqan, ntoq cheyukchi witz, nimaq exqe' kok'e' witz tu'n.

Iktzun tume'ju' inxi'x knima'n kyib'ju' tk'wal Wuq kyaqch'el. /Kyb'intze' /Ayinwe'q'ij/ chixi'xte' Wuq kyaqch'el.

/Kyb'intze' /Ayinwe' b'inchal tx'otx' /chiju' Yukchal. /Wune' nyukche'ju' kya'j, ex wune' nyukcha'ju' tx'otx' /chiju' Kab'e'tqan. Iktzun tume'ju' aye' tk'wal Wuq kyaq ch'el o'kxte' kyej kykno'ju' nmi'jib'il ti'ju' kyman.

Atzun taq'wixju' kyiju' kab'e' q'a. Jun Jub'tzeyil ex b'alan msat.

TWUQI'N YOL

| :|| Na'mx kyach'isji trejel qman ex qtxu. Atzun ja'lo kxel jub'tzeyin ti'ju' Wuq Kyagch'el kyu'nju' q'a, kxel qmane' kyeve' tej kykub'xitu'n teyejunjun aye'ju' myab'a'nge'. A Wuq Kyagch'el aitoq junwi' tchapa'l, aja lu atodq naj'enju' te twa Wuq Kyagch'el. A te, intodq nul twe'ju' to' chapa'l, intodq xwe'tzin, tkyaqilq'ij inxi' ka'yinju' twa tu'n Jun Jub'tzeyil, B'alam msat.

| :|| lkytzun kyma kab'e q'aju' tib'aj kykamiky te wuq kycky'el, ex te sipakna' ex kab'e taan.

| || Ntoq cheka'yinx txeju' tze' Wuq Kyagch'el, jutziqe' kab'e q'a txol t-xaq tze', pontzunju' Wuq Kyagch'el ponyalx ti'ju' twa, chapa'l.

| || Tojtzunju' kmuj lu xi'jub'tzeyin tu'n Jun Jub'tzeyil, Akuxi'xju' tb'aqil ttzi naj, jaw xch'intzuntz. Majxtzaj tz'aq twi'tze', ex kub' wogtz'aj twitz tx'otx'.

| :|| A Jun Jub'tzeyil xi' ojqelan, ti'j. Ex elb'oqi'na' tq'ob' Jun Jub'tzeyil Tu'nju' Wuq Kyagch'el, xi'tx-on tze' ti'j, jaw tq'u'tz'in tzejx twi'tq'ob' ponx twi' t-semu'l.

| :|| lktzur ela'xb'oqin tq'ob'ju' Jun Jub'tzeyil tu'n Wuq Kyagch'el. Qumtzun b'a'nte' kb'inchaju' ku'xun tu'nju' minkyaj tu'n kykub' tu'nju' Wuq Kyagch'el.

| :|| Xi' iq'intzun tq'ob'ju' Jun Jub'tzeyil tu'nju' Wuq Kyagch'el, anjtzun tja, noqtoq jto'n tb'aqil ttzi.

| || -t' tu' xb'ajeyaz? -chiju' Chi mal b'at,aju' txu'jil Wuq Kyagch'el.

| :|| -t'witloti' kb'ajil weye'? Aye'qe' kab'e Ajlab' machin tzaj kyjub'tzeyine', majx sel tb'aqil nziye'. Qumtzun nche'b'aj lu'lin nwitzteye', ex ch'yon b'a'nxi'x. Naqtzunaju' ati jun kysemu'l tunli twi'q'aa', xtenku'j yol, xtuninku'j, qu'n okche' ulkye' jyolte aye'ju' tch'k'utz lu -chiju' Wuq Kyagch'el injaxku' tyo'b'a'nju' tq'ob'mo tsemu'l Jun Jub'tzeyil.

| :|| Tb'ajienxi'tzun ximanju' Jun Jub'tzeyil, B'alam Msat, Exi'tzun yolil tuk'i'iju' jun tijwnaq,aju' jun chmanb'aj majx saq twi', ex ikx jun tal Yab'aj, tijwnaqtl, ex matxi'todq tzaj pukj ky'i'ju' tijwnaq lu.

| :|| Nimsaq B'och tb'i chmanb'aj, ex Nimsaq tz'utz' tb'iju' yab'aj.

| :|| Xikma'tzun kab'e q'a kyeju' yab'aj, chmanb'aj: -Qo' kyuk'ilame', qode ye' quk'ile' iq'ilteju' qq'ob'e' tk'etzi' Wuq Kyagch'el. Qoxel lpeqe' kyije'. "Aye'ja'lu qchmandeye', oje kimju' ktxu exju' kman, qumtzun inche' lepenje qije', jaxja maqo kotziniye', ex o'kx daq'unjuye' jawsal witztey qa matxito cheq'ay" chechikuye' kmanxe'.

| || -lktzun tume'iju' q'aqake' toj twitz Wuq kyach'el. Okqo' tenb'ile' kyk'etze' q'olte kynab'le' -chechiju' kab'e q'a. -B'a'natzunlo chechiju' tijwnaq

| - Extzuntz. Qejioktoq Wuq Kyagch'el toju' tnaip'il. Ekub' nejizun yab'ajtz tuk'i'iju' chmanb'aj, aye'tzun kab'e' q'a intodq chechchan lepchqe'x kyij. Eportzuntz t xeju' tja Tajawil, intodq k'ab'u'n tojitz' Wuq Kyagch'el tu n tc'i'iyon twitzte.

1: llwizuntz' tu'nju' Wuq Kyagch'el aj' chmanb'aj tuk'ilju'
yab'aj mujn kye, ¿Jatume'l xetzejaye', qman? chju'
Tajawil. Noq ingo' b'ete jyel ch'in qwaye', Aya Tajawil
chechju' kma

1: Tititunju kyq'anb'ie? Ma kyk'walqeyiye' k'lenge
kyune? Ma' qk walq' aya Tajawil, aye'kye' lu tai
qchmanqeye', noqtzun aj' nche' ex ch'yon ti'j qk'u'je',
ex atzunju' mizaj q'o'n qeye' inxi' qpi'xine' kye, aya
Tajawil chechju' chmanb'aj

1: Atzun Tajawil nxi'xtoq t'injine tu'nju' tch'yon twitzte, ex
naqtuk'ilxi' nyolina. Okxel nkub'sane kye'ye' tu'n tizaj
q'aq'an kku'je' wije', Tititun ch'inkye' kyaq'un? Titit'
in kq'a'nire? chju' Tajawil xiqanin kye.

1: Aya tajawil o'kxqe' rb'ent qu'n tu'n tijawtz witztey
q'aynaq, o'kxju' tb'aq' witzb'aj inq'anit qu'ne, ex nb'ent
tmuj'et b'aq qu'ne, chechju'.

1: Banatzun, kyq'ananku' ch'inkye' nwitzteye', qu'n axi'x
inchin yajtiye' kyu'n q'ijt ex qonik'an, mixit'xte' nwaile'
tu'n tpaj, ex ikyx tu'nju' tb'aq' nwitze'.

1: Aja'lu tu'n tpaju' mizaj jub'tzeyine' tu'n kab'ema' tchi'
k'utz q'a. iktzun tzajate', qu'mtzur minti' nb'ent nwane'.
Iktzunju' q'eq'antzun kyk'u'je' w'je', naq kyod'onkwe'
nwitzteye' tu'n kyq'ob'e'.

1: Banatzun, Aya Tajawil. Noq oqekx'kye' q'aynaq
nyeajinteya, k'oky'xte' txal*, naga xi'etz. Myab'a'nte' tu'n
qne', aye'petzun wipumajaye' nwitzteye', qu'n noqkyu'ngu' lu Tajawil
nwitze'

1: Ayo'qe' kb'entel tokx txel qu'ne', chen b'aj k'okyx
qq'one' noqtzun a te' chenb'aq kma roq chen ixi'n
sqattwitz.

1: Banatzun, kyiq'imitze', kuktzaje' onilweye' chju' tma.
Iktzun etza' twitzteju' Wuq kyagch'el. atzunju' txel
okxq'o'n aj' ixi'n sqal twitz, ex inxi'x qopz'aj toj tzi.

1: Textzu'nju' kymuj chukji twitz, nya' Tajawil tite' ka'yn.
Exb'etz b'ajsa'ntzun twitzte'tzu' aye'ju' inche' tlik'aj
se'nge' ab'j tb'anixi'x toj tzi. B'ajq'anirju' tb'aq'twitz
Wuq kyagch'el, majx b'ajlaqu' tb'aq'twitz, b'ajel
q'intzuntz tkyaqilju' ab'j tb'anixi'x ti'j.

1: Mixit'xte' tna' k'ixk'o'j. noqkyej ka'yn tej telic'in tkyaqilju'
tixit'ite' aj' intoq tnima'n tib' kyu'n, Tkyaq'ju' b'aj ky'i'j
noq tu'n knab'ju' Jun Jub'tzeyil, ex B'alan Msat.

1: Ikytzun kyima' Wuq Kyagch'el ju', elknetzun tq'ob'ju' Jun
Jub'tzeyil. Ex kyimju' Chimalmat aj' t-xu'jilju' Wuq
Kyagche'l.

1: Iktzun b'aja' tq'inurnajlu' Wuq Kyagch'el. Axju' q'anai
b'ajkyej ten kyuk'ilju' cha'x ab'j, ab'j tb'anilqexi'x qu'n
tu'nju' lu jawtnima'n tib' b'anxi'x tej tnajan twitz tx'otx'.

1: Tb'anil wnaq yab'aj, tb'anil wnaq chmanb'aj qu'n
b'ajb'entju' ti'xiti' lu kyu'n. Elknet jumajilu' q'ob'aj kyu'n,
okkyq'o'n jumajil toj tnaib'il, ex b'a'n kyejb'anta'

1: Noq o'kx tu'n tkyim ju' Wuq Kyagch'el teitzun kb'incha
ja'lu, qu'n taq'wix ela' toj kwitz tnayu' nimjiti'il.
Tb'ajlenxitzunju' lu eanjkye' kab'e' q'a, o'kxte' tyol Tammil
Kya'j kyb'ncha.

TWAXXAOI'N YOL AJU' TB'INCHB'EN YUKCHAL

! || Lugezun ja'lo aju' tb'inchb'enju' Yukchal, aju' tnejel tk'wal
Wuq Kyaqch'el B'inchal witzqinwe' _chiju' Yukchal.

! || Aju' Yukchal nichintog ttzi jun a' tej kyik' omux' (400)
q'a tk'etz, jwo'ntog jun tze' kyu'n ttzeyil kia, aye'ju'
omux' (400) igal, matxi'tog tzaj ktx'emu'n jun nirtze',
te tptzo'mal kia.

! || Xi'tzunju' Yukchal, expon jaju' ate'ge' junk'al q'a: _? Tit'
nkyb'incha'ne tzalu q'aye? _O'kxna' tze' lu, mixi'x nk'ijiz
qune', tu'n tjax ti'j qse'mule'. _?Jatzun kxe'la'? Okxe'
wi'ne' ti'j nsemule' ?Tit'tzun k'ajb'ela' kye'ye'?

! 0 Te tqul qjaye'. _B'anatzun _chiju', jaw tiq'intzuntz ti'j
tsemu'j xi'tiq'intzuntz tzmax ttzikia ju' junk'al q'a Chi
Yukchal.

! . _Atzun ja'lo kutkveja qk'etze' q'a. ?Ma itz'x ttuxya, ex
tmana? _Minti' _chiju'. _Tenkina' ch'i'nta quk'i'le', najchi'j
kb'ajel qb'incha'n junti qtze'ye' te tqul qjaye'. _B'anatzun
_chij.

! : Tb'ajenxi'tzunju' lu e'b'aj yolin omux' q'a: _Aju q'a lu
?Tit' Ose' tu'n tkyim? Qu'n nyab'a'nju' xtb'incha, noq
tjuni xjaw tinju' tze.

! : _Oluukunku'x jun jul, ex qxoku'x toj. "kutku'xa iq'ijiktz
tx'otx' toj jul" qochiku' te, ajtzun tku'x okb'elix qxonju'
nintze' tb'aj, atzuntz kkyimila' toju' jul _

! : Kmatzunju' omux' q'a, exi'tzuntz lukul jun ninjul, nimtze.
Ex ikyx tzaj kytxko'n Yukchal. Ayo'ge' axtzu' qo'kanilaqe',
luku'ntza tx'otx' qu'n ayo'ge' mayx qo'kaninae' ti'j _
xi'q'ma'n te.

! | B'a'natzun _chiju'. Ku'xtzun toj jul, kux kyyolb'e'n tej
intog luku'n tx'otx'. _?matxi' txi'txe tu'na? _xiqani'nte.
_Matxi' _chiju'. Akx intzyet tjetju' jul, atzunte' jul tb'incha
noqte kolb'ite.

! | B'intog tu'n qa kb'el b'yo'n, iktzun okx tluku'n junti jul
ttx'u'kiu' tkab'jul tu'ntzun tklet.

! | _?Matxi' b'ent? ?Matxi' kuxiq'e tu'na? _kux kyma'n te
kyu'nju' junk'al q'a. Inxchin 'ukune', okche jawix nyoline'
naqa xb'entju' jul _tmaju' Yukchal txexi' jul.

! | Ex mixti' nlukunte' q'a jun jul tu'n tkyim, noq o'kx in lukun
jun jul tu'n tklet.

! || Tzajtzun xch'intzun Yukchaltzu', matxi'tog klet toju' junti
jul tej tzaj xch'in.

! || _Ikukytzaje'! Ikuyiq'inkxe tx'otx'i' !txeju' jul matxi'
b'ajnlukune' !Axix najchaq xku'xa' t-xe wune'! ?Ma min
kyb'ine' nchinxch'ine' ?! jatzunte' toj'wi'ye', in q'ojq'oi
naquj in mujt'ani !Naku'j ate'ge'ye' inxi' nb'ine'! _Chiju'
Yukchal toju' jul. Atzu' jutzlokx, intog xch'in tzmax toj
jul.

! || Tzaj kyiq'intzun jun nintze, ex kuxkjuma'n t-xeju' jul. Min
cheyoilne'. Qayoku' aj tjaw k'ab'j toj ttzi' ajtkyim _chechij
kxoillex. Intogna' chewut'j, noq okkipu'n kwitz te'yele
junjun, tej txi' juma'n tze' t-xe jul.

1. A'yi chij. Tej tjaw k'ab'j tzi, roq jumajx jawxch'in tej
_ku'pon jumju' tze' t-xe'jul. ja' /Majxi'x/ /Xb'ant xqb'incha
ti'j /Matxi'x kyim/ Atb'eyil q'unb'enju', tb'inchb'en qxol,
matxi'toq tz'okx tmo'tib' qxol, ayo'lawo' omux' q'a

2. Inxi'x chetxalaj kmatzun. Ja'lo kb'elx tx'emset ch'im
qk'wa'q'e'n toju'oxe'q'j lu. tik'lenxi'tzun oxe'q'j ko'qe'
k'waltzun ajtub ta'qja ju' qja ayo' junk'al q'a.

3. Kmatzun _Oktzun qia' najchi'j, ex okqia' kab'j, qamin
xeb'ju'ju' snik toj tx'otx' tu'n ttzu'wal, aj tkub' q'ay.
Tmaxi'tzun kchewixil qammi, ajtxi' qk'wa' q'e'n
_chexijju'.

4. Atzunju' Yulkchal in b'inktz toju' jul ti'j tkyaqilju' inkma'ju'
q'a.

5. Toj tkab' q'ij, E'b'aj pon kb'uyi'n kyib'ju' snik intoq che'tij
tjaq'ju' tze'. Jun ptoz xya'n q'i'n kyu'n toj ktzi, ex ikx
txky'ag Yulkchal.

6. Aye'tzunju' q'a tej kyka'yinte kmatzuntz: _iMixti' xkyej
b'a'nte' tchi' k'utz lu! Kka'yixpeye' snik, matxi' cheb'aj
chmet, inxi'x che'niq'j, jun potz wi'yi q'j'n toj ktzi, ex ikx
xk'yaqb'aj iq'i'n kyu'n. Kka'yixchade' tti' xqb'inchal. _
qxollex.

7. Wichaga a te Yulkchal itz'toqte' b'a'nxi'x. El tjonju'
txya'mal twi' ex tu'ngu' twitzte eltk'xu'ngu' txk'yaq tu'n
q'a.

8. Tzvetzun ktx'ujitzun toj toxi'n q'ij, ex tkyaqilju' q'a eb'aj
tx'ujti. Tetzunj tx'ujtenil qetogju' omux' q'a, mixti'te'
na'n kyu'n.

9. Atzunju' Yulkchal tzaj ttx'uyinju' ja toj kwi', ex majx eb'aj
kyim kkyaqilx. Mix-a'lun, ni kab'e' kyxol kyaqilju'
junk'al(400) q'a, kkyaqilx majx eb'aj kyim tu'ngu' Yulkchal,
tk'wajju' Wuq kyaqch'el.

10. Iktzun eb'aj kyima' omux' q'aju', chexijju': _qa ejawb'ent
te che'w'aju' atok tb'i te Wo'tz _qapelo axju' yol lu.

TB'EJOJIN YOL SE'N KUB'A' YULKCHAL

11. Ja'lotzun okxel qmane' kyeye' se'n b'aja' Yulkchal, kyu'n
kab'e' q'a,aju' jun Jub'tzeyil, exju' B'alan Msat.

12. Ajalu tej tkub'aj, tej tkyimju' Yulkchal tej tkub'ti'j kyu'ngu'
kab'e' q'a aju' Jun Jub'tzeyil, exju' B'alan Msat.

13. Kuxten k-txu'jil ti'j kyk'u'ju' kab'e' q'a tu'n tpa'ju' junk'al
q'a matxioq cheb'aj kyim tu'ngu' Yulkchal.

14. Kytzun n-elá ik'owb'ii toj tanmi tun xi tyim omux' q'a
tun Yulkchal.

15. Noq kyix noq chop nkjyvo'n ttziyile a', qu'n aye'jalu
o'qe'kxtzun twaju' tkyaqil q'ij.

16. Te q'ijit noqtoq ir b'etije jyol twa, atzun te qonik'an noqtoq
in kyej tk'ujile witz.

17. Yajxitzuntelaju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.
Kub'kb'inchan tu'n t-xaqju'eky', aye'ju' nimaq tqan ek'y'
a te'qe' toj k'ul. Atzunju' tjaq' tku'ju' chop/chap
kub'kyb'ircha'n te, kok'e ek'y' kub' kyb'incha'nju' tqan,
ex jaxkyq'o'n jun ab'j te t-x'owil mo tze'li'ju' chop.

Okx kq'ontzun t-x'owilrtzu' txeju' jyom, txeqtan jun
ninwitz, myab'a'n tb'i jaju' kub'ati'j. Tib'ajixitulu' ex'iju'
qa, okyalju' Yukchal ttzi a' kyu'n. _¿Jamata'ya q'a?

|| Chechiju' Yukchal.

|| Mixia'x/mixialojax machinxawe', noq o'kx inchin jyon
nwaye'.

|| vajizunkye' q'aye _chiju' Yukchal.

_¿Alkyczunju' twaya? Noq kyix, ex chap. Mixti'xte
matxi' tz'el yal wu're'. Kab'ejetxi' minxi'tl nwaye', lay
wipatie' we'yaj _chechi.

|| _Lu jun chap ati na'j txexi' xaq, axi'x jun nin chap. B'a'nte'
tu n t-x'i'wana! Noq aqe' mago okx'ane' tej xqo'xtog
tzyute, qumtzun ingo' xob'e'te. Mlay qo'xtlqe' tzyukte.
Chechiju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

|| _Q'ac'antz kyk'u'je' wi'je'! Qo'qe' ch'inkye' wuk'ile' q'a
_chiju' Yukchal. Mlay qo'xqe', Kutxi'ta, mlayna' kyej
tz'petta. Tiziyile a' kutxi'yiya, ajtzun ipona txeju' ninwitz,
q'inche'te intxatab ti txeju' xaq. Nogo'kxte' qamapona
atzu', chechiju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

|| _¿Qab'anxwe' nwitz? ¿matzun b'ent tu'n tokyal kyune'
q'aye? Kuktzaje' yek'ite weye'. Atzun che'x nyek'une'
e'pich' kyeve' jayil b'a'n tu'n t-xi' kjub'tzeyinaye'.
Wojtzqi' nwe' janche'knet'a' _chiju' Yukchal.

|| Yajixi'tzuntel kub'kyiju' q'a tu'n. _¿Mamitzun xi'qtzyu'ngé'
toj twitza? Ja'lo noqtu'n k'anjela' q'ie', qu'n ayode' mlay
tz'okx qnik'chantle', ma'toqpena' qo' oktx'a'ne' tej xqo'

oktz joqine'. Mago xob'qeye' tej xi'toq qokxe', ex
noqch'imni xtzeyeta' qu'ne', lktzunju' chab'a'tz'okx joqina
_chechiju' xi'kma'nte.

|| B'anatzun _chiju' Yulchal. Exi'tzuntz tuk'i'iju' Yukchal.

Xi'tzuntz, epon t-xeju' xaq. Txa'nx'i' txaklyaju' chap, majx
qchulin tka'yinxu' t-xilikyil. Txexi'ju' xaq ta'ya'ju'
kyxpatxab'.

|| _B'a'nte'! Jawtzun tzalaju' Yukchal. Inxixtoq tle'q'i'n
ttzi ti'j, qu'n inxi'xtoq q'ac'an. Xitoq tb'inche'n tib' joqi
tu'n tokx, atzu'nju' chap xi'toq tjatz txakan.

|| Yajixi'tzun etzel. _¿Mamin xtzyet tu'na'? _xiq'ma'nte.
_Mixti'x, qu'n majax jawl, noq ch'ixma xtzeyeta wune'.
Qajlo machinx'e' jawl tzyulte chi'.

|| Xi'tzun jumajtl jawl tuntzur tku'x, ch'intlmi kuxab'aja',
noq o'qekx twi' tqan q'anchar'l, matxi'toq txi'b'aj,
noqminab'en tzaj qotx'ju' ninwitz ttzi tk'u'j.

|| Ikyitzun b'aja'ju' Yukchal kyu'nju' q'a aye'ju' Jun
Jub'tzeyil,exju' B'alan Msat, "aju' b'inchal k'ui" B'aj'te'jin
ti'ju'b'aj ojxi', tnejel tk'walju' Wuq Kyagch'el. Txe jun
witz mya b'a'n tb'i kyima'. O'kxju' tanmi b'aj teju' tkab'in
pi's.

|| atzunju' juntl kxel qma'nxite' kyeve'.

TLAJOJI'N YOL
AVE'JU' TB'INCHB'EN, EXJU' TEJ TKUB' KAB'E' TOAN

|| u' tox'i'n pi's atzun tkab'in tk'wal Wuq Kyagch'el,
Kab'e'tqan tb'i: _jAyimwe' tx'uyil witzl Chi.

||: Aye'tzunju' Jun Jub'tzeyil, ex B'alun Msat ekanb'an ti'ju'
Kab'e'tqan. Kmatzunju' Jun Tqan, Ch'ip Tq'ojq'ojel, Chax
Tq'ojq'ojel xikma'n teju' Jun Jub'tzeyil, B'alun Msat:

|| I _Aju' tkab' tk'wajju' Wud Kyagch'el axiuntju' tu'n tb'aj,
anchaq'b'i'jue'. Qu'n myab'a'aju' nkb'incha'n twitzju'
tx'otx', irjaw kynima'n kyib', inkyek'u'n ati kye, ex
nelkyik'uju' xjal, mikxa'te' mya'b'a'nte' nkyb'incha'n.

|| • _Kyiq'imixe', Chab'a kxoximixe' atzu' ja njawila' q'ij _chju'
Juntqan kyeju' kab'e' q'a.

|| I _B'anatzun, aya Tajawil. Myab'a'nte' tu'n qka'yn ti',
?Mamixa'lotzuna on? Anata nak'b'il anata Tanmi Kyaj
_chijeju' q'a, akx intqo tzaj chaq'u'n kye tu'nju' Juntqan.

|| I Akxtogtzun inxib'incha'nju' Kab'e'Tqan, wuchilte witz.
Noqpe' jun tx'inu'n teju' tqan twitz tx'otx', majxtog inkub'
tx'uyju' nmaq witz, ex k'ok'e witz tu'nte.

|| I Eltzunyalitz kyunju' kab'e' q'a: _?Ja matxaya q'aye?
_chechij xikyxjeju'n te Kab'e'Tqan. _mixjalojax. Ayinwe'
tx'uyil witz, ex ikx tx'uyilkye akx inb'et q'ij, ex akx inb'et
spik'un _chju' tej tyolin.

|| I Ex ikx tmaju' Kab'e'Tqan teju' Jun Jub'tzeyil, B'alun Msat:
_?Titi' sutla' ya? Min ojtziq'i'n kwitze'. ?Titi' kb'i'ye'? _chju'
Kab'e'Tqan.

|| -|| _Mixti'qe' qb'i. Noq o'kx jub'tzeyil qoge', noq o'kx tzuyl
qoye' kyaj k'ul, qab'anx qwitzze', mixti'xae' ati qe. Aye
q'a.

|| -|| _Noq o'kx kwi' witz, ex noq o'kx kyib'aj ninwitz ingo'
b'etage', aya q'a. Ma'pene' qil jun ninwitzze'. Atzu'ja inxi'
kyeqaxa' kya'j. axi'x nim njawa', in nik' kyib'aj kkyaqil
witz. _Mijun, mikab'e' pich' matxiwit tzyet qu'ne' ja'lo,
aya q'a.

|| I ?Ma axtzun qa nb'aj ttx'uyina tkyaqilju' witz, q'a?
_chechju' Jun Jub'tzeyil, B'alunMsat teju' Kab'e'Tqan.

|| I _Axtzun qa makylju'ye' witz inkyma'ne'. ?Jatzun ta'?
Qama wile' kb'el ntx'u'yi'ne'. ?Jatzun xkyilaye'? chju',
_atzu' tzu'lu' njawila'q'ij _chijeju' Jun Jub'tzeyil, B'alun
Msat teju' Kab'e'Tqan.

|| I _B'anatzun, kyyek'untze' tb'eyil weye' _chju' kye kab'e'
q'a. _JA, lay! Ati tu'n txi'qi'na qxole', jun kxe'l toj tnayaia,
atzun junti toj tb'a'nd'ob'a, ati na'qe' qjub'tze, qa ate'qe'
pich' okche' b'el qjub'tzeyi'ne' _chechju'.

|| -|| Iktzu'n, intqo chetzalaj inche jub'tzeyin; mixtoqtzunti'te
tx'otx' tb'aq' kyjub'tze', noq o'kx tu'n kyxew tu'n jun
xupinx inche tzaj tz'aqkye pich' aj-t-xi' kyjub'tzeyi'n. Intqo
lab'tiju' Kab'e'Tqan.

|| I Tb'ajlensexizun jalu ku'x kyq'aq'ju' q'a. B'ajkux kytxoj'n
pich' toj q'aq'. Juntzun pich' b'aj kysb'adi'n tu'n saqkab',
okkyq'o'n saqtx'otx' ti'jile:

|| -|| _Atzun txi' qq'o'n junte tu'n ttzaj q'a'q'a'n ti'j, aj tne'nte
ajtpon puk'chaj toj ttxa'n aj tb'ajqk'a'sa'n. Iktzu'n se'nju'
tx'otx' jpultaju' pich'lu xkub' qb'incha'n, iktzun tx'otx'ju'
kjawix tib'aj naga xkux qmuqu'n.

|| Nimaq tna'b'il ju' ch'isal ex binchall! |aj qsqixl |aj qspik'el
_chechju' q'a.

|| \$ Iktzu'n se'n npon qk'u'j tu'n t-xi' qwan jun ti'xi' at
_nik b'elte, iktzunlo tab'il tanmi Kab'eTqan ju' _chechju'
Jun jub'tzeyil, B'alan Msat.

|| - Okyxtzun txojetju' pich', b'aitzq'aj, b'aitx'il'i'n, inxixtoq
puk'chai t-until* ex ta'ju' pich', inxix tzaj q'aq'an q'i
tu'nju' tk'ok'jel.

|| : Aju' Kab'e'Tqan tab'ilttoq tu'n t-xi' twan, intoq tzaj
chimmin a' toj tzi, intoqi' tb'ilq'u'n ttzub', ex intoq
tunjite' txe'ri*, e'itzub' tu'n tpaju' kk'ok'jellu' pich'

|| : Xitqan'n kye: _2Titi'tzun kychi'ye'? Axi'x majx k'ok'ite
in qna'n kq'ontz ch'inwe' ti'j _chi.

|| : Xitzun q'o'n jun pich'* teju' Kab'e'Tqan, tu'n taqpelo
tb'aj. Tetzunj tb'aju' pich'.

|| | Kub'tzunte' b'etzu', epontzuntz atzu' tjawitz q'ij, jaju'
taya' ninwitz. Matxitoqtzun tz'el kyipumal tqanju'
Kab'e'Tqan, exqe' tq'ob'. Mixtoqt'i ti tipumal tu'n tpaju'
tx'otx' okykb'aku'n ti'ju' pich' aju' xitwan, mixti'tite' b'ent
tu'n kyju' witz, ex mixti'x b'ent tu'n t-xitit.

|| -| Tb'ajlenxitzunja'lu b'aj k'lo'nkyc'ob' q'a. xi'itz'o'nju'
tq'ob' tze'iti'j, ex b'jo'k ky'lo'n tqan junx. Kub'kxontzuntz
twitz tx'otx' ex axtzu' kuuxkmuqu'na'.

|| : Iktzun b'aja' Kab'e'Tqan. Aye'ju' Jun Jub'tzeyil, B'alan
Msat mlayx b'aj ajlet kyb'inchb'en tzalu twitz tx'otx'.

|| :| Ja'lo okxel qmane' kyitz'jien Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.
Trejelix'x matxiqmane' kyb'ajlenju' Wuq cyaq h'el
tuk'i'ju' Yuk hal ex tuk'ijju' cab'e'Tqan tzalu twitzju'
tx'otx'.

TJUNLAJOL'N YOL AJU' JUN JUB'TZEYIL, WUQ JUN JUB'TZEYIL

|| :| Atzun ja'lo okxel qmane' tb'ij tmanju' Jun Jub'tzeyil,
B'alamsat. Ok'anietz q'je', okxel qma'n jumajle', tqanil,
q'malte tib'aju' kyitz'jienju' Jun Jub'tzeyil, B'alamsat. Noq
toj nik'jan okjela' ju' tqanil ti'ju' manb'aj.

|| || Luju' tqanil'lu, ex luqe' ju' kyb'i, aju' Jun Jun Jub'tzeyil
nixiq'ma'n te. Aye'tzun tmanju' Xpyakok, Na'ka'yin, Toj
qxopin, ex toj qonik'an titz'jju' Jun Jun Jub'tzeyil, wuq
Jun Jub'tzeyil tu'nju' Xpyakok, Na'ka'yin

|| -|| Etzunlu' ma che' itz'iji toj qloij te qoniky'an na'mxtoq
tulte q'ij -tuky'ij qtxu xlaw etogju' jun jun jubtzeyil ex
wuq jun jun jub'tzeyil.

|| :| Atzun tb'iju' ktxu aju' Xu'jb'aq qu'n iktzun tb'i qyaju'
aju' t-xujil Jun Jub'tzeyil atzunju' Wuq Jun Jub'tzeyil
mixtoqt'ite' t-xu'jil, noqtoq tjunax ati.

|| :| Aju' tkab'i'n k'wal ka'yin. Attoq nimknab'l, ex nim
kyojtzqib'l, ex ajnaga' tzalu twitzja' tx'otx', b'a'n kka'yink,
ex b'a'ntoq inche' and'ina'.

|| :| E b'aj xna'tza'n tu'n xtoky'i'n Jun maX, Jun xmaX,
kk'walju' Jun Jub'tzeyil. E xuxil, e b'itza', e jub'tzeyil,
ajtz'tb'alqe', exju' pa'l ab'j, eb'inchaf u'wj mo xmilq'ob'j
kkyaqilju'lu e b'aj b'ent kyu'n Jun maX ex jun xmaX.

|| || Ja'lotzun,aju' Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil, o'k'xtoqtzu inche' saqchana' kyiju' tal x'wak, ex intoq nexkq'ij ti'j xpo'tz inche' xpo'tzin tkyaqil q'ij, kakab' kb'et intoq chechchan, kyaje' toq kb'et inche' xpo'tzin toju' ksagcha b'i'l.

|| || Atzunju' Q'aniel/yoq'in intoq pon ka'yilkve Tsanelal toju' Jun Tqan, Ch'ip Tq'oj q'ojel, Cha'x Tq'ojq'ojel. Atzunju' Q'aniel mya'xix najchaq inkyeja ten twitz tx'otx, ex myanaajchaq tk'etzu' Xob'ajilb'e, ex noqtoq jun kmuj qu'n twiy injax tk'etzu' JunTqan.

|| || Ate'xtoqtzun tzalu twitz tx'otx' tej tkyimju' ktxu Jun Max, Jun xmax.

|| || Tej tb'nte Xob'ajilb'e intoq che'xpo'tzin, tej kxi'b'i'n kyu'n Jun Kamik, Wuq Kamik, aye'ju' tajaw Xob'ajilb'e.

|| || _?Tiri'tzun nb'ajkye twitzja' tx'otx'? noq inche' yukchi, noq inche' q'ajti. jKukxi'ye' txkolkyel jKuktzaje' x'chal, okqo' kamb'ale' ky'i'ji minti' inche' b'intl kye'e, ex minti'nehe' nimannt, min inq'a'q'antl k'k'u'j qije', noq inche' q'ojin toj qwi'ye' _chechju' xob'ajilb'eyil.

|| || Yajix'tzuntl eb'aj yolin kykyaqiju' eb'ajiximan aye'ju' Jun Kamik, Wuq Kamik, qu'n aye'toqtzun nimaqkawilju'. Aye'ju' Tajawil q'mantoq alkychaq taq'un junjun, kyu'nju' tajawil tu'nju' Jun Kamik, Wuq Kamik.

|| - Aye'tzu'n T-xik' Tapexk wluj chiky', (aye' kb'i tajaw iljun) atoqtzun kyaaq'uju' toj chik' tu'n kyab'ti xjal. Aye'tzun kab'e'tl, a kb'iju' Tpoj, Ttx'a'k. ikx ate'x txqantlu' tajawil.

|| : Atzun kyaq'unju': intoq che'x malju' xjal kyu'n, intoq nextz poq'li poj kyij kyqan xjal kyu'n, ex intoq netzkyu'n ti'j kywiltz xjal,aju' yab'il mali'r tb', Atoqtzun taq'un Tpoj, Ttx'a'k ju'.

|| : Aye'tzun junjuti Tajawilju' B'agxtok, Xtok tb'aqil wiyi, ay'etzunju' kxtol, Xob'ajilb'e, b'ag qekye' kxtok. Atzur kyaq'uju' tu'n tok ti'j xjal, tzmaji' b'ag qe'tl, tb'aqil wi'yi, iktzun inche' kyima', te mankb'il b'uyimele kyten b'ag qe'tl aj kykyim, atzun taq'un B'ag Xtokju', Xtok Tb'aqil wi'yi, kb'i.

|| : Junjuntl Tajawil: Teju'ttz'is, Teju'Xji'ill kb'i. Atoq kyaq'unju' tu'n kyk'ulb'an xjal, ti'jxi' kia mo axtzu' twi' pe'n, ajtoq kyxi' ka'yi'n k'ixb'enige' pak'lige' twitz tx'otx', kyimniqe'tl. Atzun kyaq'un Teju' tz'is, Teju' Xji'ill, ikttoqtzun kb'iju'.

|| | Ate'toqtzun jje't Tajawil: Q'aniel, Q'ob'xeky kb'i, atzun kyaq'unju' tu'n kyej kyim xjal toj b'e, noq minab'en, kamik tb'i, intoq netz chiky' toj kytzi tzmaji' ajkyel kyim injaw chiky' kyu'n, teyile junjun atitoq jun taq'un, intoq kub'kyitz'o'n tqul, tzi kyk'u'j xjal, tu'ntzun kykyej kyim toj b'e, intoq kub' kyitz'o'n kyqu' xjal qa incheb'et. atzun lu atzun kyaq'un Q'aniel, Q'ob'xeky ju'.

|| - Mujetzun kynab'itzu' tu'n kyajajun, ex tu'n kkub' ktz'eysa' twitz Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil. Atoq kyab'il xob'ajil b'eju' atojju ksagchb'ilaju' Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil, aye' ktz'u'n, aye' kxmiliq'ob', aye' ti'kq'ob', e'toj kwi', e'kk'oj, xqejju' kk'ok'sb'iju' Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil.

|| | Je'lo ok kxel qma'n qamatxi' txi' teju' Xob'ajilb'e, te
kykvejenju' Jun Maḡ, ex Jun Xmaḡ. Aye' tk'wajlu' Jun
Jun Jub'tzeyil, matxi'toq kyimju' ttxu. Ex ikx tib'aju'
tb'ajenju' Jun Maḡ, ex Jun Xmaḡ. Tu'nju' Jun Jub'tzeyil,
B'elar, Msat.

TKABLAJOLIN YOL

JNIJU' TCH'UXIL B'AJIK'A' TOJ XOB'AJILB'E

|| | Eb'ajutzun chq'onju' Sanjelal tu'nju' Jun Kamik, Wuq
Kamik. Kukxi'ye Ajxtol (Ajpop) q'aye, kukxi'ye' t'xkotajju'
Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil Oktzun kxel
kmane' kye ajkpone'

|| | "Kukytzaje' chechiju' Tajawil qeye'. Qlandeye' ḡchal
quk'i'le, tu'n ttzajaju' qwitz'e' kyuk'i'l, tu'n qleb'tiye' ky'i
aj kyb'aj ḡch'in. Ikrytzu'n tu'n kyul chechiju' Tajawil'.

|| | "Kyiq'intze' kysaqchb'ile', kyxmiliq'ob'e', patzb'li
kyq'ob'e', ex ikryju' kxpo'tz chiky'tze, chechiju' tajawil'
chechikuye' ajkypone' _xiq'ma'n kyeju' sanjelal.

|| | Aye'toqtzun sanjelaju' tukru: Smej tukru, Jun Tqan Tukru,
kyaqch'el Tukru, Tb'aqil wi'yj Tukru, ikrytzun kb'i
sanjelaju' Xob'ajilb'e.

|| | Aju' Smej tukru, ojgel inb'et nakuj jun smaj. Aju' Jun
tqan Tukru, noqtoq jun tqan ati, teqe'toqju' t-xiky'. Aju'
kyaqch'el Tukru, kyaqtoqju' ttzelti'j, ate'toq t-xiky'.
Atzunju' Tb'aqil wi'j Tukru noq o'kx twi'ati, mixtoqi'
ch'in tqan, ate'toq t-xiky'.

|| | Aye'ju' kyaje' sanjelal atok kyoklen te xtol lchan atok.
Eb'ajetzun tzuchix, toj Xob'ajil b'e. kyponeye',
Ab'ajukb'tentzuntz tib'aj xpo'tzb'il. Intoq che' xchanju'
Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil toju' xpo'tzb'il,
aju' Ninxpo'tzb'il tbi'.

|| | Exi'yaltzun tukrutzu' tib'aju' xpo'tzb'il, b'aitzun
ktx'olb'a'ntz tkyaqilju' xiq'ma'n kye se'nxiu' t-xoli yol
aju' Jun Kamik, Wuq kamik, Teju' Poj, Teju' Tx'ak, B'aq
Xtok, Xtok Tb'aqilwi'j, Ch'u'x Jub'il, Wlujin Chiky', Teju'
Tz'is Teju' Xi'i'll, Teju' Q'anjel, O'ob'xeky, Aye'tzun kb'i
Tajawil kkyaqil. Xi' q'ma'nju' ksanjel kyuneju' tukru.

|| | _?Axix matzaj kma'nju' Tajawilaju' Jun Kamik, Wuq
Kamik? _Axix ikrytzun xkymaju', Ayoge' qo' okyel te
kyuk'i'le'. "Kyiq'intze' tzalu tkyacilju' kysaqchb'ile'
"chechiju' Tajawil. _B'anatzun, qokayome', noq o'kx
maqoxe' q'olb'elte qtxuye' _chechiju'.

|| | Exi'tzuntz tu'me'l kyja, xi'kma'ntzun te ktyxu lojetoq
kyimju' kman): _Maqo'xqe' nan, ja'on qo'ule'. Mache'
ulju' tsanjelal Tajawil k'elqeye'. "Qlandeye' chitzun"
chechiju' sanjelal qeye'.

|| | Okche qyiel qq'o'ne qxpo'tze' _Chechiju'. Eaxtzuntz
k'ioite twi'ja qu'n attoqjun toyajil. _Oktzun qoge' ḡchalit
tojun majtl. Noqche' xuxinqeye', cheb'itane',
chetz'ib'ane', chejoḡminqeye', kmoq'tzankuye' q'a,
kmoq'tzankuye' tammi qnana _xiq'ma'n kye Jun Maḡ,
Jun Xmaḡ

|| | Tej kq'olb'en tu'n kyanj. Tzajtzun tb'is txub'aitzu'
aq'witzzuntz oq'ilaju' Qtxu Na'ḡ. _Maqoxe', mlay

qokymq'e, mlaJur cheb'isune' _chechju' Jun Jun
Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil.

Exi'tzun Jun JunJub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil, exi
k lentzuntz kyunjü' sanjelal. Ikytzu'n eb'aku'xa' toj'tb'eyil
Xob'ajilb'e, twitz jun peti'n wa'lkwitz.

Exu'xtzuntz, ex e' kyku'pun kanun ttzi jun tñimal a', xaq
Tk'u'jub'xaq tb'iju' najb'il jaju' eb'jik'a. jilajintzuntz toj
tñimal a' inxi'x tolaq'in, ch'ut, mya'xix nimate' tx'i'x jaju'
eb'jik'a, ex mxi' eb'aj ky'ixb'i.

O'kyx kpon kanun ttzijuntl a' chiky' twitz, mixa'loxt'e'xi
k'wante, epontzuntz ttzi juntl tal a' noq a'xi'. Min ekub'
noq eb'jik'x toj. Epontzuntz toj kyajb'e, atzuntzu' ekub'a'
tojxi'xju' kyajb'e.

Jun b'e kyaqile, juntl q'eqile, jutl saqile, atzun jutl q'anile,
kyaje' b'e. Tzaj yolintzu'n q'eq b'e: chelpet'e'
wi'je, ayirwe' Tajawil b'e _chju'b'e.

Atzuntzu' kub'a' kyij. Exi'ipe tiju' tb'eyil Xob'ilb'e,
epontzuntz toj kynajb'iju' tajawil Xob'ilb'e, atzuntz
ekub'a'.

Aye'tzunju' q'uqlige'toq noq a'la's qekye', noq joxme'n
tzeqe' b'inha'nqe' kyu'nju' xob'ilb'eyil. Atzuri' txi'
kyka'yi'n exiq'clb'en kye: _stunynos Jun Kamik _xikma'n
kyeju' a'la's. _stunynos, Wuq Kamik _xikma'n teju' a'la's
joxme'ntze.

Aye'tzunkye mixi'x e'tzaq'wi. E jaw paq'ejetzun, aye'ju'
tajawil Xob'ilb'e oje' eb'aj tze'n kykyaqiju' Tajawil, tu'n

tpaju' matxi'toq kyua' toj kyanmi, qa matoq kub'kyi'ju'
JunJun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil, inxtoq che'tzen
yajxi'tl.

Etzaj yolin jumajtu' Jun Kamik, Wuq Kamik: B'anatzun,
gamache' ule'. Kyiyonkie' kyxmild'ob'e, patzb'il kyq'ob'e'
te najchi'j _chechju.

Olanqeye' cheqekuye' tib'aj kq'ajtze' _xiq'ma'n kye.
Atzunte' kyq'ajitz inxiq'ma'naju' ab'j inxi'x swoye', eb'aj
tz'ey tib'aju' kyq'ajitz. Axi'x ojexi'x eb'aj meltz'a, mixi'
ejawe', axi'x e'yaitu, b'ajtz'eyju' toj kyxo'p.

Aq'wi jumajtu' Xob'il b'eyil tze'l, ex majx elkyim tu'n
ktzeb'in, maxpe' tzaj kan toj kyk'u'j, toj kyckh'lex, ex toj
kyb'aqil Eb'aj tze'n tkyaqiju' tajawil Xob'ilb'e.

Kukyxi'ye toju' ja chix, atzuntz kxel q'ina' kytzaje', exju'
kysich'e', atzuntz chewtalaye' _Xiq'ma' kye.

Exi'tzuntz tojun Oxopinja. Noqtzun o'kx majx qxopinte'
tija. Aye'tzunkye' xob'ilb'eyil intog cheb'etinje ex intog
kyma'n: Cheq'ok te chojb'il najchi'j, ajtzun kyim okche
kyjelju' kysaqchb'il qe tu'n qxhchan ti'j _chechju'
xob'ilb'eyil kyxolx.

Atzunju' ttzaj, jun tx'e'j tolin, "Saqch'ut" tb'iju' tx'e'j,
aju' kytzaju' xob'ilb'eyil. Majx ch'utte'ju' kytzaj, inxi'x
qoptz'aj naku'j b'aq, majx we'jte' kytzaju' xob'ilb'eyil.

B'ajo'kxtzunju' Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil
tojxi'ju' Oxopinja. Atzuntz xiq'ona' kytzaj, junx te'kyzaj
tzajq'o'n tu'nju' Jun Kamik. Wuq Kamik, ex tyele junjun

xia'o'n jun ts'ch', txqo'r'tl ttxa'n, tzaj q'o'n kyunju,
Tajawil. Ave'kye'lu exi' q'onte kyeju' Jun Jun Jub'tzeyil,
Wuq Jun Jub'tzeyil.

|| Ave'tzun'kye' lu k'ojlqe'toq toj qxopin tej tpon q'ob'aju'
kytzaj ex ju'kysich', inxix tilinte' tzaj toj qxopin:
"kytxqonkye' ttxa'n kytzaje' tuk'i'ju' kysich'e', ajtzaj
qsqx mlarizu kub'kyb'ajsa'ne' ajqsqx ktzajil kyq'o'
jumajle', kytenxu' ajttzaj kyq'o'n jumajle' " chechiju'
Tajawil kye'e'.

|| Iktzun ekub'aju', tu'nju' b'ajq'ma'n kye Kub'ajte' kytzaj,
exkub'aju' kysich' xiq'o'n kye. N'mte' kyil matxi'toq chmet
qu'n a te' Xob'ilb'e, k'weltoq ttz'eysa'n kywitz.

|| Tnejil'aju' jun Oxopinja, qloj toj. Atzurju' tkab' Qtx'iin ja
to'i, noq che'w'ati toj. Jun che'wu' in jumin tuja.

|| Atzunju' tox'n Tja B'alan tb'i, noq b'alan qekye'inche'
b'etije toj, junxtoq kch'uqinkxa' kyib', intoqche' tzanun,
intoqche' iplaj, ipunqekxtoq toj kja.

|| Tja Satz' tb'iju' tkyajin ja te tz'e'ysb'il witzb'aj. Noq
sotz'te' ateqe'kx inxixche' witz'j toju' ja, inxixche' oq,
inche' purin toju' ja. Jpunqekyxtoq, mixti' tu'me'l tu'n
kyetz.

|| Atzunju' tiwe'yi'n jun ja ab'jile tb'i, noq qesch'ut, tzayunte'
twitzte qesch'ut, junjun in tzinin junjunti min q'ajt tuja.

|| Ave' tnejel ja te tz'ey'sb'il witzj, kyun'aju' Xob'ilb'e mint'
okk'ye' Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil toj. Noq
o'kx kub'yolinju' kyb'iju' ja lu.

|| Yajixizuntel b'jo'kx tuja aye'ju' Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq
Jun Jub'tzeyil kywitzju' Jun Kamik, WuqKamik: _¿Jata'qe'
nsich'e'? ¿Jata'ju' ntzaje' xiq'o'n kye'e' te qonik'an?
_xiq'ma'n kye'e' jek'ax. _Mab'ajqune' aya Tajawil
_chechil.

|| B'anatzun. Ja'io majapun kyq'ije', chekyimile', chek'wel
_naisete', ex cheb'el pxete', atz knajilte' kyajile' tzaju.
Che'okyle' te chojb'il _chechiju' Jun Kamik, Wuq Kamik.

|| Yajixizuntel ekub'yo'n, ex b'ajku'x muqu'n, toju' Chojb'il
xpo'tzb'il tb'ijaju' b'ajkux muquna'. Elk'uxpi'n tqulju' Jun
Jun Jub'tzeyil,aju' tzikb'aj kuxmuqu'n tk'etzu' titz'in.

|| Kyxi'ye' kyq'onkxiuye' twi'tb'aj tq'ob'tze'aju' wa'l toj
b'e _chiju' Jun Kamik, Wuq Kamik. Exi'tzuntz q'olte twi'
tb'aj tq'ob'tze'. Taq'tzun tze twitz toj tkub' qonju' twi'
Jun JunJub'tzeyil tb'aj, atzunte' tnejel mixtoqti'x nwitzan.
Aju' "tzu" qochijite ja'o, "A twi'Jun JunJub'tzeyil"
chechijite.

|| Atzun nlab'ti/lab'j Jun Kamik, Wuq Kamik tiju' twitz tze'
lu. Qu'n toj tkyacilu' najb'il tolin ti'j, mixtoqti'x neltniktzil
jatzun taya' twi' Jun JunJub'tzeyil, ikyste' tka'yinku'
se'ngeju' tzu toj kywitzju' xob'ilb'eyil ajkypun ka'yilte.

|| Nim toklenju' tze' lu toj kyanmi, qu'n minab'en jawb'ent
tej tjax q'o'n twi'ju' Jun JunJub'tzeyil txol tq'ob'tze'
_chechiju' xob'ilb'eyil kyxolx. _iMixa-loxte' tu'n tul
neite'twitzl |Ex mix-alo'x tu'n tulwe' txeju' tze' lu!
_chechiju'. Kyejb'ent ti'j kyun' kykyaqilx ex kub' kymyo'n
kyib' ti'j aye'ju' xob'ilb'eyil kykyaqilx.

|| | Mixtoqt' nel tniky' ti'j twi' Jun JunJub'tzeyil, majx junehi
kyuk'i'ju' twitzu' tze' "tzu" tb'i ok. Tb'anixi' xju' yolb' ente
tb'inte jun qpoj. Ja'lotzun kxel qma'ne' ttzajien.

TOXLAJIN YOL JUN NIN Q'POJ NA'XCHIKY'

|| | Atzun yolju' tma jun q'poj, tmyal jun Tajawil, Wluji'n
Chiky' tb'i

|| | Ikytzun oktb'i' jun qpoju', tmyal jun Tajawil, Wluji'n Chiky'
tb'iltman. Na'xchiky' atzun tb'i qpoju', ikytzun b'ajib'i'ne'
yol tb'aj jun wi' tze ati twitz, tzaj la'ji'nte tu'n tman,
intoqtzun lab'ti aiti' la'jinte.

|| | _Z'Tiqu'ntzun min tzaj kyryek'ine' tze' inkyla'jine' weye?
Itz qelokye' twitz se'n nkymane', nb'ine', twitz_chiju.

|| | Xi'tjic'ntzun tb'e'tjunax, ponx txeju' tze' awa'n toj Choq'b'il
Xpo'tzb'il. _JO! jTb'anixi' xte' twitzju' tze' lu! B'ajaxa' qjib'
junte' se'n tze' lu. Mlay chin kyime', mlay chintzpete',
tojnwitzze', gama kutz nk'uxpine _chiju' qpoj.

|| | Jawyolintzun tb'aqil wiyj atitoq txoltq'ob' tze:
_Z'Tajb'ilqetzuna lu noqna' b'aqqekye', tolin ky'i'j, min
q'inchalqe' tu'n txaqtze' _chiju' twiju' Jun Jun Jub'tzeyil
tej tyolin te qpoj.

|| | _Z'Min tajb'ila? _xiq'ma'nte. _Wajb'ila' _chiju' q'poj.
_B'anatzun, nuqintza tb'a'n q'ob'a, okxel nka'yine'
_chiju' tb'aqilwi'yi. _aki_chiju' qpoj. Jax tnuqpi'ntzur
tb'an' q'ob'tzu' twitzju' tb'aqilwi'yi.

|| | O'kx ttzaj ttzub'e'n tb'aqilwi'yi, majx yalx toj tq'ob' qpoj.
Xi'tka'yintzuntz toj tq'ob', chab'axi'x/ kub' tka'yi'n,
mixtoqt'tite' ttzub'ju' tb'aqilwi'yi toj tq'ob.

|| | _Nyajilwe' matxi'nq'o'n teya toju' ntzub'e', nxeirye'j
nxlew. Jalotzun mlay tz'ajb'entle' nwi'ye', noq b'aqtte',
mixi'tl tchib'jil.

|| | Ikytzun se'nluaju' kywi'ju' Nimaq Tajawil, noq a te'
kychb'jil in q'onte tume'l tb'anil kyka'yink, noqtzun aj
kykym nchexob' xjal tu'nju' kyb'aqil.

|| | _Ikqetzun kyk'walju', ikyqe' nakuj tzub'j, kxeriju' kywinqil
b'a'ntzun qa kyk'wal tajawil, mo kyk'wal ajnab'jil,
mantxuwj(aj yol). Minti' ntz'aqun ajkanj, noq inkyej te
etzb'il. Minti'nkub'aj, minti' nkub'naj twitzju' tajawil, q'a,
nab'jil, ntantxuwj, noq inkyej tq'o'n kye tal, kye tk'wal
naga sok tiqi'n kwi'. Atzun xb'inchajjive' tuk'i'ia.

|| | _Tjaxa, na'tz, twitz tx'otx', mlay kyimta. Qektk'u'ja tiju'
nyole', ikytzun kb'antela _chiju' twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil.
Ikytzun b'ajkyej q'mana'ju' tu'n t-xi' kyb'inch'a'n, ikytzun
tyol Jun Tqan, ch'ip Tq'ojq'ojel, Cha'x tq'ojq'ojel ju'kye.

|| | Anitzunte' q'poj tja. Nimte' tume'l b'akyej q'ma'nte.
B'ajultzun itz'ite' taltzu' kok'sqi'nge' noqtu'nju' tzub'j.
Ikytzu'n oka' tiqina' twi'ju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Masat.

|| | Iktzun pona' apaju' qpoju'. Matxioq japun qaq xjaw tej
tok ka'yi'n tu'n tman Aju' Wluji'n Chiky'tb'i.

|| | Eliyaltzun qpoj tu'nju' tman tej tq'inch'a'lix qa ch'onwi'tl.
Mujetzun kynab'ltzu' kykyaqilju' Tajawil:aju' Jun Kamik,
Wuq Kamik tuk'i'ju' Wluji'n Chiky'.

A te' mnyelju'e' atillite' tne'x' aye'ye' Tajawil, noq sel
tch'aw' chju' wluji'n Chiky' tej tpon kyk'etju' Tajawil.

B'anatzun Xjelinxate tu'n taw tma'n, qatzun mlinxatma
qes'kutzun'tza, naichaq kyiq'inxixe' tu'n tqesit.

B'anatzun, aye'ye' Tajawil _chiju'.

X'izuntz xjelilte' teju' tmyali: _?Alkyetzun tmanju' tala
nmyal? _tmatzuntz _mixit'we' wal, aya ta'w, na'mx
wclontewe' twitz ichan'xirad _chiju'.

B'ana tzun. Axi'x matxi' tz'el ttxutx'yanta. _Kyiq'inx'e'
te choib il aye'ye' xtolq'a, atzun qyiq'intze tanmi tzalu toj
k'o'x. kukanjkyije' ik'etzu' Tajawil ja'loxix' _xiq'ma'n
kyeju' tukru.

Exi'tzuntz kkyajil. xi'kyiq'inju' k'o'x toj kq'ob' tej kxi'
xkyiq'inju' qpoj toj kq'ob', ex xi'kq'inju' saqch'uti b'iyb'ite.

Myab'a'nte' tu'n nkub' kyb'yone' aye'ye' Sanjelal, qu'n
mya' nch'ixaw we' iq'in wune', noqsok iq'i'nte' twi'tej
xinx'e' ka'yilte twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil ati jata' Chojb'en
Xpo'tzb'il, atzun tume'iju', min chin b'aj qquesune', aye'ye'
Sanjelal _chiju' qpoj tej tyolin.

Exi'tzuntz kkyajil. xi'kyiq'inju' k'o'x toj kq'ob' tej kxi'
xkyiq'inju' qpoj toj kq'ob', ex xi'kq'inju' saqch'uti b'iyb'ite.

Myab'a'nte' tu'n nkub' kyb'yone' aye'ye' Sanjelal, qu'n
mya' nch'ixaw we' iq'in wune', noqsok iq'i'nte' twi'tej
xinx'e' ka'yilte twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil ati jata' Chojb'en
Xpo'tzb'il, atzun tume'iju', min chin b'aj qquesune', aye'ye'
Sanjelal _chiju' qpoj tej tyolin.

Exi'tzuntz kkyajil. xi'kyiq'inju' k'o'x toj kq'ob' tej kxi'
xkyiq'inju' qpoj toj kq'ob', ex xi'kq'inju' saqch'uti b'iyb'ite.

Myab'a'nte' tu'n nkub' kyb'yone' aye'ye' Sanjelal, qu'n
mya' nch'ixaw we' iq'in wune', noqsok iq'i'nte' twi'tej
xinx'e' ka'yilte twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil ati jata' Chojb'en
Xpo'tzb'il, atzun tume'iju', min chin b'aj qquesune', aye'ye'
Sanjelal _chiju' qpoj tej tyolin.

Exi'tzuntz kkyajil. xi'kyiq'inju' k'o'x toj kq'ob' tej kxi'
xkyiq'inju' qpoj toj kq'ob', ex xi'kq'inju' saqch'uti b'iyb'ite.

Myab'a'nte' tu'n nkub' kyb'yone' aye'ye' Sanjelal, qu'n
mya' nch'ixaw we' iq'in wune', noqsok iq'i'nte' twi'tej
xinx'e' ka'yilte twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil ati jata' Chojb'en
Xpo'tzb'il, atzun tume'iju', min chin b'aj qquesune', aye'ye'
Sanjelal _chiju' qpoj tej tyolin.

Exi'tzuntz kkyajil. xi'kyiq'inju' k'o'x toj kq'ob' tej kxi'
xkyiq'inju' qpoj toj kq'ob', ex xi'kq'inju' saqch'uti b'iyb'ite.

Myab'a'nte' tu'n nkub' kyb'yone' aye'ye' Sanjelal, qu'n
mya' nch'ixaw we' iq'in wune', noqsok iq'i'nte' twi'tej
xinx'e' ka'yilte twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil ati jata' Chojb'en
Xpo'tzb'il, atzun tume'iju', min chin b'aj qquesune', aye'ye'
Sanjelal _chiju' qpoj tej tyolin.

Exi'tzuntz kkyajil. xi'kyiq'inju' k'o'x toj kq'ob' tej kxi'
xkyiq'inju' qpoj toj kq'ob', ex xi'kq'inju' saqch'uti b'iyb'ite.

Myab'a'nte' tu'n nkub' kyb'yone' aye'ye' Sanjelal, qu'n
mya' nch'ixaw we' iq'in wune', noqsok iq'i'nte' twi'tej
xinx'e' ka'yilte twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil ati jata' Chojb'en
Xpo'tzb'il, atzun tume'iju', min chin b'aj qquesune', aye'ye'
Sanjelal _chiju' qpoj tej tyolin.

Exi'tzuntz kkyajil. xi'kyiq'inju' k'o'x toj kq'ob' tej kxi'
xkyiq'inju' qpoj toj kq'ob', ex xi'kq'inju' saqch'uti b'iyb'ite.

Myab'a'nte' tu'n nkub' kyb'yone' aye'ye' Sanjelal, qu'n
mya' nch'ixaw we' iq'in wune', noqsok iq'i'nte' twi'tej
xinx'e' ka'yilte twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil ati jata' Chojb'en
Xpo'tzb'il, atzun tume'iju', min chin b'aj qquesune', aye'ye'
Sanjelal _chiju' qpoj tej tyolin.

Exi'tzuntz kkyajil. xi'kyiq'inju' k'o'x toj kq'ob' tej kxi'
xkyiq'inju' qpoj toj kq'ob', ex xi'kq'inju' saqch'uti b'iyb'ite.

Myab'a'nte' tu'n nkub' kyb'yone' aye'ye' Sanjelal, qu'n
mya' nch'ixaw we' iq'in wune', noqsok iq'i'nte' twi'tej
xinx'e' ka'yilte twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil ati jata' Chojb'en
Xpo'tzb'il, atzun tume'iju', min chin b'aj qquesune', aye'ye'
Sanjelal _chiju' qpoj tej tyolin.

Exi'tzuntz kkyajil. xi'kyiq'inju' k'o'x toj kq'ob' tej kxi'
xkyiq'inju' qpoj toj kq'ob', ex xi'kq'inju' saqch'uti b'iyb'ite.

Myab'a'nte' tu'n nkub' kyb'yone' aye'ye' Sanjelal, qu'n
mya' nch'ixaw we' iq'in wune', noqsok iq'i'nte' twi'tej
xinx'e' ka'yilte twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil ati jata' Chojb'en
Xpo'tzb'il, atzun tume'iju', min chin b'aj qquesune', aye'ye'
Sanjelal _chiju' qpoj tej tyolin.

Exi'tzuntz kkyajil. xi'kyiq'inju' k'o'x toj kq'ob' tej kxi'
xkyiq'inju' qpoj toj kq'ob', ex xi'kq'inju' saqch'uti b'iyb'ite.

Myab'a'nte' tu'n nkub' kyb'yone' aye'ye' Sanjelal, qu'n
mya' nch'ixaw we' iq'in wune', noqsok iq'i'nte' twi'tej
xinx'e' ka'yilte twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil ati jata' Chojb'en
Xpo'tzb'il, atzun tume'iju', min chin b'aj qquesune', aye'ye'
Sanjelal _chiju' qpoj tej tyolin.

Exi'tzuntz kkyajil. xi'kyiq'inju' k'o'x toj kq'ob' tej kxi'
xkyiq'inju' qpoj toj kq'ob', ex xi'kq'inju' saqch'uti b'iyb'ite.

Myab'a'nte' tu'n nkub' kyb'yone' aye'ye' Sanjelal, qu'n
mya' nch'ixaw we' iq'in wune', noqsok iq'i'nte' twi'tej
xinx'e' ka'yilte twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil ati jata' Chojb'en
Xpo'tzb'il, atzun tume'iju', min chin b'aj qquesune', aye'ye'
Sanjelal _chiju' qpoj tej tyolin.

Exi'tzuntz kkyajil. xi'kyiq'inju' k'o'x toj kq'ob' tej kxi'
xkyiq'inju' qpoj toj kq'ob', ex xi'kq'inju' saqch'uti b'iyb'ite.

Myab'a'nte' tu'n nkub' kyb'yone' aye'ye' Sanjelal, qu'n
mya' nch'ixaw we' iq'in wune', noqsok iq'i'nte' twi'tej
xinx'e' ka'yilte twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil ati jata' Chojb'en
Xpo'tzb'il, atzun tume'iju', min chin b'aj qquesune', aye'ye'
Sanjelal _chiju' qpoj tej tyolin.

iknatzunlo' qu'n kyanaju' b'yal wnaq, yajixitzuntl wegewe'
Jun Kamik, Wug Kamik. Aju' chik', noq o'kxju' chik' kiel
kye, iknatzunlo', kq'onxe' kwitz.

Ex ikxixu' wanmiye' mlay kub'tz'eyset kwitz, ikxwitiu'.
Iq'inkta twitz tze _chiju' qpoj. Kyaq ta'iju' tze' tzaj b'ij,
k'mo'njtzuntz toj jun tal k'o'x, o'kx tkub' wlujix, toli'chte'
txelju' tanmi,aju' tammi tze etz sb'et kyaq b'a'nxi'x.

Ikxixu' se'n chiky' ela' tanmi tze'aju' txel chiky'. O'kx
tjaw wlujixju' chiky' tojxi', a tanmiju' kyaq tze', qu'n
chik'na' tka'yinku' ttxk'owil b'ent, kyaq pon qopt'aj kyej
wulji'n toju' k'o' toj tik' ik'sa'nju' tze tu'nju' qpoj.

Noktoj twitz Kyagtze chechijte, yajixizuti Chiky' ju' tb'i
ok qu'n "chiky'te' ta'1" chechiju'.

Atzuntz che' nimanjtzilaye', twitzju' tx'otx'ju' ati kye'ye'
_chiju', kyeju' tukru. _B'anatzun, aya qpoj, ayo'qe'
mago'xqe', kutxita' ljonx tb'eya, mago'xqe' jalo'xi'x q'olte
txelju' tanmiya kywitzju' Tajawil _chechiju' Sanjelal.

Epontzuntz kywitzju' Tajawil, intoq che' ayon kykyaqilx.
_?Je'k majapunb'aj? _chiju' Jun Kamik. _Majapun aye'ye'
Tajawil. ?Mixtunt'iju' tanmi txeju' k'o'x? _B'anatzun,
qka'yixchaq, chiju' Jun Kamik.

Jawti'ntzuntz tu'n tq'ob', el laqu' ttxk'owil, tzaj b'ijtzun
kyaqtzu' tib'ilalju' ttxk'ow'iju' chiky'. _B'a'n kpichk'ankxe'
ch'intliya' ttxa'ng'aq', kq'o'nkxe' tib'aj q'aq' _chiju' Jun
Kamik.

Jawti'ntzuntz tu'n tq'ob', el laqu' ttxk'owil, tzaj b'ijtzun
kyaqtzu' tib'ilalju' ttxk'ow'iju' chiky'. _B'a'n kpichk'ankxe'
ch'intliya' ttxa'ng'aq', kq'o'nkxe' tib'aj q'aq' _chiju' Jun
Kamik.

Jawti'ntzuntz tu'n tq'ob', el laqu' ttxk'owil, tzaj b'ijtzun
kyaqtzu' tib'ilalju' ttxk'ow'iju' chiky'. _B'a'n kpichk'ankxe'
ch'intliya' ttxa'ng'aq', kq'o'nkxe' tib'aj q'aq' _chiju' Jun
Kamik.

Jawti'ntzuntz tu'n tq'ob', el laqu' ttxk'owil, tzaj b'ijtzun
kyaqtzu' tib'ilalju' ttxk'ow'iju' chiky'. _B'a'n kpichk'ankxe'
ch'intliya' ttxa'ng'aq', kq'o'nkxe' tib'aj q'aq' _chiju' Jun
Kamik.

Jawti'ntzuntz tu'n tq'ob', el laqu' ttxk'owil, tzaj b'ijtzun
kyaqtzu' tib'ilalju' ttxk'ow'iju' chiky'. _B'a'n kpichk'ankxe'
ch'intliya' ttxa'ng'aq', kq'o'nkxe' tib'aj q'aq' _chiju' Jun
Kamik.

Jawti'ntzuntz tu'n tq'ob', el laqu' ttxk'owil, tzaj b'ijtzun
kyaqtzu' tib'ilalju' ttxk'ow'iju' chiky'. _B'a'n kpichk'ankxe'
ch'intliya' ttxa'ng'aq', kq'o'nkxe' tib'aj q'aq' _chiju' Jun
Kamik.

Jawti'ntzuntz tu'n tq'ob', el laqu' ttxk'owil, tzaj b'ijtzun
kyaqtzu' tib'ilalju' ttxk'ow'iju' chiky'. _B'a'n kpichk'ankxe'
ch'intliya' ttxa'ng'aq', kq'o'nkxe' tib'aj q'aq' _chiju' Jun
Kamik.

Jawti'ntzuntz tu'n tq'ob', el laqu' ttxk'owil, tzaj b'ijtzun
kyaqtzu' tib'ilalju' ttxk'ow'iju' chiky'. _B'a'n kpichk'ankxe'
ch'intliya' ttxa'ng'aq', kq'o'nkxe' tib'aj q'aq' _chiju' Jun
Kamik.

Jawti'ntzuntz tu'n tq'ob', el laqu' ttxk'owil, tzaj b'ijtzun
kyaqtzu' tib'ilalju' ttxk'ow'iju' chiky'. _B'a'n kpichk'ankxe'
ch'intliya' ttxa'ng'aq', kq'o'nkxe' tib'aj q'aq' _chiju' Jun
Kamik.

Jawti'ntzuntz tu'n tq'ob', el laqu' ttxk'owil, tzaj b'ijtzun
kyaqtzu' tib'ilalju' ttxk'ow'iju' chiky'. _B'a'n kpichk'ankxe'
ch'intliya' ttxa'ng'aq', kq'o'nkxe' tib'aj q'aq' _chiju' Jun
Kamik.

||| Jaxq'o'tzuntz tib'aj q'ad, knatzuntz inxi'x k'ok'b'ix
kna'iu' xob'ilb'eyil. Jumkjawe'tzuntz kykyaqilix, e'
okq'etzuntz t'j q'ad, axi'x b'a'nte' npuk'chaj kna' ju'
tb akexilu' chiky'.

||| Ekyej xmantzun tej kxi' ilk'ik'inye' tukru, aye'ju' ewala
qpoj. Moqkyej ka'o'n toj jun jyom, twitz tx'otx', anjizun
ky'jtz twitz kub'l aye'ju' jputwitz.

||| Iktzu'nekub'aju' tajawilju' xob'ilb'e'tu'nju' qpoj, kykyaqilix
ekub'sb'u'n.

TKYAJLAJIN YOL CH'INTL TIB'AJU' QPOJ QYACHIKY'

||| Jaloitzun, ate'toq tk'etz kytxu Jun Max, Jun xma'x teq
tponju' qya Qyachiky' tb'i. Pontzun qyatz Qyachiky' twitz
kytxuju' Jun Max, Jun xma'x. Ch'onwitoq ch'inttoq kyitz'
aju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat kyb'i.

||| Pontzun qyatz, tk'etzju' yab'aj. Xitma'ntzun qya teju'
yab'aj: _matxi' chinule' na'n, ayinwe' tlib'a, ex ikyx
talqina, aya ran _chiju' tej tpon tk'etzju' yab'aj.

||| Jatzun sajiya? Jatzun teqe' wale'? J Mamixtzunt' xe
kyim atzu' Xob'ilb'e'z minti' makyej kab'e'te' kxel, aye'
kyechil,aju' Jun Max, Jun xma'x kb'i. Jaloja sajaloyal
iKutexa tzalul _xiq'ma'nteju' qpoj tu'nju' yab'aj.

||| Laylo tokslaya, axi'x ayine' tlib'a, ojixi'ku' ayinwe' te
Jun Jun Jub'tzeyil. Tu'nju' iq'in wune' itz'xte', na'm'
tkyim Jun JunJub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil, ape'tia,
aya nlib', aj titz ji wale'majx akuya _xiq'ma'n teju' yab'aj.

||| Ikytzunju',aju' txokb'enkeyeju' Jun Max, Jun xma'x:
Noqtoq nchexuxin, noqtoq ncheb'itzan. O'kxte' tz'ib'j u'j,
ex o'kxiu' tu'n kyioxmen tze atzun kyad'unju' tkyaqil q'ij
. Atoqtzun nqeya' tk'u'ju' yab'aj.

||| Jumajtl yolniju' yab'aj: _minwajb'ile' tu'n toka te nlib'e',
qu'n tch'ixawta' iq'i'n tu'na. Majx intzaj chi'liwe' ti'j nku'j
ajkytzajtna'na wale' qu'n kyiminige'twe' wal'inche' ima'na

||| Jawtma'n tzunju' yab'aj. _Maqatzunj axte' tyola,
qajnatzulo ikxu', b'angatulo, anatzunloya nlib'e',
china'tonima. Kutxi'ya iq'il jal. Iq'intz jun nimpaya, wixtzun
tzula, anatzuna nlib'e', oninatuna _xiq'ma'n teju' qpoj.

||| B'angatun _chitzuntz. Xi'tzuntz toj kjo'n, jatoka' tkojonju'
Jun Xma'x, Jun max. Ojettoq b'ent jun kybe', axtzunb'eju'
tiq'ju' qpoj, ikytzun'pona' toj kjo'n.

||| Noqtoq junwi'te' tkojon ati, mixti' kab'e' mo oxe' wi',
tiltzuntz qa noq junwi'te' jal, majx tzaj b'is toj tanmi qpoj.

||| Ay, b'inchal ilqine'i Qab'anx nwitzel' Jatzun ktzajila'
junpa jal sajq'ma'n weye'? _chitzuntz. Xi'tzuntz k'uul
kywitzju' Xq'uqil kjo'n: iKutzaja tzalul iKutzaja tzalul

||| Na'xib'ali iNa'x unti iNa'xpeq! iNa'xtix'yan a'i, Aya
Xq'uqil twa Jun Xma'x, Jun max! _chiju' qpoj. Elawtzun
ttzyu'nju' txhch'ume'xil jal, eb'ajel tzuqi'n, ex b'aj
tb'incha'n tejal, b'ajkux tnuk'u'tzuntz toju' pa, jawnojtzun
jun xyub'

||| Anjizti'ju' qpoj, aye'tzuke' txkup igalte xyub', tetzunj
kypon kyej kyq'o'nju' iqtz tt'x'u'kia, aj witzunlo t-xi'

tk'a'yinjü' yab'aj nakuxwitloj a saj iqinte, xi'tzun tka'yir
yab'aju' jal, jun xyub'.

||| ||| Se'ntzun sajti naya jal? Tkyaqiltzunju' qkojon sajti'na;
Machine' ka'yite _chiju' yab'aj. Xi'tzuntz ka'yite kjo'n.

||| ||| Axiogtuntz ta'te jun wi'kjo'n, ex atite' tiky'ien tganb'en
jakub'arena' xyub'. Tetzung tka'yinte xjo'q yab'aj antiz
tzinintzuntz tja, tmatzuntz teju' qpo: _Matxi'izur
tzik'nwitze' t'j ex axi'x aya b'a'n te nilb'e'. Alzur
txi'qka'yintl te' taq'ura, qu'naju' matxi'b'ent tu'na,
mab'ent tu'na tuk'i'i nab'i _chiju' xitma'n te qpo.

T-O'LAJI'N YOL

KYITZ'JLEN YUX JUN JUB'TZEYIL, B'ALAN MSAT

||| ||| Ja'io kxel qyoline' kye'ye' tej kyitz'jiju' Jun Jub'tzeyil,
B'alan Msat.

||| ||| Oktzun kxel qyoline' kye'ye' se'n tu'me'l tej kyitz'ji.
Pontzun tq'ijalil tu'n kyitz'ji, ulte' qpo tne'x, Na'xchily'
tb'i

||| ||| Mixtzun jun ti yab'aj tej kyitz'ji, noqjun kmujx/pax
matxitoq che'itz'ji, Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat kyb'i. Toj
k'ul e itz'ja'.

||| ||| Eb'jokxtzuntz tuja, noqtzunaju' mixti' che' wta'
_Kutx'iya xolkype'ni axi'x inix che'paline _chiju' yab'aj.
Ex'q'ob ajtzuntz toj kja snik, chab'aje'wtan b'a'nx'i.
Elk'yi'n na'tz exi' q'olte tib'aj ch'i'x.

||| ||| Atoq kyajb'il, Jun Xmax, Jun Max ju' tu'n kykyim axtzu'
na'tz toj tia snik, mujqa toj tx'i'x tu'n tpeju' kq'oj, ex
tx'alt'j k'u'jb'aj kyunju' Jun Xmax, Jun Max.

||| ||| Exminti' ek'monjtz tu'nju' tnejel k'wal, qu'n minti'
ojtzqi'nde' kyun, noqna' toj k'ul ech'iya'.

||| ||| Intog b'ent kyachumb'an, ex nb'ent kb'itzan Jun Xmax,
Jun Max. Mache' ch'iy toj meb'ayil, ch'uxixil, ex qab'ax
kwitz. Niri knab'i ten, inb'ent kxuxin, nche' b'itzan, ex
nb'ent kloxmen tze. Tkyaqilix b'ajb'ent kyun.

||| ||| B'intog kyun se'n b'aj itz'ja, ex ikx alkya kman, aye'ju'exi'
Xob'ilb'e (qtzan kyman). Nirmkynab'i ju' Jun Xmax, Jun
Max, b'inte' kyun noqaju' minti' in kma'n se'n b'aj itz'ja'
kyitz'in.

||| ||| Mixtoqti' inkye'k'u'n qa ati knab'l, tu'n tpeju' tx'a'l ti'j
k'u'jb'aj kyij, nojni kyanmi tu'n taq'wix, mixtite'
sokb'incha'n kyij kyunju'n Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

||| ||| Noq'o'kx inche jub'tzeyin tkyaqil atjunjun q'ij, mixtoqti'
inche' k'ujanjtz tunju' kyva Jun Xmax, Jun Max. Mixtoqti'
nixq'o'n kwa, notog jun jun pixkwa qe matxitoq
cheb'ajwanju' Jun Xmax, Jun Max. inche' pontzuntz.

||| ||| Mixtoqti' inche' q'o'jen, mo nche tx'u'jin, noqtoq kjunlix
ne'neyajti, qu'n intog xikka'yinjü' kyten, toj spik'u'n
q'inche'la', intog che'x jyon kchi' d'ich' atjunjun q'ij intog
che ka'yin alkya'nju' Jun Xmax, Jun Max atzunkye'
mikaloj junkye inxi'q'o'n te ye Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

||| : Noq o'kxte' xux, ex tu'n kyb'itzin nexa' kyq'ju' Jun Xmax, Jun Max. E ponju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat mixit'xe' jun pich' q'i'n kyu'n, tzajtzun ktx'u'ji yab'aj ky'i'j.

||| : Titqu'n mixit'ie jun pich' sul kyune'?, xiq'ma'n kyeju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat. Minajun nan, noq a te' macle kyej q'ejju' pich' twi'tze' Mixalo'junqe' inb'ent txwe'tan tu'n b'ent tyku'tz nan. Noqwit b'ent tu'n kyxi' qtzikye' quk'ie' tu'n tyku'tz kyiq'inju' pich' _chechiju!

||| : B'anatzun, qo'xelqe' kyuk'ile' ajsqix _chechiju', yofintzunju' itz'inb'aj kxoix ex muje kynab'i se'n tumei tu'n kykub'ju' Jun Xmax, Jun Max: _Noq o'ka ktx'eb'etiju' kchwinqlaj, iktzun tume'i kyolju', lkytznulo tu'n tpa'ju' txqan yajb'il matxi' matzik'x kyu'n. Noqwit qo'kym, noqwit qo' kub'naj toj kwitzju' qttzik. Ja'lo xqotzajalo toj kwitz, noq junxte' techlal kyxel qq'o'n kye _

||| : Chechiju' kxoix. Epon yalxtzuntz txaju' q'antze' b'i. Juntoq kyei kyuk'ilju' kytzik lojontog kyb'e, aq'witztuntz jub'tzeyil, mlayxtoq b'ent kyajetju' pich' a te' kwi'tze' tzontog che' b'itzan, ojexi'x leb'tiju' tzikb'aj tej k-xi' kka'yinju' txqan pich'.

||| : Mixizun ti'xte'jun pich' inkutz tz'aq txe tze. _aye'kye' qpich'e minti' iche tzaj tz'aq, kukyaxe' kyiq'inkutze _chechiju' kye ktzik. B'a'natzun _chitzun.

||| : Ejaxtzun twi'tze, ch'iytzun tk'etju' tze, eku'tz toqtzun ex mixit'x b'ant kyku'tztl twi'tze aye'ju' Jun Xmax, Jun Max.

||| : Kmatzun atzu' twi'tze: _Ziti' x b'ajkyeye' witz'in! iDo'kyonitze'! Inqo'xob'e teju' tze lu, aye'e' qitz'inate'qb'i _chechij kutz kyma'n.

||| : Xi'tzun ktzaq'we'nju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat. Kyiq'imile kywexe' kq'onkye' te kmaxitate' kyq'onkye' t-txa'n k'k'alb'ile tze'ikyi'je', oktzun kb'entel kb'etziye' _chechiju' xiq'ma'n kye kyu'nju' kyitz'in.

||| : B'anatzun _chechiju'. Okkyk'iontzun kyk'alb'il, ex kyej kyq'o'n ttxe'n tzelkyi'j o'kx minab'en tjaw b'ent te kye, e-oktzun te xmax.

||| : Exi'tzuntz twiyile tze', toj k'oky'e' k'ul ex toj nimaq k'ul, exi' twitzile witz inche b'aj xchan, intoq b'aj kb'incha'n kywitz tzeb'ajil, ex ikx intoq chextunin kyijile tq'ob' tze'. lkytznun b'aju' ky'i'j Jun Xmax, Jun max kyu'nju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat, noq tu'nju' tipumal kyxew b'enta' kyu'n.

||| : Epontzur kja. E yo in tej kypun tuk'ilju' yab'aj, ex tuk'i'iju kytxu: _Yaya Ziti'tzunlo saiky'i'j qtzikye'?, max xi'che'xixju' kwitz, tetzurj xe'x nakuj txkup qetk'ye' _chechiju'.

||| : _Ziti'tzun x b'ajkyeye' ky'i'ju' kytzikye'?, matzaj il kyune' wi'je', matxi' tz'oknb'ise' kyu'ne', Mixwitlo'ti' xkb'inchajiy'e' lu te ktzikye', aye'ye' nchman _chiju' yab'aj kyeju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

||| : Ja'lo chechij, teju' kya: _Min b'isuna naye, okpetzun tla'ya kwitz qytzikye' aj kmeltz'aj, noq o'kx a tka'yixa mixit' tu'n tze'na qu'n juna' joyb'il ti'jta lu naye, maqoxe' ka'yilte _chechiju'.

||| : Eaq'witztuz xuxil, aye'ju' Jun Jub'tzeyil Xmax xi'kxuxi'n.

||| : Tzyettzun kb'itzin, xuxi', inche' tunjen kub'tzun qe kyatzu' kyk'etz. Intoq chexuxin, tej ktxo'kli tu'n xux, tu'n b'it.

Okizun kyq'o'n tb iju'kb'itz Jun Jub'tzeyil Xmax'aju' xi'kb'inch'a'n tu'n xux.

Atzun kyul'yajlu' Jun Xmax', Jun Max', tzuntoq cheb ixan tejpon, o'kx kxi'ka'ym tu'nju' yab'aj, aq'wizuntz tze' mixti' b'ent tu'n tkub' tipa'n yab'aju' tze'. Noqtzun nb'aj jun kb'itz kub'najtuntz, mixtzun ilwi kwitz.

Matxi'che'x toj nink'ul, t'iti' xb'ajteya na'n? Noqk'yajmaj tu'n qb'inchante'ye' lu, ex noq oxmajtl tu'n tb'ent.

Tu'n kyixket jumajtl tu'n xux, tu'n b'itz, mla'jun jawtz'entia. K'ik'il jumajtl twitzlalil _chechiju', kma Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

Tzyetzun kxuxin jumajtl. o'kx t-xi'kyka'ym kyul' jumajtl nche' b'ixan, e'pon yal twi' pe'n, noqtoq nche'xia'jajir, intzuntaq nokq'o'nju' tze'ju' yab'aj, oje'xi'x jaw paq'eje yab'aj tu'n tpaj. Axix' majxtoq tzeb'ajlte' kwitzu' max, nim kxo'p, ex tzeb'ajlxte' tzikxo'p. Tetzunj kpon majx jawtze'nte' yab'aj.

Exitzun jumajtl toj k'ul. t'iti'tzun qse' nan? atzun toxmaj'n ju' tu'n tiky' twitzlalil _chiju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

B'aj xuxintl, o'kx kyul jumajtl. Kub'tipa'n yab'aj tze'. Eb'ajax tib'aju' nintapi. Majx xkyeqchaq kye'kwitz, tzqjite' kizi, matxtoq tzaj nuqj te' kizi, ex junxi'ku'e' kywitz.

Titzun yab'a jni'ju' lu, Jun elixtzun tzaj tze' yab'aj tu'n tpaj. Mixtzun kyila' kwitztzu' tu'n tpaj tze' yab'aj. Natzun jumatl naye, chexel qtxko'ne' tzalu toj tk'yajmaj'n.

Aq'wi jumajtl xuxil, toj tk'yajmaj'n ex mixti'tl anitzky'i, noqpe' ex'nal tojele k'ul. Xi'kma'ntzuntz teju' kya: Tnejel ob'ajukye' xi'qb'inch'a'n jumajtle' tu'n kyul. Lalintzun tzaj kyb'ise', ato'nade' chmanb'ajqoye', achag kyile' nan, ex aya xyey', nakutzunj ayo'ye' kyxel qtzan qtzikye', Jun Xmax', Jun Max' kyb'i, _chechiju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

Bajzej na'n kyul'nju' xuxil, aye'ju' b'itzal, aye' ojtxi' xjal. Intaq nche' nimanitz kyul'nju' ajtz'ib'al, aye'ju' ojtxi' tzqub'il*. Noqtzun ajul' ejawb'ent te tkup. Max b'ajo'ka' tu'ntpaju' kub' kpi'sa'n kyib', b'ajkyilinju' kyitz'in.

Ikztzun yajtya' kyanmi, tej kykub', Jun Xmax, Jun Max. E'awpene' b'ent te tkup, o'ktoqte' kyaq'unju' kja, xuxil, ajb'itzalqe'. Nim txqan ti'xti' b'aj b'enti kyul'n tej kten twitz tx'otx' tk'etzu kyya, tuk'i'iju' kytxu.

TOAOLAJIN YOL AYE' YUX' JUN JUB'TZEYIL, B'ALAN MSAT

Aq'wizuntz aq'unal, tu'n kyye'k'unte twitzju' yab'aj ex ikx twitzju' txub'aj. Atzu'n tnejel xi'kyb'inch'a'n ajul' tu'n tok kykojin. _Mago'xqe' awal kjo'n nan, ikyxta na. Mlalun cheb'isunkye', ato'nade', chmanb'aj, ayo'qe' kyxel qtzikye' _chechiju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

Noqtzun ninkutz jaw kyiqinju' kyk'uxb'il, ktz'utz', teylele junjun xi'tiq'in tjub'tzeyil ti'j tsemu'l tej kyex ttzija. Kyej kma'tzuntz tu'n t-xi'q'ob'aj kwa, _wand'ij, matxtoq porju' qwaye' nan _chehiju. _B'amatzun wal _chiju' yab'aj.

Noqtzun ch'inte kb'eti tej kpon ttziju' kytx'otx'. Kux kyjo'n tnejel tz'utz'in, intaq kionte tz'utz', tjunalxte' tz'utz' nkjon.

Extzunju' kyk'uxb'ijl noktoq ktx'e'mi'nju' txmjal tze', to t-xvatil, pa'j nchekub' tz'aq, majx inche' k'ul jumj twa tx'otx'. Tkyaqijju' tze' ex tkyaqijju' aq'. Jumb'aj kub tz'agte' tze' noq tu'n jun tx'e'mun.

Nimte' matxi'toq jatx txb'oqin tz'utz'. Mlayxtoq b'ent kyojiet kye' tx'i'x, mortx'ix b'ajaw tu'n junx tz'utz'inx, mlaytoq b'ent tajetju' jawt t-xb'oqin kyoj ky'oke' k'ul ex toj nimaq k'ul.

Xi' kyjyo'n jun txkuptzu' Na'äka'yil tb', kub'kyq'ugb'a'ntzuntz tib'aj jun äwank. Kymatzun jun Jub'tzeyyil, B'alan Msat: _qama tila xi'toq ttzaju' qyave' q'olte qwaye, wixtzun tzaj t-xch'ina, jumtzun qo kjo tzuve' ex qo'si'wile'. _B'a'natzun _chiju' Na'äka'yil.

Noq ex'itzun jub'tzeyyil, mixtoqti'x nchekjon. Noqtzur ninku'x o'kx tjaw xch'inju' Na'äka'yil, lwiypetzun b'ajul, jun xi' tzyul tz'utz' atzun junti ti'j k'uxb'il.

Jax kxpo'n kywi', noqxkyak'u'n b'aj kyb'akyi'n txotx'it'j taq'ob, b'aj kyzt'ilse'n kywitz naku'j axi'x aq'unaiqe' Atzunte' juti noqxtak'u'n jax tchto'n t-txa tze' toj twi nakujtzun axi'x jun si'wil.

Ilonitz tzurutz tu'nju' yab'aj. E'wantzuntz, noqxkyak'u'n qa matxittoq che' aq'unan. Noqtzun kykotzikye' kwa, b'ajantzuntz kja. _jAxi'x mago siktiqe' naye! _chechiju tej kpon. Noqtzun knuqi'n kyib', kyak'u'n nel knuqi'n kqan exju' kq'ob' twitzju' yab'aj.

Tojtzun jun q'ijil exi'tl kjol, e'pontzuntz toju' kytx'otx' matxittoq b'aj we' jumajitu' tze', aq', matxittoq b'aj kyag'u'n kyib' tkyaqijju' mortx'ix, tuk'ilju' tx'i'x tej kypoo.

¿Alkye xb'inchante jalu' _chechiju' kma. Aye' kye' _xeb'inchanteju' aye'ju' txkup, nimaq txkup, b'alan, b'alun, msat, xiky, wech, xo'j, b'och, tx'yan, e' pich'. Aye'kye' xe' b'inchante tixti' lu, noqjun qonik'anx xb'enta' kyu'n.

Aq'witzun jumajil kjolte kyawb'il, okxju' tx'otx' ex b'aj ksiwi'nju' tze'. Mujetzun knab'j tze'n tu'n tjaw ksi'winaju' tze', ex kyaqij xku'tztib'.

O'kx qka'yixju' kawb'il, atzun qil alkyeju' nb'inchante ja'lu. Qaj selyal qu'n _chechiju', kma, tetzunj kymuje knab'j b'ajanitzun kyja.

_¿Titi' chechikye'? magob'olje' kyu'n nan. Txqan ch'um, moyin k'ul matzaj b'ent toju' qawb'ile' tej xqo'pone'may, nana _chechiju' kma, teju' kyja ex teju' kytxu. _Matz'anqije' atzu', qoxq'ugile' qu'n myab'a'nju' nb'inch'a'n qeye' _chechiju'.

Eb'ajx tx'ixpuntzuntz. Xi'tzuntz toju' ksi'wb'en, kub' jutze ewil ttziyile.

B'ajtzun kb'uyi'n kyib' tkyaqijju' txkup, junjun tejunjun tyajajil kyuk'ilju' k'ok'e txkup, nimaq txkup. Texi'x tk'u'j aq'b'il tej kpon, inche' b'aj yoln tej kpon, intoq kma'n: _jchewe'qektze' tze'l jchewe'qektze aq'mo qul.

Chechiju' tej kpon. B'aj kyb'uyi'n kyib' txe tze', ex kxeju aq', tetzunj kytzaj lqe', tej kyq'inchalix toj kywitz.

Nejlige' b'alan, xwiliix, kyajb'ilttoqtzun tu'n kxi' tzyulte, mix aq'a' tzyu' kyib', Exi' lq'etzuntz tk'etziu' msat, ex äiky noq o'xte' kyie tzyet kyu'n, noq eb'aje'l t'uqi. Tje msat, tje äiky toj kq'ob' (iktzun kyeja' xkute kje msatu' tuk'i'iju' äiky, tej kyel laqi)

Ex ikx minti' kyaq' tzyu' kyib' ju' wech, xo' j, b' och, tx' yan, Eb' jik' kyaqilju' txkup ktwitzju' Jun Jub' tzeyil, B' alan Msat, Ex noq ekub' xkyeqax tu' n kytx' u' jil qu' n minti' b' enj kyttet.

O' kx tpon juntl inxi' x t'ikpoj, tzyettzuntz kyu' n, ex kuxkq' o' n tojun pa, jawkkyiq' intzuntz ex kub' kypch' u' n twi'. Kub' toq kyistz' o' n tqul, kub' ktz' eysa' n tje toj q' aq' latxix tzunj tñaju' tje ich, kyejten mixit' tzmali, kyajb' illoq tu' n tok kb' yo' n twitz ave q' a Jun Jub' tzeyil, B' alan, Msat.

Mixit' tu' n nkyimwe' toj kyq' ob' e', ex myakye' kyaq' u' n awal kjo' n, junxitinate' _chiju' ich'. _¿Titipe' sajtma' nai _chechiju' q' a te ich'. _chinchaq ktzaqpitx ch' i' ne' atzur txinna' n kyeve' k' u' nte' wune', kq' ontz ch' inwe' nwa kyuk' ile' _chite' ich' tma.

Atzur txiq' o' nqe' twaya, q' mantzniya nej _xiq' ma' nte. B' anatzun. A te' lu tekymane' aye' Jun Jun Jub' tzeyil, Wuq Jun Jub' tzeyil kb' i, aye' ju' b' ajkyim atzu' Xob' ilb' e. B' ajkyej kysaqch' il, atzu' taya' tqulja, aye' ju' kxmiliq' ob', patzb' il kq' ob', exju' xpo' tz chik' tze. Atzunte' kyyaye' munt' nxi' tye' k' u' n kyeve' qu' n tu' n tñaju' lu kyima' qtzan kymane'.

¿Axix b' i' n tu' na qa iku' ? _chechiju' q' a te ich'. Ojexix tzalaj k' u' j tej kyb' inte tqanilju' xpo' tz, tej tmante ich. Xiq' o' ntzunte' ich' twa.

Atzunte' twa xi' q' o' n: ixim, xchil, ich, chnaq', peq, kukuw, exju' txkyejb' len, ayetzunja' lu, taya' Wantzunä _xiq' ma' n tej' ich' tu' n Jun Jub' tzeyil, B' alan Msat.

B' anatzun, aye' ye' q' a. ¿Tititzun kb' ajil gama chinilonjze' tu' n kyyaye' ? _chiju' _Malun b' isuna, atonage', atzunlo jawqximine' titi' kxel qmane' te. Matzun qoxe' q' olteya tx' u' k' ja, ajtzun tpona jaju' yo' iqeya', atzun qka' yinxa tqulja, o' kx twitz jawl kxel qka' yina _chechiju' te ich'.

Iktzun b' aj q' ma' n. Tojunx aq' b' il b' aja' kyximi' n Jun Jub' tzeyil, B' alan Msat. Wanq' ijtite' kypoon. Min q' incha' lte ich' tej kypoon. Junte' xi' yal tuja, atzun juntl axtzu' t- xkyinja, xi' yaltzuntz q' olte ich' twi' ja.

Epontzuntz qanil kywa tej' u' kywa: B' inchakuya qwaye', qajb' ile' tu' n tkub' tx' u' na qiche' nan _chechiju'. Kub' b' incha' ntzun kywatzu', kub' q' o' nte' junlaq kyia' l kywitz.

Noq tu' n kykub' kysb' u' nju' kywa exju' kytxu. Xi' k' wanju' a' tku' x toj xox': Axix inxi' x tzqijixqe' qizi, kyiq' intz ch' intlqe' qk' wa' _chechiju' tej' u' kywa. _b' anatzun _chiju', tlajtzun tb' etzu' b' incha' lte.

Ekub' tentzuntz wal, mixtoqtite' nche' q' aq' an, noqtoq kyak' a' n, kyiltzun ich' tzu' toju' tx' u' n kyich, xi' toq tik' x kalalan tqul ja tu' n tpon tk' etzu' chik' tze yo' l tqulja.

Tetzunji ttxi' ka' y' i' n toju' tx' u' n kyich, xikchq' o' n jun xena' l. jun txkup,aju' xena' l nakuj us pon toja'. Okx t-xopq' a' nju' twitz t-xox' naye, etzqojiltzun a' tz twitzju' xox'. Tajb' iltoqte' naye tu' n tñet mixit' x b' ent.

¿Titit' xb' ajteya naye? Qaib' il ch' i' n qaye', inxi' x tzqijix qtiye' _chechiju' te ktxu, ex kxlajintzuntz twi' pe' n. Tzaj xontzun chik' tzetx, ku' tz tz' aq twi' ja junx kyuk' i' l xmiq' ob' j, patzb' il q' ob' aj, tz' u' n. Jaw kyiq' intzuntz exi' ewilte tb' eyil xpo' tzb' il.

III : B'ajizuntz k'iute kyva tizi a', kub' txqan kyag'unju' yab'aj tuk'ijiu' txub'aj teveye junjun ich'e' pitk'oj tu'n k'x'ojin xod', eb'aj pontzuntz, iq'i'n junjun t'ub'tzeyil tej kpon'la a': _¿Titi' xb'ajkyeye'? majx xch'yonge' qanmi q'n qotzaje' _chechiju'.

III : _Kke'yinx'e' twitzju' q'xoq'e', mixti'x nb'ent xk'ojit' _chij' yab'aj. B'aj k'x'ojin, eb'ajantzuntz, nejige' q'a kwitzju' naye exju' txub'aj. Iktzu'n ela'yala' chik'tzetzu' kyun'q'a

TWUOLAJUJIN YOL TXOKB'IL TOJ XOB'ILB'E

III : Intogche' tzalaj, exi' saqchal toj xpo'tzb'i'. Nimtoj e'xchar kjunilx. B'aj kxtisa'n nej, b'aj kmo'n tek'aju' kxpo'tzb'i' kman.

III : B'ajkb'i'nju' tajawil Xob'ilb'e: _¿Alkyeqetzunju' juma'aj mach'e uljunajit' xchal toj qwi'? ¿Tiqu'n naq incheb'uk'aj juma'it tuk'ijiu' nkb'incha'n? ¿Mamitzunjunt' xekyimu jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil, aye'ju' matog jawknima'n kyib' qxol? iKukxi'ye' txkolkyel _

III : Chechiju' Jun Kamik, Wuq Kamik, kkyaqilixju' Tajawil. _Kukxi'ye' q'malte kye _chechiju' xikma'n kyeju' Kysanjelal. kmanxe' kye aj kypone' "qiangeye' chechij' Tajawil, atz qo'xchaliye' kyuk'i'i tzalu, toj wuq q'ijil qo'xchale' chechiju' tajawil" kmanxe' ajkypone' _xi'nuk'u'n kyeju' Sanjelal.

III : Exi'tzuntz nimb'eyile, tb'ey'i kja'ju' q'a, m'ajx e'pon yal twi'pe'n. Aye'ju' Sanjelal e'pon twitz yab'aj. Intog che'xchan tej kpon Ksanjelal, Xob'ilb'e:

III : "Ilxi'x ti'j tu'n kpon" chechiju' Tajawil _q'umil, kyun'ju', Kysanjelal Xob'ilb'e. _Kyej k'ma'tzun tajal xjawtzu' kyun'ju' Ksanjela Xob'ilb'e: Toj wuq q'ijit' che'qyo'ye' _xiq'ma'nteju' Na'xa'yin. B'anatzun aye'ye' Sanjelal _chiju' yab'aj. Anitzun ky'i'j Sanjelatz.

III : Majtzun exch'yon toj tanmiju' yab'aj: _¿Alkyetzulo kxel nchq'o'ne' txkolkye nchmane'? ¿Mya'tzunlo xob'ilb'eyilge'? Ikxtzun ula' Sanjelaju', o'itxi' tej t-xi' kyid'inju' qtzan kyman _chiju' qya, inb'isun tokx tuja.

III : O'kx tel tz'aa jun squk' ti'j tan. Jawti'ntzuntz, kub'tq'o'n toj tq'ob', xi' tyukcha'ntzun tib'ju' squk' jawb'etzuntz.

III : _Aya wal, iKutxi'tzun ch'inta txkolkye nchmane' toj xpo'tzb'i' _xiq'ma'n teju' squk' tej kyanju' Sanjelal. _"mache' u'ju' Sanjelal ik'etzu' naye" chikuya ajtpona. "Toj wuq q'ijit', che'ule' chiqetzunju' Ksanjelal Xob'ilb'e" chitzunju' yab'aj _xi'tma'n teju' squk'.

III : Xi'tzuntz, tzuntog yukchi tej txi', q'uglitoqe' q'a toj b'e, Tamasul tb'iju' xtx'o. _¿Jamatxa'ya? _xi'iqani'n xtx'o teju' squk'. _Ati jun sanjelaj q'i'n wu'ne', machinx'e' k'etzu' q'a _chiju' squk' teju' Tamasul.

III : _B'anatzun, noq na'aju' min xixit'uja ixin'ka'yine' _xiq'ma'n teju' squk' tu'nju' xtx'o. _Tajb'ila tu'n t-xi' nb'ilq'una? Atzun tlia o'qel chi'nx'e'le', tu'ntzun qpon lwy'. _B'anatzunlo chiju' squk' teju' xtx'o.

III : Juntzun xi' tb'ilq'u'ntzuntz tu'ntzun t'q'a tuk'i'i. Chab'akutzun xi'te xtx'o. O'kx tokyal tu'n jun ninkan Saqik'as tb'i.

III II _¿Tamasul, jamatxa'ya q'a? _xi'qani'n teju' xtx'o tu'n
_Saqik'as. _Sanjelal qinwe', k'u'n jun tqanil wu'ne' _chij
xtx'o teju' kan. Min xi tk'u'ja teya w'l. _noqwit ayinwe
ojelwito xinxwe' _chiju' kan teju' xtx'o _qlaniya tzaj
_xiq'ma'nte.

III II Xib'iq'u'ntzun xtx'otzu' tu'nju' **Saqik'as**(xitwantzun,
qumtzun inche x wanju' xtx'o kyunju' kan toju' tq'jia
je'lo) ojel xi'ju' kan. O'kx tokyalju' kan tu'nju' Wak,
ninpich', Xib'ilq'u'n kan tu'nju' **Wak**.

III II Pontzak tzun tib'aj xpo'tzb'il.(b'ajtwantzun, tkyejientzun
aye'ju' q'angel toj kojb'il inche'wan kan) Pontzun Wak'tz
kub'ipan t-txa'n xpo'tzb'il. inxi'x che'tzalaj Jun Jub'tzaj.
B'alam Msat tzun toq che'xchan.

III II Pontzun we'ju' **Wak**. Aq'wiltzun xch'il aju'Wak': _ilugne
la' ilugne' la' _chitoq inxq'unub'en **Wak** _¿Alkyejit' xaw
xch'in? ilq'intzju' qjub'tzeyb'ile'l _chechiju'.

III II Xi'xontzun **Wak** 'tzu', xi'knik'i'inju' wakaj kxob'il ti'jia
tb'aq'twitz, patz tku'tz twitz tx'otx', axxi'x jaks'o'n
Xi'kqanintzuntz te: _¿Titi' sajta'ya? _xiq'ma'n te **Wak**.

III II _Ati junch'i'n nsajele'. Kq'aninkye' nwitzet' nejl' atz
txi'ma'ntz kyeve' _xi'ttzaq'we'n **Wak**. _B'anatzu'
chechije, eltzun ktz'o'il'n ch'i'n xpo'tz b'ajtzun kq'anin
twitzju' **Wak**, Lotz Kik' tb'i ok kq'o'n. kyej b'anixtuntz
kyu'n, b'antle' twitz **Wak** kyej.

III II _Yolinatzuna _xiq'ma'n teju' **Wak**, jawtztzun t-xa'n jun
ninkan. _Yolina _xiq'ma'n teju' kan. _B'anatzun _chij, jaw
t-xa'ntzun jun xtx'o. _¿Alkyetzun tsanjela? O'mante

_xiq'ma'nteju' xtx'o. _Ati ch'in nsajele' tku'x toj nk'u'je'
_chiju' xtx'o.

III II Jatztoqtzun t-xa'n, mixti'xte' jatz, noq o'kx noj toj ttzi
tu'n txeri, mixtoqti'x nb'ent tu'n t-xa'n. oktoq b'yo'n
kyu'nju' q'a.

III II tchi' k'witz _xiq'ma'nte. O'xtok q'o'n jun tojcho'p, majx
kutx lq'ejju' tb'aqil ch'op twi' tkux. Aq'wi jumajt' tuk'i'i
tkyaqil tipumal, ex noq txqan t-xeri tzaj b'ent toj ttzi.

• 0 0 Majx xi'xilu'n toj ttzi xtx'o kyu'nju' q'a, xi'kiyo'ntzun toj
ttzi. Matxitoq kyej ye' txe twitzteju' xtx'o, kye axtzu' toj
ttzi ta'toqte', mixti' b'ent tb'ilq'et tu'n noqkub' sb'u'n,
iktzun kub'a, mixti' eltnik'tzili titi' twaju' xtx'o qumtzun
noqte kwa kan kyejaten.

• 0 _i'Yolinal Chechiju', tesquk'. Tmatzun sanjelitzu': _matzaj
tma'ju' kyaye', aye'ye' q'aye: "Kutxi'ya txkolkye,mache'
uju' **Xob'ilb'e Tsanjelal Jun kamik, wuq kamik, toj wuq**
q'ijil tu'n kyul tzalu, qo'xchal, tu'n ttzaj kyinju' ksaqch'il,
chik'tze, xmilq'ob'j, patzb'il q'ob'aj, e'tz'u'n. Oktzun
qo'tzalajel ch'i'n tzalu chechiju' **Tajawil**".

• 0 : _"Ponju' tqanil kyu'n" chiju' kyaye'. Qumtzun xintzajye'.
Axi'x tmaju' qywaye', noq', ex nlab'ti naye, xinule'
_noqxyante' _chechiju' q'a toj kanmi, tej kyb'inte. Jun
kxi'tzuntz, e'pontzuntz tk'etzu' yab'aj, noq k'olb'eite
yab'aj e'pona' qu'n xi'tok kyxi'.

• 0 : Maqo'xqe' naye, noqxqo' ule' q'olb'elkyeye'. Atzun techlal
qyoljuye' kyeye' teyejunjunge' kiel tawa'n jun wi'ajaj toj
nik'ejchaq tuja, qatzun makub' tzaj atzun techlalju' "matxi'
che'kyim kye' " chechikuye'. Qatzun matxulin,

“it’z qexkye’” chechikuye’ naye, ikxta nan. Malun che
oq’e, qu’n okna’ kjeite’ techial qyole’ kveye’ _chechly
kma.

¶ Nammtoqtzun kxi’, junte’ kyej tawa’n Jun Jub’ tzeyil, atzun
juntl kuxtawa’n B’alan Msat. Noq o’kx jakux tawana’
mya’ toj awb’il mo toj tcha’xil tx’otx’, máix tzqijte’ tx’otx’
tonik’ejchaq tuja b’ajkyeja’ kyawana’.

TWAJXAQLAJOU YOL TB’EYIL XOB’ILB’E

¶ Ex tzuntz teyelejuniun, xiti’n jun tjub’ tzeyil, exi’ tb’eyil
Xob’ilb’e. Junpaqx b’ajku’x twitzile xaq, jiajin b’a’npu
a’, xaq, kxol nim pich’ pijij tb’i.

¶ Ikx b’jik’ tib’aj poj a’, chik’ a’ b’iyb’ilkye toj kwitz xob’il
b’eyil, noqtzunaju’ minti’ kub’ kwab’a’n noq ti’jile
jub’ tzeyil b’jik’xa’. B’jexile kyxol, kponx toj kyaib’e.

¶ Ojizqi’ntoate’ kyú’n alkyyeju’ kb’eju’ xob’ilb’eyil: Aju’
q’eqb’e, saqb’e, kyaqb’e, cha’xb’e. Noqtzun xi’kchq’o’n
jun txkup xeni’l tb’i. Atzunte kytzajil q’inte’ tqanijú’.

¶ Teyelejuniun ch’yonka mo tx’anka, tnejel ch’yonka q’uqli
tnejelxi’x. Tzmaxi’ aj kyelpun b’aj, qu’n q’o’nkinate’ tye
tu’n ttzu’b’a’n chik’a ky’ij xjal tojb’e _xiq’ma’nteju’ xeni’l
_B’anatzun chite’ xeni’l.

¶ Okxtzuntz toj tb’eyil q’eqb’e, tnejelxi’x xi’yai kyiju’ ala’s
joxm’in tze, q’uqliqe’ tnejel, nojni tu’n tilb’ilal, atzun
tnejelju’ oktx’a’n, mixti’ yolin, o’kx ttx’a’ntijú’ tkab’in
q’uqli, ex ikx minti’ yolin.

¶ Oktx’a’ntijú’ tox’in,aju’ tox’in q’uqliaju’ Jun Kamik. _ja’yi
chij tejtok tx’a’n. _¿Titi’ xb’ajeya Jun Kamik? _chijú’
tkaji’n q’uqlok tk’etz. Titi’lo sokch’yonweye’, minxwle’
o’kxtok tx’a’njuntl. _ja’yi _chijú’ tkaji’n q’uqлитoq. Titi’
xb’ajeya Wuq Kamik? ¿Titi’ sokch’yonteya? _chijú’
tiwe’yi’n q’uqлитoq.

¶ _ja’yi _ja’yi _chijú’ tiwe’yi’n q’uqлитoq. _¿Titi’ xb’ajeya
Jub’Tanb’il? _chijú’ Wuq Kamik te. _alokyelo
sokch’yo’nweleye’ _chij. Tokch’yo’n tqaqi’n q’uqli. _ja’yi
_chij. ¿Titi’ xb’ajeya Wlujin Chik? _chijú’ Jub’Tanb’il
te. Alkyelo sokch’yon weye’ _chtzunj. Oktx’anatzu’n
twuqi’ntzu’ q’uqлитoq. _ja’yi _tmatzintz.

¶ _¿Titi’ xb’ajeya, Tpoj? _chijú’ Wlujin chik’ te. Alkyelo
sokch’yon weye’ _chtzuntz. Toklen tx’a’nju’ twajxaqi’n
q’uqлитoq. _ja’yi _chij ikxte. _¿Tritzun, Ttx’a’k? _chijú’
Tpoj te. _Alkyelo sokch’yonweleye’ _Tejtok ch’anju’
tb’eljoji’n q’uqлитoq.

¶ _ja’yi _chij. _¿Titi’ Xtok B’aq? _chijú’ Ttx’a’k te. _Alokyelo
sok ch’on weloye’. _chij, tma. O’kx tok tx’a’nju’ tlejaji’n
q’uqлитoq. _ja’yi _chij, tma. Titi’tzun, Xtok Tb’aqil wi’yi?
_chijú’ XtokB’aq. _Alkyelo sokch’yonweye’ _chijú’.
O’kxtok tx’a’nju’ junlaji’n q’uqлитoq. _ja’yi Chijú’.

¶ _¿Titi’ xb’aj, O’anjel? _chijú’. Xtok Tb’aqil wi’yi te.
_Alkyelo sokch’yon weye’ _chijú’. Oktzun tx’an tkab’ilaji’n
q’uqli. _ja’yi _chijú’ tma. ¿Titi’ xb’aj O’ob’xek? _chijú’
O’anjel te.

¶ _Alkyelo sok yon weye’ _chijú’. Toklentzun tx’a’n toxlaji’n
q’uqli. _ja’yi _chijú’. _¿Titi’ xb’aj, Chik’ Twitzte? _chijú’
O’ob’xek te. _Alokyelo sok tx’a’n weye’ _chijú’. Oktzun

tx'a'n tkyajajai'n q'uqli. _jA'y! _chiju' . _?Titi'z
xb'ajkyeye', Chik' T-xk'yaq' _chiju' Chik'Twitzte. _Alkyel
sokch'yon weloye' chiju', tma.

· § · II Iktzu'n kmaya kb'iju' kyaqilx teyele junjun, toklentun
qoitzi'n kb'itzu', teyele junjun q'mante, axtzu' jaq'uql
toj tq'ajatz txeja.

· § · III Mixa' te jun kyej mixwit tzai tma'n tb'i, b'ajtzajele kma
kye' kb'i kyaqilx tej kyok ch'yo'n tu'n t-xya'mal wi'yl me
tzmal tkuxju' Jun Jub'tzeyil aju' el ttzugi'n, mya'xu
xeni'te' okch'yonkye, b'injtzju' kb'i kyaqilx tu'nju' Jun
Jub'tzeyil, B'alan Msat.

· § · III Xi'klojo'nkye' kb'e, b'ajpontzuntz kk'etzi' xob'ilb'eyil
_cheq'olbenkye' te Tajawil _chiju' q'uqli, tmaju' jun sb'il
Mya'te Tajawil ju', noq ala'sqekye', joxme'n tze'
_chechiju' kpon.

· § · III B'aj q'olb'entzuntz, ex kma: _jSinyos, Jun Kamikl iSinyos
Wuq Kamikl iSinyos, Jub'Tanb'il iSinyos, Wluji'n chik'
iSinyos, Tpoji iSinyos, Ttxa'kl iSinyos, Xtok B'aq' iSinyos.
Tb'aqil wi'yl iSinyos, Chik' O'anjell iSinyos, O'ob'xak'
iSinyos, Chik' Twitztel iSinyos, T-xk'yaq' _

· § · I Chechiju' kpon. Kyaqilxe' matz'ilwi kwitze', ex makybi'e
kyaqilxe', mixa'loxtex jun xkyej mixwiti' xtmaju' tb'i.

· § · I A toq kyaib'iju' tu'n mlalun b'injtzu' kb'i. _cheqekyul'e
tzala _xiq'ma'n kye, atok kyaib'iju' tu'n kykub'qe' tib'ajp
q'ajtz kub' kk'o'n, noqtzun aju' minti' kyaj. _myaqe'
qq'ajitz, noqna'ab'ite' q'ajtz inix jayun _chechiju' Jun
Jub'tzeyil, B'alan Msat. Minti' e'kub' kyu'n.

· § · I B'anatzun, kokniye' tuja _xiq'ma'nkye. Eb'jokxtzuntz toj
jun Qioj ja. Ex minti' ekub' atzu'.

TB'E'LUOJI'N YOL JOYB'IL KYI'J TU'NJU' XOB'ILB'E

· § · I Atzun tnejel joyb'il ky'i'ju' tu'n Xob'ilb'e. Noqpe'
qamache'oktz, ktzyeititzun kkub'izu' chechiju' xob'ilb'eyil,
toj kk'u'j. Tnejelxi'x eb'jokx q'o'n toju' Qioj Ja, yajixizuntel
eb'ajpon q'olte ktzaj txqo'ntl ttxa'n, ex xiq'o'n junjun
ksich' kyu'nju' Tsanjelal ju' Jun Kamik.

· § · I "Ayetzun' n ktzajive' lu" chiju' Tajawil. "Atzun tzai
kyanjsane' aj qsqix, junx tuk'i'iju' sich', kukxktenxu'"
chiju' Tajawil _kmaju' Sanjelal tej kpon. _B'anatzun:
chechiju'.

· § · I Mixtzunti' okkxqo'n ttxa'n ktzaj, noq tx'xel ajb'en kyu'n
aju' tje pich' kyaq ti'j, Aju'tje Kyach'el, nokutej kyaq
tzaj xikka'yinju' xq'uqli. Atzunju' te ksich' noq xkux ok
kq'o'n ttxa'n sich'.

· § · I Tb'aj aq'b'il txqo'nte kyu'n, _jMatxi' chekub'! _chechiju'
xq'uqli. Mixtzunti'te' oktzet ti'j kyu'n, axte' tka'yink,
atzunte' sich' minti' oktxqet ttxa'n, axte' tume'iju'.

· § · I Eb'ajixtzuntz q'malte kyeju' Tajawi: _?Titi'qu'n sik'aju' lu?
Jatzunlo xetzaja'? _?Alkyetzulo kman, exju' txu' Axix
majx inq'ad'lix ti'j qk'u'je' tu'n tpaju' xkb'incha qeye'.
Junxi'kute' kywitz, ex junxi'kute' kyka'yink _chechiju'
kyxolilex.

· § · I Etxolitizuntz kykyaqilju Tajawil: _jQoge' q'avej _xiq'ma'n
kye. Majxb'aj xielu'n kyu'nju' Jun Kamik, Wuq Kamik:

...|| _Ja'tzun xetzajaye? |Kma'me'junmajx q'aye| _chechiu' kma, aye'ju' xob'ilb'eyil kyeju' q'a.

...|| Jalo xqotzajalaye', mixti'qe' b'inqu'n _O'kxizun'e kmaju', mixti'tite' e'yolin. B'a'nte' qo'qeye' xpo'tz chik'tze, aye'ye' q'a _chechiu' xob'ilb'eyil kye.

...|| _B'a'natzun _chechiu' Noq o'kx ak'ajb'elju' xpo'tz _xob'ilb'eyil. May, a te' k'ajb'elju' qeye' _chechiu' q'a te' may, ate' k'ajb'elju'aju' qeye' _chechiu', kma aye'ju' xob'ilb'eyil.

...|| _B' anatzunlo _chechiu' q'a. _Xchuq'qexe' _chechiu' xob'ilb'eyil. _Myate', noq o'kx twi' b'alanqoge' _chechiu' q'a. _Mikxa'te' _chechiu' xob'ilb'eyil. _B'a'nte' _chechiu' Jun Jub'tzeyil.

...|| Xi'kxontzun xob'ilb'eyiltzu', yalx toju' txmliq'ob' Jun Jub'tzeyil. Akx inche' ka'yinju' xob'ilb'eyil, junqesb'il et toju' chik'tze, xitzun tululunte' xpo'tz tojile saqonab'il.

...|| _iTi'tizunja'lu? _chechiu' Jun Jub'tzeyil. B'alan Msal _A te' kyaib'iljuye' tu'n qkyime'. Mixti'wittzun's xqo'kytxokye'. Mixwitloti' xexu' Kysanjalale'. Axi' x qoknajsamixe' maqo' anje' _chechiu' q'a kye,

...|| Axixnatzun tajb'ilttoq tu'n tb'aj kyju' q'a, axwit' chek'yima' akx inche'xchan. Ex minti' kub' kwi' Aye'tipekye' xob'ilb'eyil b'ajkub' kyu'nju' q'a.

...|| _Mlalun che anje' aye'ye' q'a, qoge' xpo'tzin jumajil' a k'ajb'elju' kxpo'tze' _echiju' xikma'n kyej q'a _B'ant' _chechiu'. Ajb' entzuntz kchik'tzetzu', tuk'iltzunju' eb'aj' xchana'.

...|| Yajx'tzun tel kjoju' kykanb'ab'l, _iTi'tizun qkanb'aye' _chiu' xob'ilb'eyil. Noq alxkye' _chechiu' q'a. _Kyaie' xar b'ech qkanb'ab'le' _chechiu' xob'ilb'eyil.

...|| _B'a'nte'. Noqtzunaju' iTi'ti' b'ech'il? _chechiu' q'a kyeju' xob'ilb'eyil. Jun pchoj xkyaqb'ech, jun pchoj saqb'ech, jun pchoj q'and'ech, jun pchoj txa'xb'ech _chechiu' xob'b'eyil. _B'a'nte' _chechiu', q'a.

...|| Itzun b'aja' xchan, junx b'ajela'kye' mixa'loxt'e' kanb'an. Nimtoj exchanju' q'a ex minti' e'kub' sikti, aye'kye q'a jonte tu'n kykanb'anitz.

...|| Inxi'xtoq che'tzalaju' xob'ilb'eyil tej kykub'ju' q'a. B'a'nte xqb'incha tnejelxi'x machekub' qu'n _chechiu' xob'ilb'eyil. _iJatzunlo chexe'ia' nete' b'ech? _chechiu' toj kk'u'j. _Axi'x ajqsqix kytzajil kq'o'ne' qb'ech'e', ikxu' dkanb'able' _ikx xikma'n kyeju' Jun Jub'tzeyil. B'alan Msat kyu'nju' xob'ilb'eyil.

...|| _B'a'nte', ajqsqix qoge' xpo'tzil _chechiu' tej kpa'nte kyb'. B'jokxtzun q'atz toj Kja Qesb'il. Aju'tkab'i'n najb'il te tx'iwb'il toj xob'ilb'e. A toqte' kyaib'ilju' tu'rwitlo kb'aj pixi'n tu'nju' qesb'il, majxwitlo b'ajkyim chiwitlo kk'u'j, ex minti' b'ajkyim Exi'yolintzun tz kyeju' qesb'il, xi'kma'n kpa'k'al: _Tkyaqilixkye' txkup k'okyel te kchi'ye' _chechiu' kye qesb'il. Qumtzun mix e'yukcha'til, noqtzun b'ajkub' yut'e kkyaqilix.

...|| Iktzun e'tena'toju' Ja qesb'il tb'aj eq'b'il, b'ajtzun kytzko'n k'kyaqilju' snik: _jsnik k'upb'il iSompopi iktzun kytzaje' wikb'uyim kyb'e'i kukxi'ye' iq'ilte kykaqilju' tyajaji b'ech awa'n kyu'nju' Tajawili

..: B'a'natzun chechijü', kma. Eb'ajxtzuntz kkyaqijü' snik
igal b'ech, toju' tawal Jun Kamik, Wuq Kamik.
Ojetogtzun txi' ab'tzi'n kyeju' xquqil b'ech kyu'ñu
xob'ilb'eyil: Aka'yimxe' qb'ech'e', noqtxi' elq'a'n kyu'ñu
q'a. J'atzunlo ktzajila' qkanb'ab'l kyu'n? chexq'ugne
tb'aj qonik'an. B'anatzun chechijü'.

..: Mixit'xte' kna'ju' xq'uqil awal. Noqxyante' ink'ab'l toj
ktzi tzol tq'ob'tze', ikx toj awb'il.

Intogche'ilipan ex inxi'x chech'in, axtoqte' kb'itzi.
Xporpowi'tx'l iXporpowi'tx'l chiju' Xporwix' toju'
tsich'. Pujuyü'l iPujuyü'l chiju', vajyab'i'n intog xch'i.

..: Tukru kb'i, kab'e' kb'aju' xq'uqil tijü'tb'ech, tawalan
Kamik, Wuq Kamik. Mixtzunti'x knake' snik, aye'ju'
elq'arte' kyawal. Noqtoq nche'sutyan, inche' yukechiu'
jolb'ech, intog che'jax jolkye b'ech kwi' tze', intog
jawks'o'n txeigan tze' tkyaqijü' b'ech.

..: Inxtoq k'ab'i toj ktziju' xq'uqil. Mixtoqti' nkna'n qe
ineltx'a'ñu' kyxik', qa intog neijon ju' kyxik' tunju' kwizte.
Intogche'igan b'ech, intog kub' kq'o'n, ajtzun tjawkyl'i'n
inxi' kyigintzuntz.

..: Jumpangxix, b'aj, nojsa'n kyaie' xar b'ech, akxtog xla'ñu'
teprim, vajixitzuntl e'ponju' Sanjelal, exi'chq'o'n.
qlanqeye' "chiju' Tajawil. "wixitzaj q'i'ñu' qkanb'ab'l
xiq'ma'nt, kyeju' q'a.

..: B'anatzun chechijü', kma. Iq'intogte, b'echkyu'n toj
kyaie' xar tej kxi'. O'kx kpontzuntz, twitzju' Tajawil.
Aye'ju' Tajawil. Xikyk'mo'ñu' b'ech tb'anilixi'x ajt-xi'
qka'y'i'n. Iktzunju', tej, kykub'ju' xob'ilb'eyil:

..: Noq o'qge'kx kye' snik b'ajx kchqo'ñu' q'a, noqjun
qonik'anx b'uyita' kyu'n snik. Ex b'ajkuxkq'o'n toj xar.
Máix eb'aj sq'anaxju' xob'ilb'eyil. Saqt b'ajb'entiya' tu'n
tpaju' kb'ech.

..: Junrat, xixitzun. b'ajtzaj ktxko'ñu' xq'uqil b'ech -
chechitzun kye. J'itiqu'n noq x'e'ka'yine'xb'ajx elq'a'ñu'
qb'ech'e'? A te' lu a te' qb'echijuye' wile' xiq'ma'n kyeju'
xq'uqil. mit'xqe xqna', aya Tajawil. Ti'ti'xb'inchanjitz ti'
qjeve' chechi, kyama. Lwiyxixitzun, b'ajel kyskatul kytzi,
tu'n tpaju' elq'a'n xb'aj toj kyq'ob'.

..: Iktzun tume'ñu' eb'aja'ju' Jun Kamiky, Wuq Kamik
kyu'ñu' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat, iktzuntzeyeta'
kyaq'unanju'. Maxpena' kyeju' tzedq'ub' tzi. Okxni yab'i'
ttziju' tukru tkyej entenx ja'la.

..: Tb'ajlenxitzun lu, b'ajku'x xpo'tzil, junx nchekyeja'.
B'ajtzun kysaqx chantzu', b'ajtzun kpa'ntzun kyib'tzu'.
ajqsqix chechijü' xob'ilb'eyil. B'anatzun chechi tej
kyb'aj xpo'tzin.

JUN KA'LIN VOL JUNJUNTL JOYB'ILTI'J TOJ XOB'ILB'E

..: Eb'jokxtzuntz toj Che'w Ja. Malaytoq tzikxiu' che'w
kyu'n, nim saqb'equn atitog toju' ja,aju' che'wja.
tu'nnpetzun lwi'y elju'che'w kyu'nx, ch'i'naq kykub'b'aju'
che'w kyu'ñu' q'a.

..: Mixit' ikyim, e' tej qsqix. Attoqte' kyajb'il xob'ilb'eyijü'
tu'n kyim, mixit'xb'ajiku', b'a'ngake' q'a tej qsqix, intog
che'ayontju' ajtxokol kye, eyetzun xobilb'eyil.

..: ||| ¿Tiqu'ntzunlo min xekyima? _chiju' nejenel Xob'illu' e'q
inxitoq leb't tu'nju' kb'inchb'aj q'a, Jun Jub'tzeyil, B'alan
Msat.

..: ||| Eb'jokxtzun, toju' Kia B'alan. Nimtoqte' txqan b'alan
ateqe'kx toj kyia. _iMalun qo' ok kytx'a ne'l atzun b'
junkye' _chechiju' kye b'alan. Xi'n kxontzun txqan kyb'aq
tzu'.

..: ||| B'ajxtzun kyxonkyib'tzu' tib'aj kyb'aq. _¿lax' xib'
chewitz'jkye? ¿matxilo b'ajwante' toj kk'u'f? Matxixan
che'kub'ja'lo, inxi'x tzmuk'injtzu' kyb'aqil _chechiju'
xq'uqil. Kyaqil intoq che'tzalaj tu'n tpaaj.

..: ||| Extzun minti' b'ajkyim, b'a'nge' jumaitlkye' tej kyetz toj
Tia B'alan. _¿Titi' xjalique'lu? ¿Jatzun xetzaia? _chechiju'
xob'ill'eyil kykvaqilix.

..: ||| Eb'jokxtzun q'ontz jun Ja O'aq, q'aqile' tokx toju' ja Mixi'
b'ajtz'ekye' tu'n noqtxalq'aq'ilete'. Noq site' ink'ant, l
lkxju' b'a'ngekye' qsqix. Attoqtzunte' kyaib'ilju' tu'atm
kyb'aj tz'ey texju' paqiu tej kykokx toj. Extzun minti' b'i
ikju', maxtzun tzaj ttzik'u'jju' xob'ill'eyil tu'n kypai.

..: ||| B'jokxtzun q'o'ntzuntz jun majitl toju' ky ja Sotz' Nq
sotz'ile teqe'kx toju' ja, junia b'iyol sotz', nimaq txkup
Aju' kch'ut atzun kb'iyb'ilju', junpaqx inche' kympil
tkyaqiju' inche' okyal kyu'n.

..: | Eb'ajtentzuntz, atzu' tojxi', noqaju' tojxi'ju' ky jub'tzeyil
e'wtana'. Tu'ntzun tpaaju' minti' b'aj ch'yona' teqetodib'
tija. Noqtzunaju' xi'kq'o'n kyib' lwiw tu'naju' junil sotz'
junxi'tl b'iyolk saj tz'aq toj kya'j, noqtu'naju' ul b'ajite
lu tu'n.

..: | Oktzun kyehmo'n kyib' tx aq'ib'il qu'n aye'kye' sotz'
inxix cheb'aj lipankye': _ikilitz'i' ikilitz'i' chechiju'.
lkvitzun exa' qonik'an kyu'n. We'jun kmuj, mixi' e'yukchi'
sotz'. Kub'we' toj twijun jub'tze.

..: | Xi'tzun tma'n, ju' B'alan Msat te Jun Jub'tzeyil: _¿Ma
namxtzun qsqix? Ka'yinx. _Min q'inehal qamati' _chiju',
tma. Attoqtzun tajib'ilju' tu'n texka'yin ttziju' jub'tze',
taib'iltoq tu'n texka'yin pe'n qamatxi' qsqix. Jum
elk'uxpi'nju' twi' tu'nju' b'iyol sotz', tx'emü'n kyejate' t-
xmial Jun Jub'tzeyil tma juntel ma qo sqix:

..: | _¿Na'mxtzunlo qsqix? _chiju' B'alan Msat. Mixtzun ti'x
nyukchite' Jun Jub'tzeyil. _¿Titi'tzun xb'aj? ¿Jatzunlo
xaya' Jun Jub'tzeyil? ¿Titi'tzun xb'ajeya. Mixi'toqtite'
nyukchi. Noq talchi

..: | B'ajzun xob' B'alan Msat. _iA'yi jmatxitzun qokub'e'
_chiju', tma. Atzuntz, exaya' qol toj muqb'il kyimni'iktzu'n
tchaq'ju' Jun Kamiky, Wuq Kamiky. B'aj tzalajtzuntz.
B'a'nxi'x, aye'ju' xob'ill'eyil tu'neiju' twi' Jun Jub'tzeyil.

TNEJEL TQJ TKAB'K'ALIN YOL KANB'AB'L TOJ XPO'TZB'IL

..: | O'kx b'aj t-txko'nju' txkup:aju' xpchaq' esboch, b'och,
ex kyaqiju' k'ok'e txkup, nimaq txkup te qonik'an, tej
qsqix xityma'n.

..: | Xitqanintzuntz alkyeju' kwa. _¿Alkyetzun kye' kwa tevele
junjunkt'ye? Machex ntxkone' tu'n ttzaj kyid'ine' tzaju
aju' kwaye' _chiju' B'alan Msat kye. _B'a'natzun,
chechiju', kma.

1 Eb'ajixtuntz iq'ite. Yajixtuntz b'ajul kyaqil junx. Junx noq q'aynaq ti'xi tzaj ti'n, junjuntl noq itzaj tzaj ti'n, junx noq a'b'j tzaj tiq'it'n, ex junjuntl noq tx'otx' tzaj kyaq, chukchaju' kwaju' k'ok'e txkup, nimaq txkup.

2 Toj mankb'il tzaja tolojon jun petz qil twa. Atzun txei' Jun Jub'tzeyijiu'. Jum b'ajokx b'inchaj'nu' twitz. Nimaq nab'il b'aj tzaj toj kya'j.

3 Ayu' Tanmi Kya'j, Jun tgan ul toju' kyja soiz'. Iwiy b'e twitz. b'a'n elate' tka'yink, o'x tyolintuntz.

4 O'kx xitox qsqix, b'aj kyeqaxiu' txe'kya'j. _iqxopsant, jumatl ta'xi' _xiq'ma'n teju' K'utz. Iku' _chiju' it' kub'q'eqaxtuntz, kub'q'xope'tzuntz jumatl, kyeje' no kub'q'eqax tu'nu' ta'xi' k'utz.

5 "Kub'q'xope' tu'nu' K'utz" ikyrtzun q'umji ja'io.

6 Yajixtun asqix. Majx sq'uimte' tej qspik'e'. _b'a'ntunz k'ella chechi aj tku b'nchetaju' Jun Jub'tzeyil? Iku' b'a'n _chiju' tma. Xi' tyucha'nu' twi', nakuxi'xteja' b'enta'.

7 B'aj volintzun kxolx, ex muje' kynab'il: mlalun txi' t'x'otx' xpo'tz, b'inchaxa nakutzunjin xchana, noqtzun oqinix' chn b'inchalte' _chiju' B'alan Msat te.

8 Lw'ixtun b'aj tma'n tejun xiky xi tma'n. _kutzun t'x'otx' tib'aju' muqb'il kyimni, atzuntz jawl tkyeja kxo' t'x'otx' xkoya' _xiq'ma'n teju' xiky tu'nu' B'alan Msat. Ajpon, chik'ytze' t'etza oktzun kxeltzuntza, atzuntz jni' t'x'otx' nka'yixwe' _chiju' xiq'ma'n te xiky tej tb'aj t'x'otx' a'n qonik'an

9 Atzun asqix b'age kyka'b'il. Eku'xtzuntz xchal, matxitox jaw yob'inte'. twi' ju' Jun Jub'tzeyil toj muqb'il b'age

10 Matxi' qo' kanb'a'n' tmatxi' che'vub' nu' n' yajix' tza, kyq'o'n kyib'el chechi kye. Inxi' xch'i'n ju' Jun Jub'tzeyil. _Byonka ti'j twi' tuk'iju' chik'tze' xiq'ma'n t'x'otx' t'x'otx' tzaj ktx'u'jil. Intox kyonin' kyib' kyxolx.

11 Atzunju' b'aj xi'kyxonju' chik'tze' aye'ju' tzyul kano kxolju' Xob'ilb'e, Okyal tu'nu' B'alan Msat. Majx' tza xi'yalte' chik'tze' toju' tul. Noqtzunaju' elt'ikpo, lwixix' ik'xu' chik'tze' toj Muqb'il anmi. junx najo' t'x'otx' toj xkoya'.

12 Xi'tzun xikytzu', inxi' t'ikpo' tej txi', lepchge' x'otx' xilpeju' xob'ilb'eyil. Oqeltod kyei inxi' ched'ajt. ky' t' che'xch'in lepchge' x' tju' xiky, majx ex'it' t'x'otx' xob'ilb'eyil.

13 Yajix'tzun, lwixitzun xi' iq'ite' twi'ju' Jun Jub'tzeyil. lwixixtun kub'iq'o'nu' B'alan Msat. Kub'ka'o'n petz tib'aju' muqb'il kyimni. Iku' xte' ka'yinu' se n' t'x'otx' Jun Jub'tzeyil. B'aj tzalajtun kykab'ix.

14 Exi'tzun oqelantzuntz jvotte chik'tze' aye'ju' xob'ilb'e yajixtuntz jum elyaju' chik'tze' ky'u'n t'x'otx' t'x'otx' Ejaw xch'intzuntz: _q'andeye' t'zala'. Iku' t'x'otx' t'x'otx' tz'el'yal' _chechi' tzentox che'tzalai

15 Yajixtuntz anjtzky'i' xob'ilb'eyil. _t'it' t'x'otx' nka'y' _chechiu', kma.

16 O'kx kyaq'witztun xchajumajil, juntoq ncha' t'x'otx' kykab'il tnel. Juntzun xi'xonju' xpo'tz q'otx' tu' B'alan

Msat, atzunij tkub'tz'agju' petz toj xpo'tzb'il majx kulj b'uchj, junipon tb'aq'tz kywitz kykyaqilx.

— ¿Alkietzun kxe'l nelte? ¿Jataju' iq'ilte? — chechijun xob'ilb'eyil. Iktzun b'ajjub'a tzyul kawilju' kxolju' Xob'ilb' tu'nju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat. Nimxi' xte' yajb'i b'ajk'a, ex minti' b'aj kyim, noqpetzun tu'nte'yajb'il.

TKAB'IN TOJ TKAB'K'ALIN YOL AJU' KYIME'N TU'NX TB'IS KYK'U'J

Lutzunju' nab'ab'iteju' kykyimlenju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat. Atzunju' nab'ab'ikyeju' kxel qq'mane' kyeve'.

Matxi'toq b'aj tx'olb'a'nte' kye titi'ju' kb'ajil, tkyaqilju' tx'iw'b'il kb'ajil kyifj. Mixit' b'aj kyimkye' tu'nju' kytx'iw'b'il Xob'ilb'e, mixit' eb'aj kub' kyu'n kykyaqilju' txkup in ch tx'a'n ate'toq toj Xob'ilb'e.

Xi'tzun kma'tz tu'n kytzaj sma'nr kab'e ajnabel qe', aye'tzun kb'iju': K'atz, Ti'anmi ajnabetoq. Qamatza qan'n kyeve' kyu'nju' tzyul kawb'il toj Xob'ilb'e tib'aju qkamikye' qu'n ichheb'aj yolin tu'ntpaju' mixit' xqo' kyime' kyu'n, ex na'mx qkub'e' kyu'n, exna'mx qb'aje' toj kyajb'il, ni aye'qe' txkup mixit' nche'ok toq qije'.

— Matxi' qnaye' toj qanmiye' qa nimaq a'b'j inxi'x jay'tz'aj inchek'ant qije' nakuj xkyeq plux, matxi' kub' jy'o'n qije' tu'n qkyime', aye'tzun kyaq'unb'ilju' ai'je'. Matxi' b'aj kb'uyi'n kyib' xob'ilb'eyil, noqtzunaju' mlay qokymene'. Kb'inxpeye' kjel qmane' kyeve':

— Qamache' ul qanite kyeve' tib'aju' qkyimlene', tu'n qkub' kpxu'ne' ¿Titi'tzun kxel kmane' aya K'atz, aya Ti'anmi?

Qamatza tma'n kyeve': "Mya'tzunlo b'a'n tu'n t-xi' qxon kyb'aqil toj xaq?", "Qajlo mya'b'a'nte', qu'n yajxi'ti jaku' che' jaw anq'in" chechikuye'.

— ¿B'a'n lote' tu'n kjaw tunb'a'n ti'j tze'?" qa chechiju' kyeve', "Qajlo mya' b'a'nte' kuk'iche' okyel kyka'yin kwitzju' " chechikuye'. Qama tzaj kma'n toxmaj'n " ¿Qaj b'a'nte' tu'n t-xi' qxo'nju' kyb'aqil toj a'?", qatzun ik sajq'ma'n kyeve' kyu'n:

— B'a'nte' qamache' kyim iku', ikxqa makub' quqixju' kyb'aqil tib'aj a'b'j. Iku se'n ajtkub' cheyitju' qkyaj te ix'i'n, junjunaichaq b'aj cheyit, che'xel xoyitzuntz junjuna toj a' tu'n kyxi' iqa'n toj k'oke' k'ul ex toj nimaq k'ul " chechikuye' aj b'ajb'ent kyu'ne' se'n xiqmane' kyeve'. — Chechiju' Jun Jub'tzeyil, B'alan. Msat. Tei b'ajkyei kyma'n qu'n b'inttoqte' kykamik kyu'n.

B'ajb'inche'ntzunte txqan a'b'j tzunxix che'jayt'aj, nakuj chuj b'enti kyu'nju' xob'ilb'eyil, qu'n tq'ob' lantoi ajb'en kye. Yajixtuntl eb'ajponju' Sanjelal, exqejur' kyu'k'ilju' Kysanjelal Jun Kamik, Wuq Kamik.

— iKyiq'intze'i Kukxi'ye' jyolkye q'a, kukxi'ye' na'tz tu'ntzun kyb'intz qa che' b'el tz'eyset" chechiju' Tajawil aye'qeye' q'a _Xiqa'ma'n kye. _B'a'nte', chechi.

Jum exikye', eb'aj pontzuntz ttziju' chuj q'aq', atzuntz oka'chq'o'ne' xchal kyuk'i'l. jQk'wax jun qk'wa', kyaje' mlon teyele junjun q'aye'. _xiq'ma'n kye tu'n Jun Kamiky.

Mlalun qokub' kysb'u'ne'. ¿Mamitzunjunt' b'inquene' qa qo'b'el b'yone', Ayeve' Tajawil? Kyka'yintzchae' — chechiju', kyma. Okykmujb'a'ntzun kwitztzu', ex

elknud'i'n kq'ob' kykab'ilx, ekub'pitze jum kyokxitzunz
toj chuj q'ag, atzuntzu' b'aj kyima' kykab'ilx.

· · · · · Ojexixtzun e'tzalaj, kykyaqilju' xob'ilb'eyil, b'ajtzaj txdan
kyxub', aye'ju' wich' xub', _jMatxi' chekub'qu'nl jAye'x
xe ulq'ol kyib'l _chechi.

· · · · · Yajixtzutl b'ajtzaj kytxko'nju' K'atz, Ti'anmi jaju' b'ajkyeg'
q'manju' yol tib'aju' kyb'aqil. Japuntzun kyolu
xob'ilb'eyil. B'aj che'nte' kyb'aqil. Xi'xon toj a', axbu'
naqaku' exaya', xolkye tu'n kyxi' txe'a' b'ajkuxten tte
a', o'kx kiawb'ent te kab'e q'a tb'anil che'ka'yin, axte'
kwitzju', jawb'ent jumajtl.

TOXIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL AJU' ANO'B'IL

· · · · · Toj tije'y'i'n q'ij, ul kyve'k'un kyib', e'ilonitz kyu'n xjal
toj a'. Kykab'il xjal kyex che'ka'yin. Ilonitzu' kywiz
kyu'nju' xob'ilb'eyil tej kyb'aj kijo'n toj a'.

· · · · · Tojizun jun q'ijtl, b'aj pon kab'e', qab'anx kwitz, xtx'ayte'
ky'j, q'ab'inx kywiz. Nimtzu'n 'ilonitza' kyu'n xob'ilb'eyil.
Junxilttoqte' kyaq'un: noq o'kx b'ixi'n Xitx', b'ixi'n
Saqb'in, noq o'kx b'ixin lb'o'x, in kyb'ixi'n, o'kx kyb'in
Xk'alk'as ex noq o'kx tb'ixin Tape'xk inxi'kb'incha'r.

· · · · · Nimqte' b'a'ng'ob'aj intod b'ent kyu'n. Ex ikx intodte'
jaw jamu'nju' ja kyu'n, nakutej axi'x, noq o'kx aj
txi'qka'y'i'n injaw b'ent jumajtl, nimdekye' xob'ilb'eyil
b'ajlonte' ex inxi'x chelab't ti'j.

· · · · · O'kx b'aj kytxaqu'kyib', ex majx kyim junkye kyxol, o'kx
aj t-xi'qka'y'i'n aj tjaw anq'in jumajtl. Tzunxixtoq
leb'ikye' xob'ilb'eyil tu'n tpaaj.

· · · · · Yajixtzuntl ponju' tqanil toj kwij'u' Tajawil Jun Kamiky,
Wuq Kamiky. Kymatzuntz tej kb'inte: _jAlkyedetzun
kab'e' yaj xjal? jAxixtzunlo qa inche' tze'n xjal kyu'n?

· · · · · Axte' qu'n majx tb'anilqekye' che'b'ixan, tkyaqil imb'et
kyu'n chiqe' xjal. Atzun toanil pon toj kwij'u' tajawil, ex
b'a'n ela' toj kywiz tu'n kb'inte. Atzuntzu' b'aja kyma'n
kyeju' Ksanjelal, aye'ju' iq'ilkye. _"Qlanqeye', tzala' tu'n
kb'inchante tu'n qtzalaje', tu'n tok qka'yine', ex tu'n
qab'tiye' ky'j, chechiju' tajawil" chechiju' kye _xiq'ma'n
kyeju' Sanjelal.

· · · · · E'pontzuntz, kwitzju' ajb'ixul. Xikma'ntzunaju' kyrol
Tajawil kye. _Mixti'x qalb'ile' qu'n axi'x ingo' xob'e'. mlay,
qu'n axi'x ingo' ch'ixwiye' tu'n qxi'ye' kwitzu' Tajawja
qu'naju' qwitzte' taq'wix. Mya'tzun tuq'li junjun tb'aq'
qwitzte' tu'n tpaaju' meb'ayil. Miltzun jun kka'yine' noq
ajb'ixalqode'. jTiti'tzun kxalqmane' kyeju' axjalile' m'ache'
ul qu'k'ile' ex kyejb'il tu'n kyka'yinte qb'ixine', ex tu'n
ktzalaj qu'k'ile'. Mya'b'a'nte' tu'n qb'ixine' kwitzu' tajawil.
lktzunju' minti' qalb'ile' aye'ye' Sanjelal. _Chechiju, kma.
Aju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

· · · · · Jaw quchinju' kwitz, tu'n tk'ayil, ex tu'n k'ixk'oj. Toj b'is
exi'ya', Mixtoqti'x kyajp'il tu'n kyb'et, b'apun maj noq
okchq'o'n ti'j. Noq kub'ktx'a'n txe kwitzte aye'ju' Sanjelal,
aye'ju' iq'ilkye, O'kx kxi'tzuntz, jaju' taq'e Tajawil.

· · · · · Eb'ajpontzuntz kwitzu' Tajawil kub'kk'oyi'ntzun kyib'tzu',
b'ajkub' pitze tej kpon. Yajix'tzuntl, b'ajkub'meje, intod
kub'kme'sa'nyib'. Nakuj ttx'aqin xb'uy b'aj b'enta'
qab'anxte' kywiz aj yajqe'.

· · · · · B'ajx qanintzun kye ti'ju' witz mo k'ul jatume'j xetzaie',
alkyeju' ktanam, alkye kman exju' kytxu. _jJatzun

šetzajje' ? xiq'ma'n kye. Mixtiqe' b'ingu'n aya Tajawil, mixtiqe' xqil twitz qtxuye', ex qmane' k'oke' qoqe' tejib' aj kyim _o'kxtzunte kyrmaju' mixi'tite' e'yolin.

- I :|| B'a'nte'. Che' x't'it'iyingeye' tu'ntzun qtzalaje' ¿Titi'ntzun kyaib'ile' ? okna' chexe'l qchjone' _xiq'ma'n kye. M x't' qe' qajb'il, axi'x ngo'xob'e', _xikma'n toju' majlu teju' Tajawil.

- I :|| Minti', mlalun chexob'kye', mlalun chech'ixwiye', che b'ixan qeye', tnejel cheb'ixandeye', aye'qexe' kya'punku' kyib'e', yajixitzuntl ktz'aysankuye' njaye', kb'inchame tkyaqilju' inb'ent kyune', aqe' qajb'il tu'n qka'yinte, atzun tb'is qk'u'jive', qunpenatzun šetzajia qtxko'niye', tu'nju' yajqeye' okche' xel qchjo'ne' _xiq'ma'n, kye.

- I :|| O'kx tzyettzun kyu'n,aju' kb'itz tuk'ilju' kyb'ixb'il Yajixitzuntl, b'ajkb'uyi'n kyib' kkyaqilju' xob'ilb'eyil. B'ajkb'uyi'n kyib'u'ka'y'l. B'ajtzun kb'ixi'n tkyaqilx. eb'ixir ti'ju' Saqb'in. eb'ixin ti'ju' Xitx', eb'ixin ti'ju' lb'ox.

- I :|| Xitma'nju' Tajawil kye: kxilinkuye' ntx'yane', atzun jaw anq'intl kyune' _xiq'ma'n kye. _lku' chechiju'. Iktzun b'aja kxili'n tx'yanju'. Jawtz anq'in jumajt. Majx jawtzalajte' tx'yan tej tjaw anq'in jumajt, ojexi'x xi'tyukcha'nte' tje tej tjaw anq'in.

- I :|| Xitma'nju' Tajawil kye: _jkytz'eysa'nkuye' njaye' ja'lo' _xiq'ma'n kye. B'ajtzun kytz'eysa'n tjaju' Tajawil, ate'toqtzunkye' Tajawil junx kykyaqilx toju'ja, minti' eb'aj tz'ey. Jawb'entjumajt ikxju' se'n tneji nakuj mixi't'xte' xb'aj, mijun kmuj kub'najte' tjaju' Jun Kamik.

- I :|| Eb'aj lab'titzunkye' tkyaqilju' Tajawil, aye' kyb'ixb'il matz'ok te kytze'b'l. Xiq'ma'ntzuntz kye tu'nju' Tajawil _Kb'yonku' jun xjale' ja'lo kqesinkuye', noq o'kx mlalun kyim _xiq'ma'n kye. _

- I :|| B'a'natzun, _chechiju'. Iktzu'n jawe' kyiq'ina' jun xja, ex b'aj kpuxi'n, jawtz kyiq'in kye' tarmi xjal kywitz, ex b'ajx kye' u'n kwitzju' Tajawil, b'jawleb'ti jumajt ajju' Jun Kamik, Wuq Kamik. O'kx jaw anq'inte' xjal kyu'n, ojexi'x tzalajte' xjal tej tjaw anq'intl.

- I :|| B'ajtzun lab'tiju' Tajawil, _jkpuxi'inku'kyib'e' ja'lo, atzun txi'qka'yine'l jAxix inx'x qo'laqqe' kyiju' kb'ixine'i _chechiju' Tajawil. _B'anatzun aya Tajawil _chechi.

- I :|| Yajixitzuntl b'aj kyqesi'n kyib' kxolilex, b'aj qesi'inte' Jun Jub'tzeyil tu'nju' B'alan Msat. Junjunal b'ajel t'ugpinju' kyq'ob', e'kykux. B'aje'l te kwi', xi'kyq'o'n najchaq. B'ajatzu kyanmi, xi'xon toj k'ul. B'aj tx'ujtikye' tzyul kawb'il toj Xob'ilb'e'. Atzunj txi' kyka'yin noq tjunaixte' B'alan Msat. _jWe'ktzaj _chiju', tma. Yaqpun tjawe'.

- I :|| _ej tjaw anq'in, ojexi'x b'aj tzalaj ikx b'aj tzalaju' Tajawil. Tkyaqilju' in kb'inch'a'n tzeb'ajil n e'la' kyeju' Jun Kamik, Wuq Kamik. Nakutzunj aye'tlkye inche' b'ixan.

- I :|| Yajixitzuntel b'aj noju' kyanmi tu'n tzalajb'il ex majx e'ok laju' Tajawil, tiju' kyb'ixb'enju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat. Iktzun kmaya' kyol aye'ju' Jun Kamik, Wuq Kamik: _jkyb'inchame' qeye' ja'lo' lqo' kqesinkuye' junjunal qo' kyqesinkuye' i _chechiju' Jun Kamik, Wuq Kamik. Kyeju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

- I :|| _B'anatzun, chejawil anq'intkye'. ¿Mamitzun jun xqo' tzaj kyine' tu'n ktzalaje' xikma'n, kyeju' Tajawil.

- I :|| Iktzu'n, tnejel elq'i'nju' twi' Jun Kamik tb'iju' tzyul kawb'il toju' Xob'ilb'e'. Tetzunj tkyimju' Jun Kamik xi'tzyub'ajiju' Wuq Kamik. Mixtzuntl'x jaw anq'intl te'.

1 B'ajx'tzun oqju' xob'ilb'eyil tu'n kyqan. Yajxi'tl okyalu Tajawil matxitoq kyim. matxitoq che'x saqax kykab'it B'ajju' lu tu'n itz'eyu' kyit. Lwytzun kyimite' junti Tajawil ex mixti'x jaw anq' intle'.

2 Uktzun jun Tajawil aju' xi'ni oq, kywitzju' alb ixil. Mixtoq' mkub'kyk'mo'n ex mixti' nik'x kyu'n. _iq'aq'antz kyk'uge' wije' _chiju' kye matxitoq tzai tb'is.

3 B'ajx oqju', kyuk'ilju' xjal toju' ninxaq, junx b'ajku'a kyb'uyina kyib', junx b'aj kuxa' kytilina kyib' txe jun ninxaq. B'aj pontzun kyb'uyi'n kyib' txqan sniktz myak b'ent kyajiet, majx b'jetz oq toj xaq.

4 Iktzun b'jetza' iq'ina', tetzun kydon b'aj kq'o'r kyib kyagilx, b'aj kub'meje, Majx me'sqe' mo molinkyb'. Iktzun kub'a' tzyul kawb'ilu' te Xob'ilb'e. Tu'n tipumaju' kxew b'ajb'entiya jumajet kyu'n.

TKYAJIN TOJ TTKAB'K'ALIN YOL TEJ KYXI' TOJ KYA'J

1 Kyb'intze' kxel qmane' qb'iye' kyeye', ex ikx kxel qmane'kyb'i qmane' kyeye'.

2 Ayo'qe' tzalu Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat iktzunte' b'tzeyil, B'alan Msat.

3 Atzunte' yab'aj inxi'x noq', irxi'x nex toj tk'u'j yab'aj twitzju' ptz'en xini kyawa'n. Matxitoq tzai txulju' ptz'en yajxi'tzuntel kub' tzqij, iktzun b'ajju' tej tkykub' tz'eyisa'n toj q'aq'chuj, o'kx ttzaj jumajet txul ju' ptz'en.

4 Yajxi'tel, iktzunte' b'aj tpatin yab'aju' ponb'ech twitzju' ptz'en, te nab'ab'lkyeju' tchman. Ojexixtzun jaw tzalaj

yab'aj tej t-xi' tka'yi'n toj tkamaji'n txulinte' ptz'en. Ojexixtzun tz'ok laqu' yabjai kyij.

1 Oktzun tq'o'n lb'itzu' Nky'ejchaq Tuja, aju' Nk'ejchaq te' tb'i ok. Jawtzn anq'in toj chik'iltxotx' axjunt kyb'ju' ok. Ex ikx okyb'i te Nky'ejchaq Tuja, aju' Nky'ejchaq qu'n tojna' tnk'ejchaqal ja awana' ju' ptz'en. Ex ikx Jawtzn anq'in ptz'en toj chik'li tx'otx' qu'n tojna' chik'li tx'otx' awana'ju' ptz'en.

2 Okte' kb'i te Jawtz anq'in ptz'en qu'n tzajna' txul tkamaji'n. Alb'entzun tb'i tu'n Naxka'jin kyeju'kyab'aj Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat, noqtzun inche' kub' na'n tu'nju' yab'aj kye.

3 Atzun ja'lo, ayekye' qtzan kman, oitxi' kyimnige'tl, aju' Jun Jub'tzeyil, Wug Jun Jub'tzeyil. Okya'yinkye' kywitzju' kman atzu' toj Xob'ilb'e, e'yoli'nkukye' jumajet kyuk'il kman tb'ajlenxi' toj kwi'ju' xob'ilb'eyil.

4 Kub' kb'inchankye' nimb'il te kyman, jaw knima'nju' Wug Jun Jub'tzeyil. Atzu' exa'ya' b'inchalte toju' Chob'it. Ex kub'toq kxk'ojinju' twitz, xi'ktxko'nju' tb'i, aju' tzi, exju' ttxa'n, tuk'ilju' tb'aq'twitz.

5 Jawtma'nte' tb'i, noqtzun aju' naq kab'exte' tyol, noq o'kxte' jun jub'tzeyil etz toj tzi, ex mixti'tle' ima. Jawtzn knima'nye tanm' kyman, qu'n atzu' kyeja' toj Chob'it. _tzalu Okche' tzajil na'yitkye',

6 Okb'inchetil xi' q'ma'n te kyunju' tk'wal tej t-xi' kq'ub'a'n tk'u'j. Tnejixi'x kyeye', ex aye'kye' chejawil ajwalit kyunju' kmayale' tb'anilqe', exqejun. tb'anil kyk'wale'. Mlaytzn najtire' kb'iye', iktzu'n k'okyla' _chechiju' te kman tu'n tge tk'u'j. _ayo'qe' qo'q'ote tu'me'l t-xelju' kykamiky'e', aju' kyexleng'ine', aju' kb'ise'

exiu' k'ikk'oj'e' qunele'. Iktzun kyo'eju', tej kb'aj kub' kykvaqiju xob'tb'eyil. Yajixituntel b'awxtzuntz, txix tzala, nik'jante' spik'u'n. noqminab'en jawx toj kyw'i.

· 1 11 oktzunte' juntz te q'ij, atzunju' juntl te xjaw. Jawzun tik'aj tojix' kya'j, twitz tx'otx'. Kyejtenxtzunj toj kyej, Axizuntz b'ajpone' kye' omutx' q'a aye'ju' b'aj kyim, tu'nju' Yukchal, iktzun, t-tenju', aye'kyuk'i'iju' b'aj kyim toj kya'j ex te che'w jawb'enta'.

· 1 11
TUWE'YIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL
TOJ PA'XIL, TOJ NIN A'

· 1 11 Iktzu'n tzajade, tnejelxi'x tej kykub' xima'nju' tnejel xjal, tej tb'inchetju' kyxmliat xjal.

· 1 11 Q'manjtz teju' Alal, K'walal, aju' B'inchal, Nuk'ul aju' nimaqkawil, Q'ug'Kan kybi: Matxi' qosqixte', tu'n tb'aj b'ent aq'untl b'a'nxix, tu'n kyulkye' kykuwil exiu' k'achal, tb'anilqe', exqeju' tb'anil q'a, tu'n k'jawnb'entju' wnaq, exqeju' najal twitz tx'otx' _chechiju'.

· 1 11 B'ajkb'uyi'n kyib', kub'kychmo'n kyib', xi'kma'nju' tgasil kyxim toj qxopin, tb'aj aq'b'il. B'ajkikchmo'ntzun kyib'tz, baj kyali'n ex bisun, b'ajkub'takye, e'ximan tib'aj tzalu.

· 1 11 Tb'ajlenxtzunju' lu, kmaju' kyejb'ent ti'j kyun, chik'ete toj kwitz, kanetzuntz titi' k'ajb'el te txmialju' xjal. Noqch'inxtoq tka'yinte' q'ij, tuk'i'ju' xjaw ex ikxju' che'w kyib'aju' B'inchal, Nuk'ul.

· 1 11 Toj Pa'xil, Toj nin a' kyb'iju' najb'il jaju' tzajna' jal q'antwitz, sqaltwitz.

· 1 11 Atzun kb'i txkupju', aye'ju' b'ajtzaj q'inte wabi: wech, xo'j, ch'el ex joj. Kyaje' kb'etju' txkup tzaj q'inte tcanijl'

jal q'antwitz, exiu' jal sqaltwitz qe'. Atzu' tzaja' Toj Pa'xil, tzaj kyek'u'n tb'eyiju' Pa'xil.

· 1 11 Iktzun k'eta' wab'ju', atzunte' ajb'enju' te tchib'ijiju' xjal, aju' b'inchb'ente wnaq, wnaq nuk'b'ente, atzun tch'ajju', kch'el xjal b'enta'. Atzunte' ajb'enju' tu'n Alal, K'walal aye'ju' jal.

· 1 11 Ojexi'xtzun eb'aj tzalaj, tu'n tpaaju' elyal kyun toj k'ul tb'anilxi'x, nojni axi'x tu'n txqan jal, q'antwitz, sqaltwitz ex txqan, peg, kukuw, ex mlayx b'ent tajletju' chul, ch'wix, q'inun, chapal, jatze, ta'ikab'. Nojni tu'n txqan wabi toju' tnam Twitz Pa'xil, Toj Nin a' atzun kyb'iju'.

· 1 11 Nimtoq wab'j ati, tkyaqilixju' ch'inaq wab'j, ex nimaq wab'j, kok'e awal ex nimaq awal. Tzaj yek'u'n tb'eyil kyun'ju' txkup. Kub'chentzun jal q'an twitz, sqaltwitz. B'eljoj tzun ptij b'ent tu'n Naäka'yin, aju' q'otj tuk'i'i (tq'un) a' ajb'en tu'n tb'inchetju' kb'agil, exiu' tchib'ijil xjal b'enti. Atzunju' lu b'aj kb'inchanju' Alal exiu' K'walil, aju' Nimaqkawil, Q'ug'Kan iktzun tb'iju' q'umli.

· 1 11 Eb'ajtzun yolintzuntz tib'aju' b'inchb'ente, aju' nuk'b'ente tnejel qtxu, qman. Noqte jal q'antwitz ex jal sqaltwitz b'entiyate' kchib'ijil, noq q'otju' kykux, ex kq'ob' xjal aye'ju' tnejel qchman. Kyaje' wnaq b'ajb'enti, noqtzun q'otj ajb'en te kychib'ijil.

· 1 11
TOAQIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL
B'ALAN TZE'TZE, B'ALAN QONIK'AN, KYITXWI', XJAW
B'ALAN

· 1 11 Ayetzun kyb'i tnejel xjalju' aye' b'ajb'incha'n, b'aj nuk'u'n: atzun tnejel xjal aju' B'alan, Xtze'tze'. Atzunju' tkab' aju' B'alan Qonik'an. Atzunju' tox'i'n Kyitxwi'. Atzunju' tkyajil'n aju' B'alan Xjaw. Atzun kybi tnejelxi'x, qmanju'.

• 1.1 Noq "b'inchb'aj", noq "nuk'b'en" nxiq'ma'n kye, niq' kytxu, ex mixti' kyman. Noq "kjunalx ichan" qochij. Mya ti' qya itz'ia, ex mya' k'walb'ajge' Aj B'inchal, aj Nuk'ul, aj Alal ex K'walal. Noq jun b'a'nq'ob'aj, noq tu'nju' xewb'aj b'enti, ajuk' nuk'b'ente tu'nju' Binchal, Nuk'ul, ajuk' Alal, K'walal, ajuk' Nimaqkawil, Q'ug' Kan.

• 1.1 O'kxtzun wnaqixtuntz, xjalqekye', jaw yolin, eb'aj yolinkye', intog che'ka'yin ex ikx intog cheb'et, intog che'tzuyun, b'a'n wnaqekye', majx tb'anilqekye' q'a che' ka'yin. Tenju' t-xew, jaw ka'yintuntz.

• 1.1 Juntzun lq'aju' tka'yin, tkyaqlix b'aj kyka'yin, kyojizq jin'ju' ati tjaq' kya'j. Qa incheka'yin, jumb'aj kka'yiky' kyjile, b'aj kyxpich'in jin' tojix' kya'j, tojix' tx'otx'.

• 1.1 Mixtoqite' maqb'il tu'n kyka'yinte kyaqlix, mixtoqu noqelian. Kynejel qxe'chil tun kykayin twutz kya'j narx toj toq jun wigt ale'ye kyka'yin kykyaqlix.

• 1.1 Nimte' knab'i ten. Maxtoq nexlajin' twitz kyoj tze, ab'ij njab', ninjab', kyoju' k'ul, mlaj, ax'ix majx xjangexi'x ju' wnaqu Xtze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjan.

• 1.1 Xi qanintzuntz kye, kyu'nju' B'inchal, Nuk'ul: ¿ti' nkmane' tiju' kxmilale'? ¿Ma inkmane'? ¿Minche' ka'yine'? ¿Minche' b'ine'? ¿Mya' b'a'ntzun kyyole' tuk'i' ju' cheb'ete'?

• 1.1 iCheka'yin qenatzune'i, iKka'yinpekye' jinju' twitz tx'otx' ¿Mitzunjun q'inchajiu' toj k'ul, ex toj mlaj? iKka'yine' iKxtokyx chage'i' mxiq'ma'n kye. B'aitzun kka'yin tkyaqijiu' ati twitz tx'otx'.

• 1.1 Xitzun kyq'o'nchjonte teju' B'inchal, Nuk'ul: ¿Axin b'anpon maj chjontexi'x kyeye'i Matxi' qo' b'ente, matxi'

q'o'nqtziye', qwitzé', ingo' yoline', inq'b'ine', ex nqanane', ingo' yukchiye', b'a'nte' nqanane', maqotzqijuye' najchaq, exju' nqaku'. Ex inqka'yinjuye' nimaq, exju' k'ok'e tojix' kya'j, ex twutz tx'otx'. Chjontetzun kyeye', tu'nju' qanq'ib'ie' ayogoye' b'inchb'ajqoye', ex nuk'b'ajqoye'. Tu'ntzunju' maqakub' kb'inchane' qyaya aya, aya qchmane' chechi intog cheq'on chjonte tu'nju' b'inchb'enkye, nuk'b'enkye.

• 1.1 Nimte' matxi' kyotzqi, matxi' b'aj kyka'yinju' kyaie' ttenb'il, kyaie' txe, tojix' kya'j ex tojix' tx'otx'.

• 1.1 Noq o'kx myab'a'n ele'toj kwitzaju' kb'i Alb'inchal, Ainuk'ul: ¿myab'a'nte'aju' inkma'nju' qb'inchb'en, qnuk'b'en, matxi' kyojizqiju' timal, exju' tk'okal' chechi, lktzu'n b'aja' yolina' ex mujeju' knab'iju' Alal, tuk'ijiu' K'walil: ¿Titi'tzulo qb'inchka ky'i'? iNoq o'kx tu'n tpon kaniju' kwitz ngayin, iExnaq jin'xju' twitz tx'otx' ok kyka'yin. ¿Myab'ante' inkma'n, mya'tzun noq ch'ixb'enge', exnaq nuk'b'enju' kyb'i? ¿ma oktzun che' okyel te Tyux.

• 1.1 ¿Mlaytzunlo chek'walan, ex tu'n kchmet, aj qsqix? ¿qamint' xkyejb'inchet jumajx? ¿chechiju'. ¿Cheqxitinkuch'in, mya'xix nimju' tb'iskyk'u'j ja'lo, myab'an selate' qwutz.

• 1.1 ¿Ponwitzunju' kb'inchb'ajkse' nge'qu'n najchaq inponaqe qojtzqib'j, ex inqka'yin tkyaqlix? Q'umli tu'nju', Tanmi kya'j, Jun Tqan, ajuk' Ch'ip Tq'ojq'ojel, Cha'x Tq'ojq'ojel, ajuk' Nimaqkawil Q'ug' Kan, ajuk' Alal, K'walal, ajuk' Xpyakok, Na'xka'yin ajuk' B'inchal, Nuk'ul se'nxju' kyb'i inxiq'ma'n. Kub' kb'inchb'a'n jumajit kyaq'und'en, ex b'aj kynuk'u'n.

1. Naqtzun kub'mujixu' qwitz tu'nju' Tanmi Kya'j Kub' siumjix naku'j se'n twitz jun ka'yb'il qwitz. Kub'moxixe' kwitz noq o'kxte' ngaku' inka'yit kyu'n, noq o'kx xtilinj'u' ky'jile.

2. Iktzunte' b'ajiju' tej ttzaqinju' kynab'l ex ikxju' kyojitzqib'l kyeju' kya'je' xjal tej atxix txetnejel. Iktzun b'ajb'inchajne' knejel qchman, aye'ju' qman kyu'nju' Tanmi Kya'j, Tanmi Tx'otx'.

TWUQIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL AJU' KYA'J SPUNPUJ A', XCHEW A', TZ'UNUN A', KYAQCH'EL A'

1. Iktzu'n b'aja' tenaju' kymoj kyxq'ab' mo kyxu'jil baj ku bincha'n kyqani juntl xtalb'il.

2. Nakuj toj witzik'teqetoq. Ax'x junjun qya tb'anilqe' b'aju'yal ky'etju' B'alan Xtze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw.

3. Tiyilette' kxu'jil tej ttzaj kna'n kyib', ojexi'x eb'aj tzalaj' kyanmi tu'nju' kxq'lab'.

4. Aye'tzu'n kb'iju' kxu'jil ikjalju: Aju' Kya'j Spunpuj a', tb'iju' t-xu'jil B'alan Xtze'tze'. Aju' Xchew a' tb'iju' t-xu'jil B'alan Qonik'an. Aju' Tz'unun a' tb'iju' t-xu'jil Kyitxwi'. Aju' Kyagch'el a' tb'iju' t-xu'jil B'alan Xjaw.

5. Aye'tzun kyb'i xujilb'aju' maxb'ajo'k te Tajawil tej kynajan. Ojexixtzun b'aj puqinju' wnaq, nimaq k'ioj ex k'ok'e k'ioj. Aye'tzunkye qlok'iju' k'txeqnaq.

6. Yajixizuntel b'atenju' Ajq'ij, ajpkab'. Myatzun naq oqe'kxtzunkye kya'je' b'ajten, noqtzun aye'ju' kya'je' lu aye'tzun tnejel manb'aju' qe awo ktxewnaq.

Chukhaqtzunte' kb'i b'ajo'k tej kb'aj chmet atzu Tjawitz Q'ij. Nimte' txqan kb'i xjal b'ajo'k.

1. Junjun "Nimaqkawil" "Olomam" "K'ojaj" "Kenach" "Tajawil" lktotzun kb'iju' xjalju'. Atzu Tjawitz Q'ij b'aja' chmeta'. Iktzu'n etzaja' kyvaji "Tamub'", ikqexu' "llokab'". Junx b'ajtzaja' atzu Tjawitz Q'ij.

2. Atzunju' B'alan Xtze'tze' atotqzun chmanb'aju', kyman b'eljoj Nimaq ja kyeju' kawekib'. B'alan Qonik'an atotqzun chmanb'aju', a Kymanju' kya'je' Nimaq ja kyeju' nija'ib'ab'. Aju' Kyitx wi' atotqzun chmanb'aju',aju' kyman kya'je' Nimaq ja kyeju' kyajawil ktxewnaq.

3. Oxe' tnejju' qyajib'en b'aten, miltzun jun xtz'aqi kyb'iju' chmanb'aj, manb'aj, aye'ju' chmetsankye, tej kab'laioj kyb'aj chmet atzu Tjawitz Q'ij. Ex ikx b'aju' tamub', ilokab' kyuk'i'iju' "oxlaj tq'ob' tnej qyajib'en" ex "oxlaj qyajib'en" kyuk'i'iju' "Rab'inal", "Kyagkych'el" ayeju' "tpuch'a' ex ikx kyuk'i'iju' "Saa a'", "kyuk'i'iju' "lmaqib'", ayeju' "kan", ayeju' tchujil a' exqejju' "t-xoq'illa'" exqejju' "tche'w" kyuk'i'izunju' nim, exju' "spukyil a'", ayeju' "Kq'ugb'il W'naq", ayeju' "b'alan a'", aye' kanchajeleb', ex ikxqejju' "b'alan k'olob'".

4. Aye'etzun, tnimaqal tnej qyajib'en, "tq'ob' qyajib'en" se'n xju' inxigma'n kye, aye'ju' tnimaqal xigmane' kye'ye'.

5. Nimitzuntte' xib'aje'l ky'i'j junjun tnej, mixit' xkub' qtz'ib'ine' kyb'i noq o'kx atzu' xeb'aja' chmeta' atzu' Tjawitz Q'ij.

6. Nimte' xjal xeb'ent toj qloj, tetzunj kychemet. Namxtoq ttiz'jite' q'ij, spik'un tej ky'ch'iy. Noqtzun tojunx nalb'il xib'aitena' kykyaqil, nimitqate' kytzajen, tok kb'i atzu' Tjawitz q'ij.

Aye'tzunkye' lu mya'toq kyojtzqi'n chewan, mya'toq, noq o'kx inche' jawx ka yin toj kya'j. Mib'a'n che' elb'et axtzu e juna kyib' toj tchivilal, qe txqan xjaltz xq'eq cheka'yin, saq kywinqil.

Junxint' chi yolin ex te kab'e kxkyin. Eb'ajtentzun twitz tx'otx', toj ul xjal, mitojun ojtzqi'nju' kywitz, noqpe' ch'inkja mixit', noq toj nimaq k'ul. Ex k'oke' k'ul inche' b'eta. "Nakuj noktoj kywi'".

Chechiju' noq te xmayb'ikye "toj xjal" Chechij kye. Atzu' kyila' tjawitz q'ij.

Noqtoq junx te kyol. Ex mixtoqti' inche' k'ulun kye tze ex ikx kye ab'j: "Na'nxu' kyvol B'inchal, Nuk'ul, Tanmi Kyai' ex Tanmi Tx'otx'". Chechiju'. Noq o'kx nche' ayon tu'n tzaj t-xe kya'j.

Noqtoq nche' k'ulun kye' yolil tb'anil, te tk'ujlail, ex ikx nche'okslan, ex iche niman, tzmatoq chijaxka'yin toj kya'j aj kqaninte jun kyk'wal mo jun kymyal: _i tej intoq nxi'q'olb'ena aya B'inchal, aya Nuk'ul, qo tka'yintza ex qo tb'intzal. Mlailun tziky' nale' kyune', ex mlailun qokye' keb'ine' i Aya Tyux' toj kya'j, ex Aya Tyux' twitz tx'otx' i Aya Tanmi kya'j, Tanmi tx'otx' i Tzaq'wentza qkub'sb'ile' akx nb'et q'ij, ex akx ingo'sqix i Tun tzaj tq'ona qk'wale.

Tojwit xq'itun b'e ex tojwit xq'itun ninb'e qo txqajulal, i Tojwit tb'anil, tb'anil nak'bil Tojwit spik'umal, toj me'j xjal' i Tojwitx b'anil, ex atiwitju' qchwinqlale' kyure' i Aya Jun Tqan, Chi'p Tq'ojq'ojel, cha'x Tq'ojq'ojel i Aya Ch'ip Q'anjell i Aya Q'anjel, Jun Jub'tzeyil i Aya nimaqkawil, Q'ud'kan' i Aya Alal, k'walil i Aya Xpiakok, Na'xka'yin' i Aya Tya Q'ij, Tya Spik'un i Tz'and'inwit, sqixinwale' Chechiju' tej nche' k'ulun, intoq che' niman. Noqtoq nche' ayon tu'n qsqix. O'kxtzuntz inche' ayon xij tjawitz q'ij.

Intogche' ka'yin tiju' Xjaw Q'ij,aju' ninspik'un ttxuyal q'ij, spik'un tojxi' kya'j, ntma tun tkant q'ij tojxi' mo ka'yilkye wnaq b'inchb'enge'.

TWAXXAOIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL KYB'E TULAN XAO, TANJZLEN KYI'J

Chechiju' B'alan Xtze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw: Qyonku tu'n qsqix _chechiju' "Nimaq nab'ilil, ayeju' at kynab'li, ayeju' ajq'ij, ex ayeju' ajpkab'" iktogtzun kyb'iju' nxiq'ma'n ojtxi'. Mixtoqti'te' ktze, ex kyab'aj tu'n txq'udit ayeju' tnejel txub'aj, ex manb'aj.

Matxitoqtzun sikyitkye' kyanmi tu'n ayob'ente' q'ij. Matxitoqtzun che' chmet tnej xjal tuk'il Yakvi xjal, ayeju' Ajq'ij, exqeju' ajnab'lel ex nima'nque'.

_iNoq o'kx qoge qiyox, qkayix kaj techil' Aj Xqma naqtunx otdq tzalu mix a'lo kolol qij.

Noq o'kx tume'iju' okqo' tzajela' na'n kyun _chechiju' aye'ju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. Tetzunj kyb'intz tqanil ti'jun nintnam ma che'x tzuntzu.

Atzun tb'i witzju' jaju' exa'ya' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, kyitxwi', B'alan Xjaw, kyuk'ijju' tamub', ilokab': aju' Tulan Xaq, Wuq Jyom, Wuq Xaq atzun kyb'i nintnamju' jaju' b'ajpona' ka'yilte Tyux'.

Eb'aj pontzuntz, atzu' Tulan Xaq kykyaqix, mlay eb'ent kyajletju' xjal b'ajpon, nimate' b'ajpon b'et txo'il kyib'.

Iktzun etza' Tyux' ju' tnejel etzju' B'alan Tze'tze', yajxitel' aju' B'alan Qonik'an, kyitxwi', B'alan Xjaw. Inche' tzalaj: _iMatxi' tz'ok yaljo tzuntz qiyone' i chechi.

• 3 3 Tneixi'x etziu' Chojil. Tb'iju' Tyux, tanliju' kax twitz tu'nju' B'alan Tze'tze'. Yajixtuntl etzu' Awilix, tb'iju' Tyux aju' B'alan Qonik'an aju' Jakob'ix, tb'iju' Tyux aju' ttzuyiu' kytixwi'. Aju' Tk'u'j Q'usin tb'i ju' Tyux aju' ttzuy B'alan Xjaw.

• 3 3 Junx kyuk'il kyib, aye'ju' ktex'wnaq, b'jaw kyinkye' tamub'. Iktzun Chojil tb'iju' Tyux axtzun k'amanju' kychman, exqeju' kmanju' tamub' Tajawil, atzunte' tganiju' b'i'n qu'n ja'lo.

• 3 3 Ayetzunkye toxi'n, aye'ju' ilokab', extzun aju' Chojil tb'iju' Tyux ok'o'n kychman, exju' kymanju' Tajawil, atzun b'i'nju' qu'n ja'lo.

• 3 3 Ikytzun kyb'i oxe' tnej ktex'wnaq. Mixtuntu' ktzaqpil kyib' qu'n axte' tb'i Tyux:

• 3 3 Aju' Chojil kyeju' ktex'wnaq, aju' Chojil kxolju' tamub exju' Chojil kxolju' ilokab'. Noq junte' tb'iju' Tyux, qumtzun minti' kpa'kyib' ayeju' oxe' tnej xjal ktex'wnaq qe'. Kyoxti axi'x nimaqte' kyvajib'en mo ktzajen, aju' Chojil, Awilix, ex ikxju' Q'aq' Witz.

• 3 3 Iktzu'n b'aja' kb'uyina' kyib' kyaqilju' tnej xjal, ayeju' aj Rab'inal, aj Kyaq kychk'el, exqeju' aj ttzichin a' kyuk ilju' yaqi xjal, axtzun kb'iju' ja'lo.

• 3 3 Atzuntzu' xb'aj ch'ixpuja' kyoilju' tnej wnaq, b'aj ch'expujte' kyvol, ex mixtoqt' nqb'inxixlte' kypomlenxi' Tulan Xaq.

• 3 3 Atzuntzu' b'aj kypana' kyib', junjunte' eb'ajx Tlawitz Q'ij. Atzun txqantl, eb'aj tzaj tzala. Naqtzun juntal p'ix tz'u'nte'

kyi'j tok, mixtoqnati'te' xb'alun tu'n tok kyq'o'n, naq ttz'umal txkupte' kxb'alun tok, mixtoqti'xte' ati kye. Majx tal xlaq xjalqte' kyka'yin.

• 3 3 Eb'aj pontzun atzu' Tulan Xaq, Wuq Jyom, Wuq Xaq, Iktzun nkymanju' oixi' yol. Ojexi'x tzun che' b'et nim tu'n kypom tzmactzu' Tulan Xaq.

TB'ELAJIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL Q'AO' EX IPUMALJ

• 3 3 Mixtoqtzun ti'te' kyq'ad', noq o'kxte' Chojil qu'n anate Tyux kyeju' tnej tnom, nejna' tente' tq'ad', min b'inxixte' se'n tzajena', qu'n otaq k'antte' tq'ad'.

• 3 3 Tei tilwiju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an: _jA'yi jMi ch'inqe' q'ad' atil Okqo' kyimilqe' tu'n che'w _chechi, kyma. O'kxtzun tyolinte' Chojil, _jMaluna' che' b'isunkye'i Atinakye' aju', aju' q'ad' ok najel ex ok b'ajel a inkmane' _chiju' Chojil kye.

• 3 3 ?Axi'x? jAya Tyux ata k'achalqeye', ci kyman' chijante aj xkymaye', ex aya Tyuxi _chechijte intoq che' q'o'n chijonte. Atzunte' chojil tma.

• 3 3 _B'anatzun. jAxi'x ayinatzone' Tyux kyaye' jiknatzu'n jAyi'ne' kyajawe' jikxixu' jixq'ma'n kyeju' nejehel tu'ru' Chojil. O'kxtzun tnej, b'aj tzajajtzun ti'ju' kyq'ad'. Kmeq'te' tnem.

• 3 3 O'kx tej ttzaj txqan jib'al tej intoq jayun kyq'ad' tnej tnem Nimitzunte' txqan saqb'aqun tzaj toi kwi' kyaqilju' tnej tnem, majx b'aj yupite' kq'ad' tu'n saqb'aqun, majx kuxb'ajte' kyq'ad'. Exi' kyqanin jumejtl kye' B'alan

Tze'tze', B'alan Qonik'an qanite kq'ag' "Xikma'n te; _!Aya Chojil. Axi'a ngo' t'imneye tu'n che'wl _chechiju' teju' Chojil

1: B'a'nte' m'alun che' b'isune' _chiju' Chojil. lktzun jatza' t'ikuna toj t'ajab'.

1: Ojexixizun e'tzalaju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an. Kyitxwi', B'alan Xjau, b'ixix emog'ti.

1: Atzun kyeju' tnej'n xjal matxitog kub'yupju' kyq'ag', intog che' lu'jun tu'n che'w. Eb'ajpon tzuuntz qanite kyq'ag' kwitzju' B'alan Tze'tze'. B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan, Xja'w. Mixtoqit'x nik'xte' tche'wil saqb'aqun ky'u'n, noqog inche' lewlon, matxitog tz'el skan nakuj mixit' kydwilal, intog lu'unte kyqan, e'kyq'ob' mixtoqit' ntzuymti tej kypon.

1: Mitzun qo q'o jin kyu kile maqotzaje' qanil ch'in qd'ag'e _chechi tej kypon, nontzunaju' minti' exi' oksia'n. Mitzun tzaj kyzaq'wen.

1: Matzun che'ik'on tom junxitle kyol B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xja'w.

1: _!A'yl' zjatzun xkyeja' qyole'? z titi'tzun xb'ajdeye'. j!Mixtunni' xqo'tzpete'i' zjatzun xqo' kub'a' sb'u'ne'? nagna' junte' qyole' tej xqo pone' atzu' Tulan Xaq, ex noq junde' qtzajen, junde' ch'isb'enge'.

1: Mya' b'ante' xqb'inchha _chechiju' tnej tnamkjaq' tze ex kjaq' ch'e'ch'i.

1: Yajixizuntel ul tye'k'u'n tib' jun xjal kwitzu' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an. Kyitxwi', B'alan, Xja'w

yollintzunte' xjal. _Axi'a a te' lu atzunte' Tyux. A te tch'xel, a te' tilb'ilal, ex a te' nab'ab'teju' B'inchal ex Nuk'ul kyeve'.

1: Laluntzun, txi'kq'o'ne' kyq'ag'e kyeju' tnej tnam, tzmaji' aj t-xi'kyqanin teju' Chojil,aju' tzyul oklenj kxole'. Naqch'inte' tu'n ttzaj kq'o'n kyeve'. Kqanixchag'e' nej teju' Chojil titi'ju' tu'n kq'o'nteju' nel q'ag' _chiju' xjal attoq t-xik' nakuj t-xik' sotz'.

1: _Ayine' tSanjelal B'inchal kyeve', Nuk'ul kyeve' _chiju' xjal b'ajma'n. B'ajtaajizuntz, ex majx qete' kyk'u'j Chojil, Awilix, Q'ag' Witz tej tyolinju' xjal. Kub'najizuntz kwitz, ex mixit'x elyalt.

1: B'aj pontzunt kyetzu' tnej tnam intog che' lewlon tu'n che'w.

1: Qu'n tzajje' txqan saqb'ag'in, ex q'eqab', ex ikx tzun che'w, mlayx tzik'xqu'n jni'lo tajjal che'wlo Naqxe'wntzun nkyk'oylankyib', tzunxixtoq che' lu'iu'n tu'n che'w tkyaqijiu' tnej xjal. Exi' yaltzuntz kyk'etziu' B'alan Tzetze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', Balun Xja'w.

1: Matxitog tzajb'ent te' b'is toj kyanmi, intog xi'kyxupi'nye' toj kqob' ex intog xi'kmoko'n/mo ksun kwitz.

1: Yajixizuntel eb'ajponju' ajed' kyij' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjau. _!Mlaytzun tzaj q'a'q'in ch'in kyku'je' q'je'? maqotzaje' qanil ch'in qd'ag'e' kyeve'. Ma mya'tzun junx xqo'tana, b'uyi'n qib'? Ma mya'tzun junxju' qja, ex junxju' witz ja xqob'aja' b'inchha'n, tej ch'isanjtz? Q'ag'an natzun kyk'u'je' q'je'i' _chechiju' kma.

1. Titit zun ktzajil kyq'o'ne' qeye' qama tzej q'aq' an qk' uje
kye' xiq'ma'n kye. B'a'nlo txi' q'q'o' nge' kypwage'
chechij u tnej tnam. Min qajb'ilqe' kypwage'
chechitzun kye B'alan Tze'tze', B'alan qonik'an, Kyixwi',
B'alan Xjaw. _ Titit'zun kyajb'il'e'?

2. B'a'natzun, chechij u' tnej tnam okna' kxel qxieme'
t'at'zu' Chojil, atzun qma'xile' kyeve' _ majx xiq'ma' nkye.

3. Vaxit'zun xikqani' tēju' Chojil: _ Titit' tu'n kyq'o'nie
tnej tnam aya Chojil? Mache' ul qaniltēju' tq'ad a
chechij u' B'alan Tze'tze', B'alan qonik'an, Kyixwi',
B'alan Xjaw.

4. B'a'natzun, _ im'atzunlo jun kyajb'il tu'n ttzaj kq'o'n
ttzikyk'u'j, exju' twi' kysemu'1? _ myatzunlo tb'iskyk'u'j
tu'n kyoknche'ne' ayine Tajawil? Qatzun mir kyajb'il,
ex ikxwe' mlay txi'ng'o'ne' kyq'ad' chij u' Chojil.
Chechikuye' kye. "Yajixit'zunte' lu, mya'jaloxi'x tu'n tzej
kyq'o'ni u' tzi kyk'u'j exju' twi' kysemu'1 chitzun kyeve'
_ che'chikuye' _ xiq'natzuntz kye B'alan Tze'tze', B'alan
Qonik'an, Kyixwi', B'alan Xjaw.

5. Xikma'zun tyolju' Chojil. B'anatzun, okqo' okyitenge'
tk etz ex k'okyel qchle'ne' _ chechij u', kma. Atzun
kyk'montēju' tej ktzaj'weju' tyol Chojil. Ex mixit' yajiw'
u: _jb'a'n qa jaloxi'xi _ chechij u'. Kyk'amtzun q'ad'zu'
ex eb'aj moq'titzuntz.

TLAJIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL AJU' NIMB'IL

6. Noqtzun aj u' atitoq jun tnej xjal noqtaj nche' alq'an t'ij u'
q'aq' toj sib', aye'ju' Tja Sotz'il, Chamalkan atzun tb'
Kiyux: aye' kyadkych'el, qu'n aj u' t'ib'ilal sotz' atzun

nab'enu' te Kiyux. Tetzun kyik' toj sib', chab'a eb'jik',
tu'n t-xi kyiq'ini u' kyq'ad'. Mixit' kqanikye' kyadkych'el
kyq'ad', qu'n minti' kyaj tu'n kykub' kyij.

7. Iktzun kub'a kyij u' txqantl tnej TNAM, qu'n xik'kyq'o'n
tzi kyk'u'j exju' twi' kysemu'1 tu'n tptx onitz.

8. Te chojb'il, aj u' ojetog tmaju' Chojil. Qurrizun eb'aj pxuna'
nej tnamtwitz, tu'ntzun ju' b'ajetz q'ini u' toj kyk'u'j ex
jij u' tjaq' kysemu'1. Nanxtogtzun tb'aj u' lu tej tmante
Chojil qa okb'ajel, tu'neju' k'okyel toj oklenj, ex ka: b'il
aye'ju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyixwi', exju'
B'alan Xjaw.

9. Atzu'ja etzajna', Toj Tulan Xaq. Mintoqjun nchewan,
majtoq nche' mewayi'n b'a'nxix. Noqtog nka'yo'n aj
qsqix, inb'aj kyka'yi'n aj tjavil q'ij. Intog kch'eb'in kyib'
tu'n kyka'yiti u' ninche'w Xjawq'ij tb'i, aj u' neji ajtjavil
q'ij, tej titz'jiku' q'ij, aj u' ntik'aj Xjawq'ij.

10. Iktzun mājx tx'iklige'x Tjawitz Q'ij tej kyten atzu' Tulan
Xaq atogtzun tb'ij u', jaju' tzajna' Kiyux.

11. Mya'zun tзма tzalu xte'nte' kypumal, ex ikxyu' kyoklen
axpelo tej x'e'b'aj kyajajinu' nimag tnej ex k'ok'e' tnej
tnam tej b'aj kypixu'n twitzju' Chojil, qu'n tena' x'a
kyq'o'na chojb'il tu'nju' kyck'el, exju' kyanmu, e' tzi
kyk'u'j, ex ikx ktx'ukju' kykyaqil xjal.

12. Jumtzun tzej toj Tulan Xaq aj u' kypumal. Nimte' nadj
ati kyk'etz. Tzmaxtzuntz toj qxopin, ex qonik an b'enta
kyu'n.

13. B'ajantzuntz vajxi'tl, max b'ajetzab'aj atzu'. kyejente'
Tjawitz q'ij. _ Mya'te' qaj u' lu.

• 11 11 Oo'qekye', qka'yix tnejel ja qok'wela tena' _chiju' Chojil tma. Axix ntoq nokoyin kyeju' B'alan Tze'tze',

B'alan Qonik'an, Kyitxw'i, B'alan Xjaw: _kyq'onx chionteye' tnejelx'x, kymaxe' na'mxku' tch'enu' kxyine', ex namxku' tz'ok kxyunjiye' tch'ek kyq'ob'e', kyb'inchame kyk'ub'lie', atzunte' aq'b'il chionteju' twitzju' Tyux

• 11 11 B'anatzun _chechi, ex b'ajtzun kyxopq'i'nju' kyxyin, eb'aj oq'izun tej kb'aje'tz Tulan Xaq. Ojexitzun ex ch'yon toj kyanmikyaj kyq'o'nju' Tulan Xaq.

• 11 11 _fAy! Mlaxitzunlo qitle' tzala aj qsqix exju' tjawitz q'ij. Aj tspiky'e' twitz tx'otx' _chechiju', kyma. Tejtzunl kyu.

• 11 11 B'ajkyeitzun junjun toj b'e'ajju' b'ajik'a xjal, b'aj kyejatzu' tu'n kywtan. Teyele junjun tnej tnam q che' jawe' ka'yilte ninche'w,aju' techal q'ij.

• 11 11 Atzun techlajju' tej qsqi q'intog kyu'n toj kyanmi tej kyu' atzu', toj Tjawitz q'ij. Juneinite' kywitz tej kyetz atzu', "aju'aj Nim t-xol", iku' tzen qb'in ja'lo.

TJUNLALIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL AJU' OYB'il

• 11 11 Qumitzun eb'ajpona' atzu' twi'witz, atzuntzu' eb'aj kyb'uyina' kyib' kykyaq'iju' ktixewnaq, kyuk'ijju' txqantl tnej tnan. Atzuntzu' eb'aj pon'a' kykyaq'ix, ex eb'aj ximintzuntz kxolilex atzun. Tb'ijju' witz ja'lo: Toj techil tb'i. B'ajtzun kb'uyi'n kyib'tz atzu', ex aye'x okh'o'nte kyb'i:

• 11 11 _lLugine' ju, ayine' "ktxe'wraq"i atzunta, aya "tamub" ta tb'i k'okyeil' xiq'ma'n kyeju' kxol tja tamub'. Yajixitzi xiq'ma'n kyeju' kxol tja ilokab': _ilxx aya "ilokab'", tzunta

tb'i k'okyeil' Mlayitzun kub'naite' oxe' ktxe'wnaqlu, atzunte' qyoliju' _chechiju', kma, tej tb'ajoku' kyb'i.

• 11 Ex ikx b'ajok kyq'o'n kb'iju' kyaqkych'el: "Kakchikel" Ex ikqexju' Ajrab'inal atzunte' tb'iju' kyej, kyb'i kyejten. Ex ikqexju' Ajrab'inal atzunte' tb'iju' kyej, ex namx tnej kyu'n ja'lo. Iktzu'n qeja' tzunin a' iktzun kb'iju' ja'lo. Aye'tzun kb'iju' b'ajo'k kyq'o'n kxolx.

• 11 Atzu' b'aj kb'uyina kyib' tnejelxi'x, noqtoq inkayo'n tu'n qsqix. intog che' ka'yinx tiju' che'waju' nejli twitz q'ij. Aj tjawul.

• 11 Atzu' xqotzajade' noqtzunaju' ma qokub' aq'poje'. Maxitzun tzaite' b'is toj kyanmi tu'nju' txqan yajb'il nik' kyij, mixtoqt'ie', kwa, noq o'kxte' twi' kxok inxi' ksqo'n, intzun kna'n nakuj kwa. Mixtoqt' nche' wan aj kykizaj.

• 11 Mintzun, b'inxixte' se'n eb'jik'tza' tzala toju' ninjab', nakuj mixti'te' ninjab' tej kyik'tz tzala, noq tib'aj a'b'j eb'jik'tza' tzala wakajekye' a'b'j tib'aj tz'awun, iktzun oka' kq'o'n tb'i te Txoli'n a'b'j. Jto'n tz'awin, tb'i kyu'n tej kyik'tz tzala tojix' ninjab', pa'ntoqt'e' a' tej kyik'tz tzalu.

• 11 Nimitzuntogte' b'is toj kyanmi, qumitzun eb'aj ok toj xim, tu'nju' mixti'te' wab'j, noqtoq jun tz'ut k'wabj ex noq jun jot ix'i'n. Atzuntzuz' teqetog tib'aju' witz Toj Techil.

• 11 Tb'i okyq'o'n jaju' xiq'ina' kwitz ju' Chojil, Awilix, O'aq'witz. Nin mewoyi'n te'qetog B'alan Tze'tze' tuk'ijju' t-xu'jilaju' Kyaj Spumpuj a' iktogtzun tb'i t-xu'jilaju' Xchew a' iktzunte' B'alan Qonik'an tuk'ijju' t-xu'jilaju' Xchew a' atogtzun tb'iju'. Ex ikxju' Kyitxw'i' Nin mewoyi'n teqetog tuk'ijju' t-xu'jilaju' Tz'unun a' tb'i, ex ikxju' B'alan Xjaw tuk'ijju' Kyaqch'el a' iktzun tb'i t-xu'jilaju'.

- 4 4 Ayeztunkye' mewoyilju' toj qxopin, te qonik'an. Nimte' kyb'is tej xe' kub'ten twi' witz'aju' Toj Techil atzun tb'iju' is'io Yolm jumajtu'aju' Tyux' atzu'.

TKAB'LAJIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL

TWI' CHOJB'EN, TOJ AWILIX, TWI' Q'AO'AYI'X

- 1 1 Tu'ntzunju' lu b'aj yolina' Chojil, Awilix, Q'aq'axi'x kyeju' B'alan Tze'tze'. B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw, iNoq o'kx qoge'kye', qoge' we'kitz, myaxtzu' qokyeia'tenate', kukxi'ye' ewilqeye'. _Ch'inx qsqix, ?Mamin nche'ximane' qatzun nqoxq'i' nkuye' kyun'ajq'bi twi'ju' tapi jatqoktaze' kyune' ajq'ij ex ajpkab'? Teyeletzun junjunde' qokk'u'xe' _chechiju', kma, te kyolin.

- 1 1 B'anatzun, noq aj ktzaqpoje', qoxe'le' jvolute jun nink'ul _chechiju', kma, kkyaaqix.

- 1 1 B'ajaw kyiqintzuntz teyele junjun'aju' Ktyux. Iktzun okxa'kq'o'na Awilix toj xaq atzunte' tb'iju' E'wb'il Xaq chechij te, toju' ninxaq atzu' toj nink'ul Toj Awilix te' tb'i ja'lo, atzuntzu' kyeja' kyq'o'na. A kyej q'onteju' toj xaqaju' B'alan Qonik'an.

- 1 1 B'ajkyej nuk'u'te', atzunte' neixi'x kyej'aju' Q'aq'ay'i'x tib'aj jun wutz xekxyeq a, Q'aq'ay'i'x te' tb'iju' witz'ia'io. Aju' tja atzu' kub'aten, atzuntz kyeja' Ktyuxajju' Q'aq'ay'i'x tb'i.

- 1 1 Ex ikx kyej Kyitxwi' tuk'ijju' Tyux, atzun tkab' Tyux ju' xi' kyewa'n. Mya' toj nink'ul kyejate' Q'aq'i'x, qu'n toj spik'un kyejate' Q'aq'i'x.

- 1 1 Jajixtuntel ulju', B'alan Tze'tze', por atzu' toj nink'ul jaju' xi'ewana' Chojil tu'nju' B'alan Tze'tze', kyejtenxtzun tb'iju' k'ul twi' Chojb'en. Kub'tzun ktzajajsa'n tunju' tewb'il toj xaq,aju' tewb'ilju' Chojil. Nim txqan kan, ex ikx nin txqan b'alan, wotz, q'antin ate'toq toj nink'ul ja eb'ajtena', Jaju' xi' kyewina', ju' neje nel.

- 1 1 Junxtzun najb'il b'aj kyeja' ju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. Juntzun kub'a' kayona'tu'n qsqix atzu' twi' witz Q'aq'ay'i'x tb'i.

- 1 1 Naqtzun ch'in kxol kyaiten aye'ju' kab'e' Tyux ayeju' kye tamub' exikju' kye ilokab'. Tnej xjal Tam, iktzun tb'ijaju' kyejatena' ktyux' tamub', atzuntzu e'sqixina'. Tnej xjal Ukink'at atzun tb'iju' jaju' b'ajsqixina' ilokab'.

- 1 1 Atzuntzu' kyeja' Ktyux' ju' ilokab'. Naqaku' tk'etziu' nink'ul. O'kxtzuntz atzu' ate'toq kyaqil: ayeju' ajrab'inal, kyaqkych'el, tz'unun a', tkyaliju' k'ok'e' tnej xjal, ex nimaq tnej xjal. Juntzun eb'ajkub'ten ayolte tu'n qsqix, junx eb'aj ayo'n tjawitzju' ninche'w'aju' Xjaw q'ij tb'i,aju' "injawi'l nej twitz q'ij, aj qsqix".

- 1 1 Naqtzun o'kx, junx najb'il b'ajkyeja' tena' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. M'xti kywatl, mixtoqt'i' ojab'ikye, inxix toq kub' koq'je'n, toj kyanmi, toj ky'u'j aj qsqix,aju' tul yal o'kxtzu' atzu' intoq b'aj kychixaw, ul txqan kyb'is, ex intoq che' r'ijine tu'nju' k'ixk'oj.

- 1 1 Noq o'qekxkye matxitoq chepon. _iMixi'xtaq xaqatzaje' iA'y'i' inaqwit qilju' tjawitz q'iji' 2 Titi' qse'? junqoxnaga' twi'ju' jun tnej witzj, noq o'kx maqox iq'e jun te jut _chechij inche' yolm kxolx, tuk'il b'is, tuk'i'l yajje'n, ikx oq'e'n.

• 1. 'ntoq che' yolin, mixjun qete' kyk'u'j tu'nju' sqixe'n, q'uqligetzunkye' kab'e' ktyux' toj xaq, toj nink'ul. Noq kxol tzob', ex o'kx kxol q'ux teqeya', k'ixwit twi' tz'len b'ajkyeja' chechiu'.

• 2. Tnejexi'x ajur' Chojil, Awilix, Q'aq'i'x, nimxi'xte' kajwail, ex nimte' kypjurnal, exju' kb'a'ng'ob' kyib'aj tkyaq'ilu' txqantl Tyux' kyeju' tnej xjal, nimte' tb'a'ng'ob', ex nimte' tb'e, ikx tu'n t-xi' k'u'ulul toj che'w, m'axtzun xob'ob'onqekye' tnej xjal Tnom.

• 3. Q'uqloktzun te' kyk'u'j kyumelju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. Mixtite' tk'ayil toj kyanmi kyju' Kytyux' ajur' tzaj kyiq'i'n, iqintog kyur'n tej kyul atzur', Tulan Xaq, atzur' Tjawitz Q'ij.

• 4. Axtzuntz eb'ajtena' atzur' toj nink'ul, toju' najb'il tu'n qsqix qu'n, "Twir' chojb'en, Toj Awilix, ex Twir' q'aq'ayix" tb'i ja'lo.

• 5. Tu'ntzujur' jaw itz'ji, qsqixin, kyeju' qchman, ex kyeju' qman. Lutzunlu, kxelqmane' teju' qsqix, ex tej tjawil yajur' q'ij, xjaw, e'che'w.

TOXLAJIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL AJU'TITZ'JLEN Q'ij

• 1. Lutzun, lu maqosqix, ajur' tjatz anq'inq'ij ikx, xjaw, e'che'w.

• 2. Nimtzun e'tzajakye', B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw tej t-xi' kka'yinjur' Xjaw q'ij qu'n a te etzneju', inxix qoptz'aj te' twitz tej tetz, twitz q'ij.

• 1. Yajixitzuntl, exi' pjulte' pon tuk'il k'ok'sb'il, tzajni ky'n atzur', jaju' Njawi'a' q'ij, ajur' toyaj kyanmi, xi'tzun kq'o'nju' oxo' toyaj kyanmi.

• 2. Toj kya'j K'ok'sb'il tb'ijur' k'ok'sb'il ajur' q'intog tu'nju' B'alan Tze'tze', Xjan K'ok'sb'il tb'i k'ok'sb'il q'intog tu'n B'alan Qonik'an. Tyux' K'ok'sb'il chitzun q'intog tu'n Kyitxwi'. Kyoxil attog kyk'ok'sb'il. Atzunte' lu okx kq'o'n toj q'aq', qumtzun ejaw b'ixal tume'l tjawitz q'ij.

• 3. Naqmi ejaw oq'a' tej kjaw b'ixan, tej tkub' kyrt'eysa'n kypun b'ech, xjan k'ok'sb'il. Yajixitzun b'aj oq' qu'n mixti'xte' nxi' kyka'yi'n, mixti' q'inchal tu'r tjawite' q'ij.

• 4. B'exix jawilte' q'ij, ojexi'x eb'aj tzalaj k'ok'e' txkup/jil, nimad txkup, kykyaqilx b'ja we' toj nin a', toj xaq, b'ajkyej ten twi'yile witz. Juntzun b'ajxa' ka'yinakye', atzur' tjawitz q'ij.

• 5. B'ajtzun tzanintzu b'alun, b'alan. Tnejexi'x oq'ju' pich' K'ietzu tb'i, axi'x b'aj tzalaj tkyaq'ilur' txkup, xi'tlik'in toj kxik'ju' t'iw, Joj saq'utz. Ayeju' k'ok'e' txkup, nimad txkup.

• 6. Mejliqetogtzunkye' kxol, exqejur' e xjal inxi'xtoq che'tzajajur' kxol, aye'ju' nejenel TAMUB', ILOKAB' ex ikxqejur' aj Rab'inal, aj Tyadkych'el, exqejur' tz'chin a' exqejur' chuj a', ayeju' xox'i a', kab'e' a', ayeju' b'aten a', ikyqexu' yaki nimadkawil, ex kyaqiljur' tnej xjal teqe' ja'lo, mlay b'en kyajietjur' xjal. Junx utlik'ajur' spik'un kyib'aj kyaqiljur' tnej tnam.

• 7. O'kx tkub' tzajite' twitz tx'otx' tu'n q'ij. Ikxixte' ka'yinjur' se'n jun xjal tej tul tye'k'u'n tib' inxi'x loqlonte' twitz, tu'ntzun kub'tzajite' twitz tx'otx'. Ak'te' tyaqil ne'mxtog tjawil q'ij.

..kx loote' twitz tx'ox', namxtoq tetz q'ij. O'kx txi' twitz
ex jawi' nakuxitel jun xjal.

Matzun ti x nik xte' ikqal, noq o'kxte' tulku' mujqa tej
xaw'ku' O'kztunte' tepik' umal kyeiten. "Mya' xixizunte'
q'yu' nqlo'n ja'lo" chechiju' el toj kyanq'ib'il.

3 1 Jun kyku' a'b'ix ju' Chojil, Awiliñ Q'aq'iyi'x kyuk'iju'
twuxge' b'alun b'alan aju' kan wotz, q'antin, tajaw aq'ib'il
b ajok lak'e ti j tze tej tjawi q'ij, xjaw, exqe'che'w, ikxkye
b jaw b ent te a'b'j kykyaqilix.

3 2 Noqwit min, mikxa'witlo qten ja'lo, kyu'nju' xal txkup:
aju' koj, b'alan, wotzkan, qantin, Tajaw aq'b'il.
Mikxa'witlo qkwin mo qnimante q'ij noqwit min ekub'
bb'j tnejel txkup tu'n q'ij.

3 3 Atzunq tjawi' nimte' tzalajb'il tzaj toj kyanmi B'alan
Tzetze', B'alan qxopin. Kyitxwi', B'alan Xjaw. Oje'xi'x
e'tzalej tej kysqix. Mya' nimte' xjal ate'toq. Noq jte'xte'
teqetog atzu' twi' Q'aq'ayi'x.

3 4 Atzuntz squina', artzuntz b'aj kpatina' b'ech, exi' q'ol'b'en
Tjawitz q'ij, jaju' etzajna' atzuntzu' tate' tnej'n witz,
e'xqeju' kyb'ya' jaju' etzajna' B'alan Tzetze', B'alan
Qxopin, Kyitxwi', B'alan Xjaw ayeletzun kyb'iju'.

3 5 Atzuntzu' na'itz, b'aj chmeta' tib'aj witz, atzunte'
kytanamju' ok, atzu' natz teqeya' tej tjawil q'ij, xjaw,
exqe'che'w, sqixtzuntz, spik'e' twitz tx'ox', ex tkyaqijju'
atdog twitz.

3 6 Atzuntzu', tzyeta' tb'itzina' Qilb'il tb'iju' kyb'itz, o'kxte'
tb'is kyanmi ex tb'is kyk'u'j atzunte' tyol kyb'itzu':

.. 11 : "Mayxwitqo' i imago tzpet Tulani Makub' qpa'ngib',
_mache' kyeju' qizik, exqe'ju' qitz'in jatzunlo xkyla' q'ij?
_jatzunlo teqe' tej xqosqix? _chechiju' kye'k'xol, ex kyeju'
_kyajpkab' yaki xjal. Ikx Chojil tbiju' Tyux' ayeju' yaki xjal,
Yolkwat, kytzalkwat kb'iju' xe' b'aj kyeiten atzu' Tulan
Xaq.

.. 12 : _Aye'toqna' quk'iju' tej kyetz, aye'nakye' qmju' tej kyul
_chechiju' kyxolilex. Atzuntz tzeja' knana'ju' kytziky,
_exqeju' kytiz'in, exqe' yaki xjal aye'ju' ejaw sqixin atzu'
Mejico atzunte' tb'i ja'lo.

.. 13 : _Atitog jtetlu' xjal aye'ju' b'aj kyeiten atzu' Tjawitz q'ij.
_Aye'ju' nimaqkawil. Oliman ju' kb'i xe'b'aj kyej atzu'
_chechiju'. Nimtoqte' b'is toj kyanmi atzu' twi' Q'aq'ayi'x.

.. 14 : Ex ikxtoq nqna'n tamub'ju', ilokab' ex ikx teqetog atzu'
toj nink'ul aye'ju' Tnej Tam kyb'ija ejawa sqixa' kyk'xol,
exqeju' ajpkab' kyeju' tamub' kyuk'iju' Ktyux'. Noq ok
Chojil ex axte' noq junxju' tb'iju' Tyux' kyeju' ox'e' tnej
xjal ktxe'wnaq.

.. 15 : O'kztunte' tb'i Ktyux' aye' ajrab'inal ch'in tx'eb'etate'
tb'i. Jun chojil xiq'ma'n tetb'i ju' Ktyux' ajrab'mal.

.. 16 : Noq o'ktoq kyalb'il tu'n kyel junxju' kyvol kyuk'iju'
ktxe'wnaq. Atzuntlu' kyuk'i'l kyaqkyehk'el, junxi' ch'ni ju'
kyvol qu'n junxi'itloqte' tb'iju' ktyux' tej kyul atzu'. Tulan
Xaq, kxol tja sozt' Chimalka'n tb'ju' Ktyux'. Quntzun
myatte' kyvolju' ja'lo, iktzu'n kyb'i kytanmi xisela sen
ti tb'i Ktyux'

.. 17 : "Toj sozt'il, ex toj b'ixb'en" chechij kye. Ktyux' Ktyux'

maia tx'expojte' tyol tej tzaj q'o'n Ktyux' atzu' Tulan Xaq,
toj qloj. Atzu' tzaja' b'enta', sqixinate' kve tkyaqilju' tnej
vja

Ex tkyaqilju' Ktyux' atyile tb'i kxol junjun tnej xjal.

TKYAJLAJIN TKAB'K'ALIN YOL
AJU' TB'IS TK'U'J CHOJIL, AWILIX, Q'AD'AYI'X

Atzu' kxela qmane' kveye'aju' tej kyten, tej knajan atzu'
twi'witz jaju' mujin kvelkye' kyaje' wmaq aye'ju' B'alan
Tze'tze', B'alan Qonky'un, kyitxwi', B'alan Xjaw atzun
kyb'ju'. Qjexi'x tz'ex ch'yon toj kyk'u'jaju' Chojil, Awilix,
Q'ad'ayi'x qu'n matxitoq chexnaj toj q'ux ex toj tztob'.

Kub'izun kyq'ad'izu' tu'n t-xi'kq'o'n aq'b'il chjonte txeju'
Chojb'en telkpon, edontizuntz tk'etzu' Chojil, Awilix intzun
che'x ka'yikye ex nche'x k'ulul intoq che' q'o'n chjonte
tu'nyu' spik'un. Junxtogtzun tili'nte' ab'j atzu' toj nink'ul,
minab'en junxi'tite' kwitz inyolin tej kypontju' k'xol, ex
aye'ju' ajpkab' twitzu' chojb'il.

Mya'izun nin tzajkyi'n tu'n kub'ju' kyq'ad', noq o'kx q'ol,
junjun pix chik'tze tuk'i'i k'ok'sb'il kub' kypatu'n twitzju'
Ktyux.

Atzuntzu' tzaj yolina' Chojil, noqtu'n t-xew tzaj tq'o'n
kynab'j' k'xol kyuk'i'iju' ajpkab'. Chechiju' kyma:
O'kxtzunge' qwitz, ex o'kx qb'ya'jije' ati. O'kveye'ja'lo,
iktzunju'. Nimte' kyajwalile', nimte' kyitzi'lene' kyu'
kykyaqilju' tnam. Kyekye' kyaqilju' tnej tnam, noqtzun
o'kyu'k'ulqo'ye' toju' b'eninkytaname', ex noq o'kx kxel
qq'o'ne' kynable'.

Malun qox kye'k'u'ne' kywitz xjal qa ngo tx'ujine' qu'n
axi'x nimte' kyb'aj. Ex ikx mlalun qo' elkyik' une'.

Noq o'kx qajb'ile' a'ja'j itzaj ex ikx tunun junjun wi' ikx
tal msat, tal tz'chin. kuktzaje' q'ol ch'in chik' qeye',
Qokyna'ntz ch'ine'! Atzun kyej kyine' ttz'umal msat,
atzun kyka'yixe' qu'n atzun twitzalju' gamatzaj kyine',
axitzunte' techalaju' kxel kye'k'une' kwitzju' Tnam.

"Ja'izun taju' Chojil?" ajtzaj qanu'n kveye', atzun
kye'k'unxiye' ttz'umal msat kye. Malintzun txi'
kyek'u'nyke' junjuntl ti'xti' kye, qu'n nimaq ti'xti' okb'entel
kyune', okche' b'el kyu'ne junjuntl tnebi xjal, ktzajel
kyinjuve' kyck'el exju' ta' qwitz, alkyetzunte' matui'
tzyulqeye', kyetlkye' k'okyela' _chiju' Chojil, awilix exju'
Q'ad'ayi'x.

twitz q'ate' kyk'oj nok kk'o'n aj kpon nanb'aj, ex ajkpon
yo'xii.

Iktzun tzyeta' kyonitz mo kchik'tzeyinjiz ju' tal picb', exqe'
tal meat kyu'nqe' k'xol, exqejju' ajpkab'. Ajzun tkub'kyu'n
inche'x q'olteju' ktch'el tzi ab'j Chojil, awilix, Q'ad'ayi'x.
Matxitoqtzun txi' k'wa'nju' chik' tu'nyu' Tyux, jumtzun
nche'yolinju' ab'j ajkponju' k'xol exju' ajpkab'.

Ajki' q'olkub' kq'ad', tejun techal inkub' kpatinju' q'ol
exju' joqomaaq, ex ikx twi' tx'yol. Atzunju' kyilb'i teyele
junjun, tzmatoq inapuna' twi' witz kyu'n. mxtog tzunt'x
nche' ten tjia se'n q'ijil, noq toj k'ul nche' b'ete'.

Iktzunte' noq tu'n us mo txak' kwa, exqe' tal secha'i,
exqe' tal onon, mya'xix b'a'nte kywa exju' kyk'wa ex
myaxil q'inchaite tb'eyil kja, ex ming'inchal ja eb'ajkyeja'
kyxujil.

T-OLAJIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL CHIKY' TE CHOJB'IL

|| f | Kitzunju' n'mte' tnej tnam, teyele junjun chmo'n kylen, ex b'aj kyb'uyi'n kyib', teyele junjun tnej xjal intog kychno'n kyib' tojile b'e, aitylethe' kyb'e b'ineha'n ex q'ineha'ix b'a'ni'x.

| Atoqtzun nb'ajju', a te' B'alan Tze'tze', B'alan Oxopin, Kytxwi', B'alan Xjaw mitzun jun b'inx' xte' titi' nb'ajkye tnej tnam toj b'e intog che' jawb'ent te txkup nakuj kolelan, intzun che' o'q twi'yile witz, nakuj tojtwi' xo'j, ex ikx nakuj wech, ex ikx nakuj tojtwi' koj, ex se'nte b'alan.

| Atzunj kyka'yinte tnej xjalaju' kyb'etb'en: _nakuj toj twi'xo'jite' b'inx, ex ikx n'og'te wech, exte koj, te b'alan _chechju' tnej xjal. Mya' xjalqekye' chechilode noq tu'n qkub' kysh'u'n.

| Atilote' tku'x toj kyanmi, mya'noq tu'n kxob'sankye' na'j, aulokye kyajb'il tu'nyu' xch'i'n jun b'alun, mo ajuw' tq'o'q'ojel toj twi' b'alan, ajtzun txi' kyka'yi'n q'noq jun mo kab'e' xjal inche' b'et oktzunlo che' tzajiltz xitulge.

| Ati junjun q'ij, aj kypon qja, tk'etju' kxu'jil. Noq tal txak'te' q'in kyun te kchi', tal sechal, ex noq tal kab' ntzaj ky'i'q'i'n teju' kxu'jil. Tkyaqil q'ij.

| Tzuntog chepon twitzju' Chojil, Awilix, Q'aq'ayix. chechju' toj kyanmi: Luju' Chojil, Awilix, Q'aq'ayix noq o'kx tch'el msat, tz'chin kxel te. Noqtzun kokex qxyu'm q'kyin, ex tch'ek mo txkunab'q'ob'. Qqanixtzun qipumal te, ex q'k'wal teju' Chojil, Awilix, Q'aq'ayix. Titi'tzun

kyma' ti'ju' kkamik tnej xjal qu'n junjunal k'wel q'yo'n? chechju' kyxolx ljontog kxi', twitz Chojil, Awilix, Q'aq'ayix.

| Tzuntog intoqtzun nex kxopq'inkye' ky'kyin ex tch'ekymo txkunab' kyq'ob' twitz Tyux netz kyyotz'inju' kyck'el. Tzuntog intoqtzun tkux kyq'o'n tojun tal k'ox tzi ab'j, mya'tzun ab'ixi' xte, naq q'a nche' jawb'entakye' aj qpon kywitz.

| Tzuntog intoqtzun chetzalajkye' ajkyponju' ky'xol exju' ajpkab' tuk'il chik' intoq xi'kyid'in jun techal kye. _jche' lpexe' ky'i'j, atzunte' kklolk'eyeye'! Atzu' ex tziye' Tulan Xaq'aju' xqotzaja kyine' tzala _xiq'ma'n kye tej-xi' q'onju' tz'u'n Pasillasib' b'i, intoq b'aj txa'j toj chik' qojil tch'k'el tb'iju' chojb'il twitz Chojil tuk'i'! Awilix, Q'aq'ayix.

TOAO LAJIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL XMOXB'IL KYU'N QPOJ, TXIN

| lktzun tzyeta', kyelq'anitz xjal, tnej'n xjal kyunju' B'alanTze'tze', B'alan Oxopin, Kytxwi', B'alan Xjaw.

| Bex'ex b'ajkub' b'yo'n tnej tnam, toj junjunal mo kakab'in aj kyel jyet mya'xix spik'un ajkyawq'i'n, juntogtzun nche'x puxb'aj kywitzju' Chojil, Awilix, Q'aq'ix

| Be'xix nkub' kygo'n chiky' toj b'e txuntog kyej q'o'n kywi', ex kyel kyewi'n toj b'e, kymatzu'n tnej tnam: _A te' B'alan xb'aj wankye _noqtog nel kyma'n tu'n kyqanb'en maj tqanb'enk b'alan. Minajun kyek'un kyib'.

| Nimxite' tnej tnam matxi'tog chex elq'a'n, yajx'itziuntl kane toj kwitz tnej tnam, _laye'tzunlo Chojil, Awilix, Q'aq'ix nche' ul qxol? Oqe'knakye' inxi'q'ob'aj kwaju' kyunju'

k'xol, ex Ajpkab'. ¿Jatzur najlidge? i Qo'pex tij kyqanb' enl
_chechju' tnej tnam.

B'aj muje kyvab' l' kxolilex. Eba' j'ipetzuntz ti'ju' kyqanb' en
k'xol exju' ajpkab', min q'inch'a l'ixi'x, noqtqanb' en msat.
Noq o'kx tqanb' en b'alan nkub' kyka'yi'n, min
q'inchalx xte' kyqanb' en. Min q'inchalte' tnejel kyqanb' en
qu'n b'ajni wab'in, mixti'x ttxoil kyu'n, min q'inchalixite'
kyb'e.

Naq mujte' jupli, noq q'eqab'te', ex noq xmu'ste' nkub'
kwitzu' tnej tnam.

Noq o'kx nkub' siklite' kyanmi tu'n joyb'enkye, ajkxilpe
ti'jun b'e qu'n nimnate' kxmialju' Chojil, Awilix, Q'aq'i'x.
mye' najchaqte' jakub'a kyb'inch'an, atzu' twi' witz
nb'ajate', kytxuku' tnej tnaminche' kub'b'yo'n.

O'kx kjaw b'ent tu'n kkub'nai xjal kyu'n, aye'ju' yo'xil aj
tjaw ky'n jun xjal toj b'e, nb'ajkub' kpuxi'n kwitzu' Chojil,
Awilix, Q'aq'i'x. noqtzun o'kx kyk'wal klet kyu'n atzu'
twi' witz.

Ayeju' Chojil, Awilix, Q'aq'i'x, nakuj oxe' q'a nche'
jwab'entiya aj kyb'et. Noq o'kx tu'n xewb'aj inche'
jwb'enta' te ab'j toju' a' ja nche' ichina' tzi a' Noq
o'kxtzu' nche' jwab'en. Oktzun kyb'itzu' ja n-ichina'
Chojil iktzu'n tb'i a'ju' kyejten.

Mim maj ilonkye' kyu'nju' tnej tnam, jum nche' kub'nai
qama che' iwle kyu'nju' tnej tnam. Atzuntz ela' t'pak'al
je tege' B'alan Tze'tze', B'alan Oxopin, Kytxwi', B'alan
Xjaw. Ikytzu'n b'aja muje' kynab'iju' tnej xjal tu'n kyku
kyb'yo'n.

Tnejelxi'x, b'ajiximiju' tnej tnam: se'n tu'n tkub' Chojil,
Awilix, Q'aq'i'x _kymatzun kykyajiju' k'xol exqe' ajpkab'
kxe xjal kja' lu: kyb'uyim kyib'e ex ktxkomqeye' kylyaqilx,
mixa'ijun mo kab'e tnej tu'n tkyejten ky'i'xi'. Tkyaqilxtzun
b'aj kb'uyi'n kyib' kxolilex, ex b'aj kytxko'n kyib' tej tb'aj
kyxjelinju' nab'l.

Kymatzuntz tej kyb'aj xjelin kyxolilex: _¿Titi' qse' ky'i'j
tu'n kykub' ktxewnag qu'n? qu'n tegek ma kul kyeju'
qmyal, exqeju' qk'wal, sjumjixte' tse'n nche' kub'a' naja
xjal kyu'n. _Qama qonaj tu'nju' minab'en ajkykub'naj,
ikxitzun, qatzun nimte' Chojil, Awilix, Q'aq'i'x.

Atzunlo Chojil Qryux, i Qtzylum! mlay qokub'te' kyu'n.
¿Mya' tzun txqan qb'aj toj kwitz? Aye'tzunkye', ajkawek
noqch'inte kyb'aj _chechju' kma tej kypun.

At junjun jaw tma'n kxolju' tnej tnam: _¿Alkyekye' oje
lonkye tzi a' qa nche' ichin tkyaqil q'iji? Qa aye'ju' Chojil,
Awilix, Q'aq'i'x cheb'el kye' qu'n atzu', iktzun cheb'a
cheb'el kye' qu'n, ayeju' k'xol, exju' ajpkab' _chechju'
b'aj kma'n. _¿Se'ntzun cheb'ela' qu'n?

Chechju' kma: mixnajunte, cheb'a kxel qiy'o'n tumaj tse'n
qo kanb'ala' ky'i'j, ana'che ka'yin nakuj q'age aj kyul tzi
a', qiyom kab'e' txin tb'anilixi'x cheka'yin
cheqchq'oxtzuntz. Tu'n kyok laqj ky'i'j.

B'anatzun, noqche' qiyox txin b'a'nxi'x _chechju' tej
kxi' jyoite kxolju' kmyal ayeju' txin tb'anilixi'x.
Yajixitzuntel b'aj kyxnaq'tza'n mo b'aj kchik'b'a'n kye txin
b'a'nxi'x.

Kulxiye' nmyal, kxi'ye' txioite kytxowe' tzi a', qatzun
makyl oxe' q'a kykotimil ky'i'je' kywitz, qatzun

[illegible]

Chojil, Awlix.
Tetzun'ku' ejaw.
Tychon' n kab's

Chojil. Hotsunaju, mintu
Chojil. Hotsunaju, mintu

[illegible]

Xiq'ma'n kye, ma'na' qotzaj chq'o'ne' kyu'ngu' Tajawil qumtzun xootzajiye'. "kukxi'ye' ka'yilte kywintz Chojil, cheyoling'e'ye' kyuk'i'l", chechiju' Tajawil qeye'.

Qumjtzun, kyid'itzi jun techlal qama kyile' kywintz' saj q'ma'n qeye' _chechiju' kab'e' apoj tej t-xi' kyma'n kysanjel.

· 11 · Xi' kyma'ntzun jumatl te noy extim. B'a'n, kyiq'ixi jun techlal tu'nju' xqo yolín. Kyonkuye' nej, oktun kxei kyye'k'une' kyeju' Tajawil _xiq'ma'n kye. O'ktzun kyolintzumtz kyuk'ilju' k'xol, exju' ajpkab'.

-li 31 Xiq'ma'ntzuntz kyeju' B'alan Tze'ze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. _Kyuk'tzan kuya' twitz'oxe txowij, kb'inchankuye' kyilb'ilale', tu'n tpon kyk'etzu' mejnəm, tu'n t-xi' kyiq'inju' kab'e' q'poj aye'ju' nche' tx'jon. Kyq'onxe' kye _xiq'ma'n kysju' B'alan Tze'ze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi'.

K'x'i' tzuuntz uk' izalte kyoxil. Tnejel kub' tb'inchanju' B'alan
Tzetze', tilb'ilal b'alan kub' kyb'incha'n twitzju' txowj,
yaxix' tzuuntl, ajuj' B'alan qonik'an, tuñ'ilal jun t'ix' kub'
tb'incha'n twitzju' txowj. Te b'ajsb'il kub' kyrtz'ib'an
Kynfxwi', tilb'ilal secha'it ex t-aq onon kub' tb'incha'n
twitzju' txowj.

B'əjb'entizuntz ky'u'n koxil, oxé' x'b'alun b'əj kyuk'tza'n.
 Exitzuntz, q'olte kytxow qpoj əju' Noy, əxu' Txin kyb'i.
 Kmatzunju' B'alən Tze'tze', B'alən Donik'an, Kytxwi'.
 Jutzun techal gama che' yoline', kukxiye' kwitzju'

Tajawil. "Axix' eyolinkye' Chojil, qeye'" chichikuye',
"lunaju' techlal sajkyaq'o'n qeye'" chichikuye' kye.
Tz' oktzun kyaq'o'n xb'alun mo txowj kxel kyaq'o'ne' kye.

· 1. Xiq'ma'n kyeju' qpoj tej tb'aj tx'olb'a'n kye. Aftztzunkyi',
ex tzej kyaq'inju' tilb'ilal uk'tza'nk tiju' txowj. Tetzun
kypom majx ejaw tzalaju' Tajawil tej t-xi' kyka'yinte tilb'ilal
toju' kyaq'o'w inxtunin. Aju twi' kqanju' qpoj.

· 2. Makyle' twitzju' Chojil? _xi'qani'n kye. _qilnatzune'
_chechiju', Noy tuk'ilju' Txin. _b'angatzun _Titi'tzun techlal
sajkyne' tzalju' _Axtzunlo kyeve' _chechiju' Tajawil,
atzunlo techlal kyil chichilo Tajawil. Eb'ajkub' ksilik'i'n qpo,
xb'alun kyuk'ilju' tilb'ilal uk'tza'n kwitz,aju' jun b'alan at
twitz, atzu'n ju'ti'aju' t'iw, atzunju' junte' sical ex x'tik'i'u'i
b'aj uk'tzan kywitju' txowj, inxix tilk'aju' kywitz.

· 3. Majxizun e'ok laqi ti', ex ok kytxo'wsa'n. Mixtzunti'te'
tib'ilal b'alan tb'inchaj' tiju' Tajawil tej tok toksa'n xb'alun.

· 4. Atzun tkab' Tajawil ok toksa'nju' tilb'ilal t'iw twitzu'
xb'alun, b'a'n tna'te' Tajawil toj, tzuntoq sutan kywitz.
Majx eitkoti'uju' toji'ti' kywitz kyaqilix.

· 5. Atzun tej tok tq'o'n Tajawil toxi'n tilb'ilal twitz xb'alun.
Aye'tzunju' x'tik'i'u'l, ex sical ate'toq toju' xb'alun ok
tq'o'n ti'j. jum oktx'a'n ky'u'n x'tik'i'u'l ex ky'u'uju' sical.
Mixti'x kub' tipa'n, ex mixti'x ik'x tu'n aju' kyhib'en
txkup, jaw xch'intzun Tajawil tz, ky'u'uju' tilb'ilal txkup
atetoq toju' xb'alun oktq'o'n, aju' tilb'ilal Kyitxwi'. Toji'
toxi'n tilb'ilal.

· 6. Ekub'a. Dumtzun eb'aj wuli'uju' qpoj ky'u'uju' Tajawil aye'
Noy exju' Txin atogtzun kb'iju': _Titi'tzun tqalju' xb'alun

sajkyne' tzala? _Jatzun saja kyiniye'? Ajlab' _xiq'ma'n
kyeju' q'poj tej kb'aj wuli'n. Eb'akub'tzun tkyaqil tnej tnam
tu'uju' Chojil.

· 7. Atog kyitb'is kyk'u'j tnej chojil tu'n kyok laqi kyiju' qpoj,
ex tu'nwitlo kpayin kytozt'in motun Tajawil kyiju' Noy
exju' Txin. Ojexixwitlo b'aj kywo'n. Mixtzunti' ekub'
kyu'n, qu'n mye'na' xjalqe'kye' Balan Tzetze', B'alan
Oxopin, Kyitxwi'.

ТВУОЛАЖИН ТОЈ ТКАБ'КАЛН YOL KB'INCHA KYIB' TU'N KYO'QJIN

· 1. B'ajizun kxima'n tzuntz, tkyaqilju' tnej tnam. _tz'entzun
qokanb'ala'? Nimnate' ktzajlen. kxilen _kma tej tnuje
kxim. Noq o'kx qo' okyel tzaqpoj ky'i'j, okche' b'aj qb'yo'n.
kb'ajel qb'inchaj' ch'intju' qsmaj, kolb'ilqe.

· 2. Mya'tzun txqan qb'aj? Tu'n lalun kyej jun mo kab'e'
tzelexi'qi'j. _kma tej kyaq'inte kyib'ju' kynab'l. Noq b'aj
kyb'inchaj' ch'intl kyib'ju' tnej tnam. Nimtoqle' k'uxpil
tej tb'aj kb'uyi'n kyib'ju' tnej tnam.

· 3. Akxtogtzun ate'qekye' B'alan Tze'tze'. B'alan Qonikye'n,
Kyitxwi', B'alan Xjaw. Atetoq twi'witz Q'ad'ayix atzun
tb'i witz jaju' ta'qeya'. Kykoltzun, ti'ju' kyk'wal atzu'
twi'witz. Mya nimte' txqan xjal, mya' tram xjal se'nye'
tnej xjal. Noqch'inte' twi' witz matxitog b'aj noj ky'u'n.

· 4. Noq o'kx b'aj yoli'n tej kyej b'ent ti'j kkamik ky'u'uju' tnej
tnam tej kb'aj kb'uyi'n kyib' kyaqilix.

· 5. B'ajizun kchmo'n kyib' ex b'aj ktxko'n kyib' kxoilex. Itzun
b'aja' chimb'ilju' kxol kyaqilix tnej tnam, tkyaqilix q'imile'
kyub'l smaj, ex kolb'il tkyaqilix. Mayxioq b'ent kyajette'

· III B'aj tzejajkye' tkyaqijju' tnej tnam. Qu'n mya' nimate' xikka'yi'n. Ninte' tnej tnam kyb'aj, mlayxtog b'en kyajajju' xja' q'ojel, ex b'iyolqetog, ex b'iyokyeju' B'alan Tze'tze' B'alan Qonik'an, Kyitxwi'. Aye' toqtzunkye' atetogju' twi'witz, Q'aq'ayix' tbi' jaju' taqaya'. Ja'latzun kxel qq'ma'na tze'n xi' ula qxol.

TWAXXAQIN TKAB'K'ALIN YOL KOLBILTEJU' KUWTAPI

· III At tzunte' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. Junxtog te'ye twi'witz kyuk'ilju' kxu'jil, exqe kyk'wal. Tej kyb'ajpontzuntz tyaqijju' q'ojil, aye'ju' k'uxpil. Mya'tzun naq kab'e', oxo' k'lojite' kb'aj tnej xjal. B'aj kxoli'n kyib' t'ij tnam, intog che' xch'in, q'intog ksmaj ex kolb'ilkye, ex intogche' xch'in kuw, intog che' k'ab'ij, ex inche' weq'ij, intog xur'inju' kyxub', xut' chitzun.

· III Tej kypon tjaq' tnam. Myatzur noqch'in b'ajxob'ju' k'xoi exqejju' ajpkab', noqtoqtzun nche' ka'yintz tizju' tapi, nk'unte' kyten kyuk'ilju' kxu'jil, exqejju' kyk'wal. Mixtunt' tzik ate' kyk'u'j mixtog jun nche' b'isun.

· III Tzuntog japu'n kye' tnej tnam kyol, tej ljo'n klax twitzwitz. Ch'inxtogtzun kypon tizju' tnam, tej, kb'ajaw jgonju' tzi chkon, kyajilu' ateqe' tijile tnam.

· III B'ajetzun lipin xt'ikt'u'l, exqe' secha'l. nakujtej sib' tej kyetz ipan toj junjun chkon. Intog che' t'imine kye' q'ojil kyu'nju' txkup nok ch'onkye toj kwitz, ex ktxa'n, e'oj kyitzi, ex kykux.

· III E'kyq'ob'. Jalo b'ajtzajalo kyunlo tkyaqijju' xht'ikt'u'l, kyuk'ilju' secha'l. Majtog nchex yal tx'a'te' kywitz, intogche' sirun toj b'yujin ju' txkup kyib'ajele xal.

· III Majx b'ajel tx'uj kyu'nju' tchib'en xt'ikt'u'l, exqe' secha'l, mixb'enta' ttzyeta'tte' kysmaj, exqejju' kykolb'il. Majx b'ajkub' jowtz'aj twitz tx'otx. Tilinje kyb'aj kub' tz'aqkye' twitz k'ul, mixtzunt' kna' tej kyok smajin, ex majb'aj tx'emun tu'n k'uxb'il.

· III Noq tq'ob'tzete' ajb'en kyeju' B'alan Tze'tze' B'alan Qonik'yan. Aye'x juntkye' kyxujil b'ajul miltzu'j b'iyol.

· III Noq jte'xte' b'aj oq kxoliu' tnej xq'ugil. Aye'ju' tzyetku' tnejelxi'x kub'kkyimsa'n kyib'. Mya'tzun ch'inte' xjal b'aj kyim, myakye b'aj kyimju' aye'ju' ximi'n tu'n kyim, notzun txqan txkupte' b'ajel tzaqi'n kyij, nakuj mya' ichante' tume'l kyun, mya' tu'n smaj, ex mya' tuk'i'j kolb'il b'aj kyima', tej kykub' kyajijju' tnej xjal. Aye'xtzun tnej xjal kye'k'u' kyib'ju' kywitzju' B'alan Tze'tze', B'alan Oxopin, Kyitxwi', B'alan Xjaw.

· III -iQ'aq'antz kyk'u'je' qije'j! Malun qokub' kb'yone'j- chechiju'. -b'a'natzunlo, atogkye' kyb'e' tu'n kkyime', Okche' okyile' ajb'el qeye', akx nb'et q'ij, akx ingo' sqixiq'ma'n kye. Iktzun eb'aj kub'a' tkyaqil tnej tnam kyunju' chmanb'aj exju' txub'aj ojixi'. Atzu' twi'witz Q'aq'ayix.

· III Axtzunte' tb'iju' ja'lo. Ayetzunkye' Eb'ajkub' najanju' tnejelxi'x, b'aj chmet, b'aj pudin, b'ajul kyal, exb'ajten kyk'wal twi'witz Q'aq'ayix. Eb'aj tzejajtzuntz, tej kykanb'an kyij kkyajijju' tnej tnom.

· III Atzuntz b'aj kub'a' kanb'a'n twi'witz. Iktzun b'ajkye, b'ajkub'ju' tnej tnam, tkyajijju' tnej xjal. Iktzun, b'aj ojlante' kyanmi, b'aj kyajaintzuntz kyeju' kyk'wal tej ch'inxtog kkykim, tej ekub'tog b'yo'n.

- 30 I Oktzun kyxel qmane' kse'n eb'aj kyima' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyixwi', B'alan Xjaw iktotqzun kb'iju'.

TB'ELAJUJIN TKAB'K'ALIN YOL TEJ KYB'AJ AJU TNEJEL MANB'AJ

- 31 Matxitotzunlo kna'ju' kykamik, qache' anjel, b'ajtzun kyej kyk'o'n kynab'l kyk'wal. Myatzun yab'qekye', mixi'te' nech'yon kye, intoqche' b'isun tejkyej kma'n kyol kyeju; kyk'wal.

- 32 Aye'tzun kyk'wal ok kyq'o'n kyb'i ikja'lu: Aju' B'alan Tze'tze' kab'e' tk'wal Tikab'e' tb'ju' tnejl k'wal Tityux tb'ju' tkab' tk'wal, B'alan Tze'tze', chmanb'aj ex manb'aj kyeju' Kawekib'.

- 33 Ex kab'e'te' B'alan Oxopin tk'wal, atzunte' kyb'i okq'o'n kja'lon: Titiqul tb' i tnejel tk'wal, ex Tipech'il tb'iju' tkab' tk'walju', B'alan Qonik'an txol kja nijaib'.

- 34 Atzunte' Kyixwi' noq junte' tk'wal ten, aju' Titajawil tb'i. Kyoxil ten kyk'wal, atzunte' B'alan Xjaw mixi' ten tk'wal. Axi'x aye'kye' lu k'xolqe' ex ajpkab'qe'.

- 35 Iktzun kb'i kyk'walju' b'ajten. B'aj kq'olb'e'n ky'b'. jux'xtzun b'ajatenakye' kykyajil, jawb'itzin tu'n b'is toj kyanmi ex mäjx b'aj oq' toj kyanmi. Toju' kyb'itz aju' Tu'n qik'tna'f tb'iju' kb'itz aju' xi'kyb'itzin tej kyb'aj kyej kq'olb'enju' kyk'wal.

- 36 Aye'qeye' nky'ajul Mago'xqe', ikx mago'anjqe'. Okiel qmane' kyeje', kyb'inxe' nab'i kxel qq'o'ne' aye'ye' etzaje' najxchaq witz.

- 37 Aye'ye' xujilb'ajl- chechju' tekxujil, teyelejuniun b'ajkyej q'ma'n kye. -Matzanjqe' q'i'j toj qtaname', Atiyilette' Qajawile' Msat, atzu' toj kya'j.

- 38 Naqtzun mago'anjqe', matxitzun japunb'ajje', matxitzun japun qq'ije'. Oknatze', naqche' tz'pete', mlalun qo ik'tnale' kyune', tnejelxi'x kyayinx'e' toj kja'ye', aju' kyk'ule' ikx, che'tenkuye' twitz. jk'witju' i kukxi'ye', atzun kyka'yixe' jaxqotzajije'. -Kmatzunte' kykyol, tej kb'ajkyej k'olb'e'n.

- 39 Kyejtzunte' nab'ab'l kyeju' B'alan Tze'tze'. -Iju'jun nab'ab'l qeye' kyune' atzuntz kjelatena kyk'etze', atzun kykuwiliyue'. Kyka'yixtzun kyib'e', inqo' b'isune'. Chju' kma. Kyejtentzunju' nab'ab'qeye'. Pto'n Q'aq'xiq'ma'n kye. Mitogjun q'inchal'te' twitz, noq o'kxte' patzb'ijte' mixi'x nb'ent tpiet, mir q'inchalte' tizob'inte qu'n minejun ilonitz tej tkub'ptzo'n. Iktzu'n kmaju' tej kykub'naj, atzu' twi'witz Q'aq'ayix'. Mixi' ekux muqu'nkye' kyu'nju' kxujil, ni kyu'n kyk'wal.

- 40 Mya' chik'ilixixte' tej kykub', noq o'kx tej kb'aj q'olb'en Tej tkyej q'o'nju' xjan, ex B'itz kyej q'o'nkye. Aju' nab'ab' kye manb'aj. Lwiyixixtzun kub' kypati'n pon b'ech nab'ab'te kyman.

- 41 Iktzu'n e'jawa' b'enta' xjal kyu'nju' Tjajawil ayeju' b'ajten yajix'tl tkymlenxi' B'alan Tze'tze'. Tzyette' kyu'nju' chmanb'aj, ex kyu'nju' manb'aj kyeju' kawekib'. Mixtzuti ekub'naj kye' k'walb'aj aye'ju' Tikab'e' ex Tityux iktzun kb'iju' b'ajok.

- 42 Iktzun eb'aj kyima' kya'je' kb'aju', ayeju' mejel qchman ex tnejel manb'aj, tej kykub'naj. Tej kyejtenju' k'walb'aj atzu' tib'aju' witz Q'aq'ayix'. jaju' b'aj kub'a' tens' mo najanaju' k'walb'aj atzu'.

Matxiogtzun che' b'ajkub'kye' jini'ju' kyajiwali tkyaqil tnej tnam, mixti' ch'inti te' kyipumal kyej, noqtzun kukk inche' and'ina'ti kxolilex, ib'ajkb'uyi'n tkyaqilq'ij tu'n kyaq'unan ex noq tu'n kyolin.

Intzaj kna'n kman, nimte' ptzo'n toklen kye, mixti'x elkpod'i'n, kukxente' tten kyk'etz. Ptzo'n Q'aq' tb'i kyun aj taw knima'n ex ajtzaj kyna'n, kyej oqxen'i'n tu'n t-xi' kka'yi'n tu'n kyman. Nogna' jun techla teju' kynawal.

Iktzun kub'naja', b'aj tz'agaju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an. Kyitxwi', B'alan Xjaw, aye'tzun tnejel xjalju' eb'aj najan atzu' eb'ajtzaja' jiajixi' ninjab', atzu' Tjawitz Q'ij. Ojtxi' b'ajulni tzala tej kyb'aj kyim, matxiog che' tijnju' K'xol, ex ajpkab' kyb'i.

TKAB'K'ALIN YOL AJU' KYOKLEN KYAJE' TOAN

Minab'in kub' kxima'n tu'n kxi' tojun kyb'e' atzu' Tjawitz Q'ij, intogche' ximankye' tib'aju' tyol mo toqxenb'il qtzan kman na'ntogte' kyu'7. Ojtxi'tog tkyimlenkye' kyman.

Kyejq'o'nju' kxujiil kyeju' tnej xjal, b'ajten kij tej tten kxujiil koxil. Krratzuntz tej kxi': -Maqoxe'iqe' Tjawitz Q'ij jaju' tzajnaqe' qmane'- chechuju'.

Xi'klojontzun kb'e' aye' oxe' k'wal: Tikab'e' tb'i jun,aju' tk'wal B'alan Tze'tze', kxolju' kawekib'. Tipech'il tb'iju' tk'wal B'alan Qonik'an, kxol nijayib'. Titajawil tb'iju' junl,aju' tk'wal Kyitxwi', kxolju' tajawil ktxe'wnaq. Iktzun kb'iju' aye'ju' exi' atzu' jiajixi' njab'.

Noq kyolxil exi'. Atitog kynab'l, ex atitog kyojtzqib'l, exmya' xjalxiqekye'. B'ajkyej kq'olb'enju' kytzik, exqe' kyitz'in, intog chetzalaj tej qxi'. -Mlay dokymqe', k'anietzqe' q'i-j- chechij kyoxilx tej kxi'. Noq o'kx ik'x jiajin tib'aj ninjab' tu'n kypon atzu' Tjawitz Q'ij tej kxi' nelte kajwaili.

Atzunju' tb'iju' Tajawil ikja' lu: Nimaqkawil Tjawitz Q'ij jaju' e'pona' eb'aj pontzuntz twitzju' Tajawil. Kyaje' Tqan atoqtzun tb'i NinTajawil, naq O'ktekawil, nintogte' tipumal. B'ajtzajtzun q'o'nju' Kyechal mo jun yek'b'il teju' kykawb'il, ex tkyaqilju' tixti'. Xitzun kyka'yiniu' kyechal Ajpop, Ajpop Yotxia. Tzajtzunq'o'n kyechal teju' kyajiwail, teju' kykawb'il kyu'nju' Apop, Ajpop Yotxia.

Tzaj q'o'ntzun tyaqiljo ti'xti' kye tu'n Kyaje' Tqan jiniu'ti'xti' teju' kykawb'il. Ikchaqtzun kyb'iju': xlekumal, kawb'il, b'aq xux, tum, q'eq ab'j, xq'an ab'j, txk'yeq b'alun, txk'yeq b'alan, twi'msat, tqan msat, titq'ob', xik, talchnab', sich', k'ok'e' q'oq, ab'aj, syal, ttzmal kuwch'el, tkaqiltzujju' ti'xti' lu q'i'n kyun tej tanjtzky'i' mo kymiltz'uj. Tzaj kyiq'i'n jiajixi' ninjab'aju' Tu'jil Tulan. Tu'jil' chechiju' elkynu'n toj yol.

O'kxtzun kpontzuntz atzu' twi' tnamaju' Q'aq'ay'x tb'i, atzuntzu' b'aja' kb'uyina kyib' kykyaqilju' tamub', ilokab'. B'ajtene tkyaqilju' tnej xjal, ojexi'x etzalaj tej tanjtzky'i' Tikab'e', Tipech'il, Titajawil.

Atzuntzu' b'ajtzveta' ttxa'nju' kykawb'il kyib'aju' tnej tnam. Oje etzalajtzunju', ajrab'inal, exdeju' kyagkyrch'el, tz'chin a' noq o'kxu' techlal xikye'k'u'n kye,aju' kajwail, nimitzunte' kchwinqial ten kwitzju' tnej tnam. Tzmaxi' t' tzqetju' tej t-xi' kye'k'u'nju' kykawb'il. Atzuntz teqetog

tb'aju' Q'aq'ay'i'x, atetog kyuk'ilju' b'aju' Tjawitz Q'ij
Tetzun kychnmet axtzu' b'aja' tenakve' tej kyb'aj chmet
kykyaqil. Atzuntz na'tz b'ajkyima' kxu'jilju' B'alan tre'tze',
B'alan Qxopin, Kyitxwi', B'alan Xjaw.

O'kx kytzaj, b'ajkyej kyq'o'nju' twitz mo knaib'il.
Chukchaj witz b'ajkyo'n tu'n kwe', nimte' witz mlayx
b'ent tajet qu'n ja eb'aj weya', ja enajana'.

Atzuntzu' b'ajoka' kb'i tej kb'aj kch'qub'a'n kyib', nimte'
kyb'aju' tnejel qman mo tnejel qtxu, o'ixi' iktzun
b'ajkma'nyu' o'ixi' xjal, ajb'aj kla'ji'n se'n tume'l b'ajkyea'
kyq'o'nju' tnejel ktanamaju' Q'aq'ay'i'x tb'i.

B'ajpontzuntz tojun plajil atzu' kub'a' kyb'incha'n junti
ktanamaju' Tx'i'x tb'i. Mya'tzun najchaj twi' witz
b'ajb'enta' chquj tnam. Ja b'ajtena' kmyal, ex b'ajena'
kyk'wal ikx.

Atzuntzu' b'aja' tena' kyib'aj kyaje' witz, atzun jun kyel
te kyb'i txqantl. Intog kub' kymujb'a'n kmyal, exqe'
kyk'wal, noqtoq inxi' kyoy'i'n, notaq kukx, noqtoq jun
aq'b'il chjonte ink'o'n twi'ju' kymyal,

B'a'n eb'ajtenakye' atzu' eb'aj k'izuntz kyojele tnej tnam,
iktzun kb'iju' kjala: Kxol Tx'i'x, Toj Aq'untl, Xqolintx ja,
Nqach, kawmal kb'iju' witz lu ja b'ajtena'.

Tej tb'aj kka'yinyu' toj k'ul. Exju' toj tnam, eb'aj kyoy'nyu'
k'ul mixa'lo' najali toj. B'ajtzun chmete' n'm kb'aj
kykyaqilx. Matxitogtzun cheb'aj kyimkye' q'ite kawb'il
atzu' Tjawitz Q'ij. Matxitog chejijun tej kypo' atzu' tojele
junjun tnam. Minti' kub' kq'ij jaju' bjik'a', milchajx

ky'ixk'oj ex yajb'il, b'jik'x kyu'n, mya'tzun najchaj
b'ajpona' ktanam qchman, exqej' qman, iktzun kyb'i
inamyu' jaju' eb'aj pona'.

TNEJEL TOXK'ALIN YOL AJU' AWAL TOJ XAWA'KU TTZI

Toju' tb'aniltzi, iktzun tb'i k'ul ja jab'ajtena', ja'tzun
xe'b'ajtena' k'wal. Atzun b'aja' ch'ya' kkawb'il. B'aj
ajb'enju' txun, saqkab' tojxi' tkyajin pud xjal kxolju'
tajawil.

Eb'ajkawintzun, Konache, Belioj Msat, tuk'ijiu' Cheil
Tajawil. Yajxitzuntl kawinju' Tajawil T'iw Ja tuk'ijil stayil
kb'iju' kxol Ajpop, Ajpop Yotxja. Ekawin atzu' toj
Tb'aniltzi, aye'tzu'n ja b'aj kb'incha'n majx tb'aniltzi.
Naqtzun oxe'te Nin Ja b'aj kb'incha'n atzu' Toj Tb'aniltzi.
Na'mxtog tjaw kb'incha'nkye'aju' junaq kyaje' Nemaqja:
Naqtzun junte' Ninja b'ajb'en kyeju' njayib', exkx
naqunte' kyeju' kyajawil ktxe'wnaq.

Natzun kab'e' jate' atitog Nimaqja, naqkab'e' ja xjal
Ayetzunkye' ateqe' Toj tb'aniltzi junxte' k'ul toj, mixite'
tx'a'tik'u'jb'aj, mixiti'te' junti'xti' b'aj, junelite' k'awb'il
mixiti'te' xitb'il, ex mixiti' inche' wut'jkye', majx chok'lo'z
tkyaqilju' in kb'incha'n, noq o'kxte' kwnaq' atok' toj
kanmi. Mixiti' tx'altik'u'jb'aj, ex mixiti' inche' tx'w'n
naqna' ch'i'nte' kkawb'il, mixitoqi' inkuma'n kyb'.
mixitoqi' nelkyik'u'n junti.

Yajxitzuntl b'jaw miltz'uj ex ajb'enju' ksmaj atzu' Toj
Tb'aniltzi. Atzuntzu' b'aja' kyek'una'. Aju' kyek'una' atzu'
kkawb'il, ex ajinju' kyajawil.

0 1 llonjtzuntz kyu'nju' llokab', o'kx tjaw b'entzunte' q'oj kyu'nju' llokab', ex kyajb'itloq tu'n kkub' kb'yo'nju' Tajawil T'iwiJa noq toqtzun jun knejel kyajb'il tu'n tten. Aju' Tajawil lstayul kub'toq tz'eySa'n twitz, kub'toq tz'eySa'n kyu'nju' llokab' tu'nju' tkamik.

0 1 Mixtzunti' b'entju' tx'a'ti'j k'ujb'aj kyu'n tju' Tajawil T'iwiJa, axtzuntz kyib'aj kub'a'tz'ate', mitzun jun kyim'e' Tajawil kyu'nju' llokab'.

0 1 Iktzun tzye'ta' tu'n kb'jaw kyigla'n kyib', xitjib'il, ikx q'oj. Neitzun eb'ajo'kx toju' tnam nejilqe'ju' k'uxpilik kwitz. Atoqtzun kqajb'ilju' tu'n tkub'naj kwitzju' Ktxe'wnaq, tu'n kkawinkye oqekakye' chechij toj k'k'u'j. Atzun, kpon, tzab', ktzyet, aye'kye, etzyet, bajokx, jpu'n, noq jte'xte', b'ajtzapoj kxol. Tzyetzunte' tu'n kb'ajex b'ajkye' xjal. B'ajex xla'ji'nju' aye' llokab' twitzju' Tyux. Atzunte' lu chojb'ente' kyil b'inch'a'n tu'nju' Tajawil T'iwiJa. Nimitzunte' loq'oj majen b'ajten, tej ktzynjtz, b'ajo'kte ajb'el kye. Atzun b'ajo'ku' tekmajen tej kkanb'an aju' b'aj kxima'n tu'n kb'inchante toj q'oj ky'ju' Tajawil, tu'ntxi' toj Xaq ninttram Tu'n tkub' xitju', tu'n tkub' ktxiji'n twitzju' tzyul kawil kxol ju' Ktxe'wnaq chilo kyol toj kyanmi, noqtzun aju' minti' b'aji iku'.

0 1 Iktzun tzyeta kxalajchi xjal twitzju' Tyux, tej b'aj kb'inch'a'nju' ksmaj, tu'n tpaju' q'oj tzeja qenju' kkuwal tej tb'ajb'entju' ktanam, atzu' Toj tb'aniltzi.

0 1 Atzuntz tzajagenju' aju' tlok'il kkawb'il qu'n nimate' taiwalijju' Ktxe'wnaq Tajawil. Mya' xjalqekye' Tajawil, mixtoqi' tu'n kkub' me'sit, ex mixti'te' ajb'el kxol. Toj b'inchal nimaq kawb'il kxol jaju' b'aja' tena' atzu' Toj Tb'aniltzi.

0 1 Iktzu'n jaw nima'rx'i'x Tyuxhju' intoqche' xob' kkyaqilju' tnej tnam twitz, b'os tnej xjal ex nimaq tnej tnam.

0 1 Kwitzku' inche' b'ajpona'q'i'n tnej xjal jiz'o'nqe', intoq b'ajkouxi'n, ex intoq kub' kb'yo'n tu'n kypurnal, extu'nju' kyoklen, ex tkawb'ilju' Tajawil T'iwiJa. Tajawil lstayul kyuk'ilju' njayib'. Kyajawilju' ktxe'wnaq. Natzun o'kx oxe' jate' xjal xheb'ajten atzu' Toj Tb'aniltzi.

0 1 Atzun tb'i tnamju'. Tzmaxi'tzu'n tyeta' kytzajab'il, aju' kk'wa' q'e'n ajpon xmoxb'aju' kmyal. Ikttoqtzun nb'ajju' kxolju' oxe' Nimaq Ja ikttoqtzun kb'ju' kyu'n. Atzuntz inel txolinju' kk'wa' q'e'n ex injaw klad twi'ju' kyanab', ex ikx twiju' kmyal.

0 1 Majtzun tzalajb'ite inb'aj toj kyanmi aj kb'inchante, ajjaw klad, ex inche'b'aj wan kyaju' Nimaq kyja. _noqtzun aq'b'il chqonte tu'n t-xi' qd'a'n, ex tu'n t-xi' qoyaj mo chojb'il tejun techlal teju' qtzajlen oitxi' ex techlal qyol kyib'aju' qxujil ex kyib'aju' chmilb'aj -chechij. Atzuntzu' b'aja' kmana', ex atzu' b'aj kmana' alkyechajju' kman mo jayil xheb'ajtzaja' junjun, aye'ju' wuq tnej xjal kxolx. exqejju' knajb'il teyele junjun tnej.

0 1 Quk'ilinate' qib' qxolilex ayo' kawekib', ayo' nliayib'. Ex ayo' ktxe'wnaqo'-chechijju' oxe' jaxjal, ex ikx oxe' Nimaq Ja.

0 1 Mixti' eb'ajten nimtoj atzu', Toj Tb'aniltzi tej tok yal mo telyal juntl tnam junxi'tl. Iktzu' b'ajkyej kleb'ine'ju' Toj Tb'aniltzi.

TKAB'TOXK'ALIN YOL AJU' KYAWAL TE Q'AYNAQ PACH

: § III Yajixizuntl eb'jawb'ent atzu' tzala, eb'aju' t'zalu toju' tnam Q'aynaq pach tb'i ky'u'nju' ktxe'wnaq q'umli. Kyiltzunju' Tajawil T'iwaJa tuk'il Q'uq'kan kuk'il kkyaqilju' Tajwil. Atoqtzun t'we'yi' tzb'oj xjalju', atzu' t'zajqeya' spik'un, ex atzu' t'zajqeya' tnej xjal ex tej t'zyetku' twitz tx'otx', tej t'zajqeyu chwingqal.

: § III Atzuntzu' t'zaja b'aja' kb'incha'nakye' xjal kja, ex ikx b'ajkub' kb'incha'n tja Tyux' atzu t'nk'ejchaq twi' tnam kub'a kq'o'n tej b'aj chmet kkyaqil.

: § III B'exsin eb'aw b'entju' k'kawb'il. Matxiqotzun cheb'aj chmet t'xqan kb'aj tej tkub'kxima'n ju' Nimmaq kja. Eb'ajq'ojn kxilex tib'aju' twi' knab' ex tw'ju' kmayal, qu'n mixa'lo t'zq'ajsal k'wab'j kwitzku' iktzun t'zaja', qen tok'ju' pa'j'itb'il kxol tej kb'aj kb'yo'n kyib', b'ajatz kxon tb'agil twi' kyimni, b'aj kxon kyib' toj.

: § Iktzu'n b'aja' kpara' ky b' ex b'eioj tnej ja b'je'la' tu'n t'paju' q'oj ky'i'ju' kyarab' exju' kmayal. Qumtzun kyeib'enta' tu'n tkub' kpa'n kyib', junaq kyaJe' Nimmaq Ja b'aj kb'incha'n.

: Ojixi b'ajulkye' kkyaqilx tib'aju' k'tanam. Iktzun b'aja' t'zqeta' junaq kyaJe' Nimmaq Ja atzu' t'zala' Q'aynaq Pach aju' b'aj xa'wsa'n tu'nju' qman pal Pransisk Markyin. Aju' tnam kyej leb'i'n kye K'txewnaq.

Ex ch'iyu' k'kawb'il. Atzuntzu' t'zalu b'aja' kb'ichankye' kq'udb'il tb'anixi'x, aju' kq'ajitz. B'aj ktxoli'n chukchaq kawb'il kxol junjun Tajawil. B'eioj ja xjal b'ajb'ent kxol, b'eioj Tajawil kxol tja kawekb'. B'eioj Tajawil kxol tja nijayib'ab'. Kyaje' Tajawil kxol tajawil ktxe'wnaq. Kab'e' Tajawil kxol tja saqikib'. Nimte' kb'ajten, nimte' ex'i'pe ky'ju' Tajawil. Oqekxju' tnejel kmayal, ex tnejel k'k'wal. Minte', nimte' kb'aju' toj kja teyele junjun Tajawil.

: Oktzun kxel qma'njiye' kb'iju' Tajawil kyeYe' ex teyele junjun Nimmaqja.

: Iktzun kb'i Tajawilju' kwitzju' kawek. Aye'ju' tnejel Tajawil aye'toqu': aju' Ajpop, Ajpop Yotxa, Teju'chojil, Teju'q'uq'kan, Nin Q'uqli kawek, ajpopil xjal ka'yite, chojb'il Msat, Ajpopil xjal Xpotzb'il Tnuqe. Ttxuyotxa Jumaitl.

: Aye'totzun lu, aye'toqtzun Tajawilju' kywitzju' ajkawek, b'eio Tajawil. Atitoqu' Ninkja teyele junjun yajxi'tl kyek' kwitz.

: Aye'tzuntl Tajawilju' t'zala' kwitzu' nijayib' Aye'tzun tnejelja' lu: aju' Tajawil Chellil, Tajawil k'maltqanil xjal, Chellil Yotxa. Nin yotxa, Ttxuyal Yotx Ja, Nin Q'uql nijayib', Awilix, ajk'u'l, Q'a'jtz, twi', Pop, Saqtol, Nin Chijb'il Peyil. B'eioj Tajawil kxolju' ajnijayib'.

: Aye'tzun tajawilju' kxol ktxe'wnaq t'zala. Ayeletzun kb'iju' kjala: Tajawil: aju' k'maltqanil xjal, Tajawil Unb'ab'li, Nin Q'uqli Tajawil ktxe'wnaq, Tajawil Q'aq'i'x. Kyaje' Tajawil Kwitzju' tajawil ktxe'wnaq b'ajten nimmaq kja.

Kab'e'iate' xial aye'ju' saqib' Tajawil: Tz'utaja', Chelil
Saqik, naqtzun junte' Ninja kyetoq ju' Tajawil.

TOXIN TOXK'ALIN YOL AJU' TAJAWIL O'UQ'KAN

Ikizun b'aja' tzgetu' junaq kyaie' Tajawil, ex junaq kyaie'
Nimaq Ja eb'ajen. Jaw ch'iyizun kkwab'il, ex kyajiwajilju'
Ktxe'wnaq. Jawch'itizuntz, ex b'ajkawin kyib'aj tkyaqilju'
kyajilb'en Ktxe'wnaq. Qumtzun ajb'enju' txun te tio'ja
tuk'il saqkab' tej tjaw b'incju' tnam tojxaq.

Eb'ju' b'os tnej tnam, ex nimaq tnej tnam. B'ajoktzn
kb'iju' Tajawil aye' jawch'isa'nkye' Ktxe'wnaq. Ikizun
jawn'enta' kypumal, ex kkwab'il. Ikizun jawb'incheta'
tjaju' Tyux, ex ikx b'ajb'entu' kjaju' Tajawil. Myaye'tzun
kye b'jaw b'nchankyeju' ja, aye'kye b'inchal jaju' aye'ju'
kyk walju' lok'aj majen.

Matxiroq chech'iy ex matxiroq chechmet. Mya'tzun noq
o kxyu' ikxb'ent kchan yol ex b'ent kyaliq'an, expe' b'ajel
kxk'a'yi'n ti'xi'. Noqtzun kyx'etzu' Tajawil b'ajtena' atl
junjun. Nimitzunte' ktzik, ex nimitzunte' kyitz'in b'ajten.
Nb'aj kchm'on kyib' tu'n kb'inte toj kwi' junjun Tajawil.

Tu'tzun tpa'ju' lu ok k'ujia'n, qu'n matx' toqna' jawb'ente'
kkawb'ijju' Tajawil. Ikx kub'knuma'nju' kyitz'ijenju' Tajawil
kyu'nju' kmyal, exqejju' kk'wal. Eb'ajchmet kye' te toj
xaq, ikxqe' te toj tnam.

Myatzun oqe'kxkye ex ikx tkyaqilju' tnej tnam, toj q'oj,
b'ajkub' tz'aqte' kja toj xaq exju' ktnam. Tu'nju'

kyipumalju' Tajawil mo aju' kajwalil, b'ajten kyipumalju'
Tajawil O'ud' Kan, Tajawil T'iw Ja.

Axi'x nimte' tipumalju' Tajawil aju' O'ud' Kan ten. Wuq
q'ij nxi' toj kya'j. Wuq q'ij nb'et twitzkub'l, atzu' Xob'ilb'e.
Wuq q'ij injawb'ent te kan, axxi'x jun kan nb'enta'. Ex
wuq q'ij njawb'ent te T'iw. Wuq q'ij te b'alan, axi'x t'iw
ex axxi'te b'alan tume'l tka'yink. Toj twuq'n q'ij inkub'ent
punli chiky'noq o'kx punli chik' njawb'entiyate'.

Axi'x xewb'ajte' tajawil txmial, intoqche' nitrn twitz
tkyaqilju' Tajawil. B'atzun b'inte' tpakb'al tkyaqilju' Tajawil
B'aj b'inte, tnej tnam aju' kyxmial te xewb'aj tajawil.

Atzuntzu' tzyeta' kyeh'iya', ex atzu' tzyeta' kch'iyju'
Ktxe'wnaq. Atzuntzu' tb'inchate' Tajawil O'ud'kan ajun
techal tiju' tipumal. Mixtzunti' najte' kwitz ky'iju'
chmanb'aj, aye'ju' k'walb'aj, exju' kyanmi. Mixtite'
xb'inchet tu'ntenju' xewb'aj teju' tajawil, a te' te' tten
naqtu'n kyoku' txqant tnej xial te kmajen oka', noq
yek'b'ite' mo yalb'ite kyib' roq tu'n tzget ky' tnej xial
oka. Kxolju' tkyajin puq Tajawil aju' O'ud'kan ikizun
tb'iju' aju' Ajpopil. Ajpopil Yotja.

Kyejtenxtzun ju' techlalil, aju' yol ti'j, okte ajkawil, ex
okte nimaqkawil. Atzuntzu' kyejtiq'n twi'ju' tk'wal, nimte'
kb'aj b'ajten. Okiqi'n twi' Ab'j k'ul, lstayul aye'kye na'j
eb'aj kawin. Kxolju' tiwe'yi'n puq ju' Tajawil eb'jaka'.
Oqekxtzunkye b'aj k'walin kye' puq Tajawil.

TKYJIN TOXK'ALIN YOL AYE' KB'JU' NIMAOKAWIL

Avetzun kb' tgaq'n puq Tajawil. Kab'e' xixte' Tajawil, aye ju Q'eq Nimtq'ob' to'iju' jun Tajawil, Kab'ech'ut to'iju' jun. Avetzunkye n'mte' kb' incha ajur Nimtq'ob', Kab'e'ch'ut. Aye' b'ajaw laq' b'ankyeju' Ktxe'wnaq qu'n mya' xjalexekye' qu'n aite' xewb'aj toju' km'ilal.

Qumpena' b'ajkub'a', ex ikx b'ajkxutu'n kyxaq, ajur k'tanam tal b'o's tnej xjal, ex k'tanam nimaq tnej xjal. Naqaku' tk etz tnam b'ajpona' ojxi' ajur kwitz kyakch'el, Tib'aj Kykol teja'lo. Ex ajur kwitz ajrab'inal ajur Toj ka. Ajur kwitz ju kawokeb', ajur Saqkab' Ja. Ajur k'tanamju' twitz saq tx'otx. Toj twi' Kyeq a', Tjaq' Lajoj. Toj Twi'ju' Tapi tuk'il Tunli tze.

Alkvegek'ye' mache' el ik'u'n tu'nju' Nimtq'ob'. Okq'oj ti', axxi'x kub'ti'j tu'n, b'ajkub' txitu'n kxaq, exju' k'tanam ju' ajrab'inal, aj kyadkch'el, exqe' twitz saq tx'otx. B'ajkub' k'yaqiliu' tnej tnom tu'n, min qen tu'n kub'tb'yo'n ajur Nimtq'ob' qa ati jun tnej xjal mo kab'e' m'n tzajkyiq'aju' choj'il kwitz, m'ajx b'ajkub' xitunte' tal k'tanam, tzajtzun ky'i'n choj'b'iltzu' kwitzju' Nimtq'ob', tuk'il ju' Kab'e'ch'ut.

B'ajok te loq'aj majen, eb'aj smaji'n, ex b'aj xju'n toj tze mixti' tentite' kajwali ex mixti' tentiju kypumal, lktzu'n b'aja' xitu'n k'tanamtzu', m'ajx b'ajx b'lo'n tkyaqilix, ikxixte' nakuj jun Q'ankyaq ajur m'ajx nb'aj tpa'nju' pik, lktzu'n eb'axob'ekye' tnamju'.

Toj jun kmujx b'ajkub'ju' tnej xjal. Twitzju' q'ol tze, a techlalju' tnam. Qu' m'tzun ja'lo ati jun witz b'oschaq ab'j, qu'n kub' tx'emu'n nakuj tu'n k'uxb'il. Atzu' taya' mlaj

Aipetz tb'i. q' incha'ixi'x ja'lo, q' incha'l kyur'aju' xjal icheb'jik' ttxlaj, antechla'nju' ipumal kse'n kub'a' tx'emuna' tu'nju' Nimtq'ob'.

Mixti'x kyim ex mixti'x kub'. Ichinxixte q'a. b'ajzajtzun q'i'n choj'b'il twitz kyur'aju' tnej tnom. Qumtzun kub'a' kximinaju' Tajawil kykaqilix, kub'tzun kipu'nju' ttziyile xaq, ex ttziyile tnam, b'aje'l jumajtilu' k'tanam kyur'aju' kye tkyaqilju' tnej tnam.

lktzu'n kse'n b'ajetza' xq'uqil, ka'yil, toju' q'oj. lktzun b'ajoka' te xq'uqil knajb'il, kub'ti'j witz: "qarna kub' ktzyu'n jumajt k'tanamju' tnej tnam" chechij tej tmujaju' kxim tkyaqilju' Tajawil. B'aje'tzun toj knajb'il: -kse'n q'tapi, kse'n q'najb'il, ikx qch'ut, kuwsa'nte'.

Atzunte' qtx'ujilju', qkuwil - chechij tkyaqilju' Tajawil tej kb'aje'tz toj knajb'il teyele junjun ja najiqe', k'molkyeju' ajq'oj.

B'ajoktzun ky chemb'il kyur'aju' Tajawil, eb'ajtzuntz kuwsalte xaq, exqejur' tnam. -ikxi'ye' chix, qu'n qtx'otx tlqe'i! Mlalun chexob'e qa ateqe'x ajq'oj q'ande' k'etze' tu'n kkyim. Wix chetzaje' q'malte, ayinkuwe chinxele' b'volkyel -chijur' Nimtq'ob' kye, tej kwitq'o'n k'yaqilix twitzkuju' Chelil, ajur K'maltqanil xjal.

Exitzunkye' smajil, exqe' chik'tzeyil, tb'i kyur'aju'. B'ajtzun kpa'n kyibju' chmanb'aj, ex manb'aj kyaju' tkyaqilju' tnam k'ul, ex nakuj xq'uqil smaj, ex chik'tzeyil xq'uqil q'o'. Mya' xjalexekye' exmya' junxi'tite' Tyux, tetzuni kxi'. Noq exi' kuwsalte k'tanam.

... 31 B'ajextzu'ntz kyaqilx, twi'ju' k'ul,aju'qch'ut, saq xajb'al msat, toj q'ajtz, b'elajlajoj, aye'ju' kab'e' tgan. Xox'l, q'aq' toj jun Jub'tzeyil, aye'ju' te mka, ayeju' xoyab'aj, ayeju' saqkab'ja, ayeju' aj mlaj. Twi' moq'mojq' ex te txeljub' exque mlaj B'ajetz ka'yilte q'oj, ex xq'uqilte ktx'otx'.

... 32 Tej kxi' chq'o'n tu'nju' Nimtq'ob', kab'e' Tch'ut,aju' Ajpop,aju' Ajpop Yotx Ja,teju' Chellil,aju' Q'iltqanil xjal, ayeztunkye kya'je' Tajawiju'. Eb'ajx chq'o'n tu'n kvyi' kavi'kveyu'taiq'o'i Nimtq'ob', Kab'e'ch'ut, kb'iju' Tajawil, kwitzju' KAWEKIB', toj Kema', tb'iju' Tajawil kxolju' nujayib', kxol Tik'len lb'ox, tb'iju' Tajawilaju' kxol mo kyajaw ktxe'wnaq. Atootzun kb'i Tajawil ayeju' eb'ajx chq'o'n, b'ajpak'i'n tej kxi'ju' kk'wal, ajb'el tojele k'ul, tib'ajele k'ul.

... 33 Yajyitzun eb'ajx, b'ajtzaj kjtz'o'n, ulkyi'n tu'n tokx kipun twitzkuyu' Nimintq'ob', kab'e'ch'ut. Ayu' Chellil, Q'iltqanil xjal. B'ajq'ojn smajil exqeju' chik'tzeyil, intoqche' b'ajtzuyu'n tu'n kxi' jpuikye, aye'toqu' eb'aj kamb'an ayeju' kolil kye knejb'iju' Tajawil b'ajxq'onju' junjun oya'j kye tej kb'aju'i xb'etsalkye eb'aju tzuntz q'olkveyu' b'aj tzyet kyu'n tu'n kyokxjpet.

... 34 Oktzun jun nin chimb'il chq'o'n kyu'nju' Tajawilaju' Ajpop, exju' Ajpop Yotx Ja,aju' Chellil,aju' Q'iltqanil xjal, b'ajkub' kxima'n, -aye'ju' atetoq tnejil titaqnaju' kkawb'il tu'n kyolin toj tb'iju' tojka. iAyinwe'aju' Ajpopil iAyinwe'aju' Ajpop Yotx Ja iAyinwe' chinokyiil te ajpop, atzunta Tajawil Chellil, ata kxe'i toj kb'iju' Chellil- chechij tkyaqilju' Tajawil tej tokju' nin chimb'il.

... 35 Ikxtzun kb'incha tanub'ju', exqe' ilokab', ikxtaq tume'iju' kxolju' ox'e' ttenju' tnam kxol Ktxe'wnaq tej tjaw kyo'n nejenel oktzun kq'o'ju' kyk'wal ajb'el tnejel maj, atzun b'aj kyolin tiju' toju' ninchinb'il, noqtzunaju' kxol Ktxe'wnaq atitoq tb'iju' witz jaju' okq'o'na kyoklen te nejenel toj tnejel maj aye'ju' kk'wal okte ajb'el tej kxikchq'o'n teyele junjun jun witz, b'ajkb'uyuna kyib' kkyaqil.

... 36 Xeb'alax, Xekamaq' atzun kb'i witzju' jaju' oka' q'o'na' kyoklen, b'oktzuntz toj kawb'il. Atzunju ju b'aj atzu' Chulimal.

... 37 Itzun eb'joka' toj kyoklen,aju' tnej, Junxichaq kxolju' winqi'n Chellil, exqeju' winqi'n kxol Ajpop, ayeju' b'jok tq'o'n Ajpop,aju' Ajpop Yotx Ja. Tu'nju' Chellil,aju' Q'iltqanil xjal. B'ajok q'o'nju' kyoklen tkyaqilju' Chellil Ajpop, junlajoj Nin Q'uqli. Chellil Tajawil. Chellil Saqik,aju' Chellil q'a. Te ajpop Q'a, Te ajtze Q'a, Twi' Q'a. kb'i b'ajok q'o'n aye'ju' ulnide' toj q'oj tej tok q'o'nju' kyechal, jun yek'b'ij toju' kq'uqli. kq'ajtz, ayeztun tnejel k'wal'aju' ajb'el kxolju' tnam Ktxe'wnaq, ayeju' kka'yb'il, exju' kb'ib'il,aju' tb'el kb'ech. Ayeju' chik'tzeyil, krap, tipel ja, kykuwal, tq'uqliju' Ktxe'wnaq.

... 38 Ikztunkye' TAMUB' kb'incha, exqe' ILOKAB'. b'ajok kq'o'n, tzyet txolil kye teyle wutz, ajb'el matxitoq tz'ok tojunjun najb'il. Atzuntzu' tzyeta'tajb'enju' Chellil Ajpop, kxolju' ati kyoklen bjok tojunjun najb'il. Itzun tzajna qenju'. Ayeju' Ajpop,aju' Ajpop Yotxja, tu'nju' Chellil,aju' Q'maltqanil xjal b'ajokq'o'n.

TJWE YIN TOXK'ALIN YOL
AJU' JUN KYOANB'ETZ TNAM NIMXI'X TOKLEN

Okxel amane' ja'lo tb'iju' tja Tyux. Aju' tja xiniq'o'n ikx tb'iju' Tyux. Nin Tapi Chojil iktotzun tb'i tja tyuxhju' okni q'o'n Chojil, kxol kawek. Awlix iktotzun tb'i jaju'aju' tja Awlix, kxol ju' najiyab', ikx Q'eq'ix tb'iju' tja Tyux kxolju' Tajawil k'etiz ktxe'wnaq.

Tz'utuja', q'inchal toj K'ajib'aja, iktzun tb'i ninajaju', attoqtzun jun nin ab'ijaju' nche' k'uluna; kyaqixju' Tajawil kxol chukchaq tnam, ikx incheb'aj k'ulun kkyaqijju' tnej xjal twitz. Ayeju' tnam tnejel inkub' kq'aq' twitzju' Chojil, vajixitzuntl incheb'aj q'olte k'ulb'il twitzju' Ajpop,aju' Ajpop Yotxja.

Intotqzun che'x q'olkute' k'k'o'jal kitzmal, chojb'il twitzju' Tajawil, exqejju' Tajawilaju' tzyu'n kyu'n Ajpop,aju' Ajpop Yotxja. aye' xheb'ajel kolpinte' ju' kitanam.

Nimaq Tajawil, xjal nawalqe' ayeju' nawal tajawil Q'uq'kan, T'iwiya, ayeju' nawal tajawil Nimtq'ob', kab'e'chut. B'inkye' kyu'n qa k'okyel q'oj, q'inchal tkyaqi toj kwitz, inkane toj kwitz qa tzul we'yaj mo kyime'n, exqa cheb'ujil. B'inxite' jak'okyelayala' kyu'n, qa attoq jun ttxa'n u'j b'inch'a'n kyu'n a tb'iju' Pop u'j.

Mya'izun o'kx tume'ju' nimaqeyakye' Tajawil, ex ikx b'a'nkye' chemewayin, atzute' lu jun chojb'il kyu'n tu'nju' maqo itz'ju, chojb'ilteju' kawb'il. Intog chemewoyin nimitoj, iktotqzun inche'nimana' twitzju' Ktyux.

iktzun tu'me'ju' aj kmewayin: beijoj ichan inche' mewayin, aye'izun b'eljojit inche' k'ulun toj mejil, intog patin b'ech pon. Atzu'n oxlajuj xjal intog chemewoyin, ex oxlajutl in che k'ulen ex in che patin b'ech pon twitzju' Chojil. Twitju' Tyuxh lob'itog kwa, chul, ex jatze, ex q'inun atzun kywanju'. Mixtoqt'ite' kwa muqin, b'a'tzun wuq ajote' ichin intog cheniman, mo lajoj inche' mewayin, axxi'x mixit'xte' kwa, iktzun nela tnik'izil. Akyawil q'mante.

Exikx mixit'ite' kxuujil tu'n kkub' kxhe k'etiz, noq kju'na'xkye' inchemewayin. Majtog teqe'tojtja Tyuxh, inb'aj q'uj kyu'n na'l tyuxh, patil pon b'ech, ex intog cheniman.

Kukxitzu'n qonik'antl tzmaji'aj qsqix, intogche' uxin toj kyanmi, tizi kk'u'j, qanb'ente tzalajb'il, ex tchwinqalaju' kk'wal, kmajen, ex tu'ngu' kykawb'il.

Intog jaw kyi'ngu' kwitz toj kya'j. Iktzun na'j Tyux ju', kja'le aj t-xi' kqani'n te Tyux, atzun kyk'lb'ill tu'n tkyaqil kk'u'j:

_jAya tb'anil q'iji jAya, xtilun Tqan, aya Tanmi Kya'ji. Tanmi Tx'otx'i jaya q'ol te q'inumal, ex aya q'olte myal b'aj, ex q'olte k'walb'aji. Q'ontziya taijwalila tzala, eju' tq'inumala, q'ontziyua chwinqal, tu'n kch'iy ayeju' che nmajine', q'ontza tu'n kpuqin, ex tu'n kch'iy incheniman teya kyotele k'achalteya, ex ka'yilteya, aye'ju' incheniman teya kyotele b'e, toj kojb'il, ttziyile nin a', tojele xaq, tpaq' tze, tpaq' ch'ech'. _Q'onxiya kymyal, ex kyk'wal. Mixwitit'iz ok tz'aq kyi'j toj kb'e, mixwitit' xtz'ul kwitz mo tze'k'v'i, mlayxwit chekub' tz'aq, ex tu'n mlayun cheky'x'b'i

mlaywit che' alpajin, tu'ntzun mixit' che' ipuntz kyu'nju' tzyul kawb'il Mlaywit chejaw xq'ilpoj twitz kub'l mo twitz jawl toj kb'e. Mixwitt' tz'ok takpoj kywitz mo tze'lk'yij. mixwitt' tz'ok b'junkye, Q'ontzjuya tb'anil toj kyb'e, xawanku'miwl chi ok toj pik'il. Mixwitt' jun ti'xti' myab'a'n, il toj t-xymal twi'. B'a'nwit chetena' ayeju' k'achalteya, q'olte twaya toj tziya, twitzkuya, aya Tanmi Kya'j, Tanmi Tx'otx', Ptzo'n q'aq'b'il, aya Chojil, aya Awlilx, aya, Q'aq'i'x, toj kya'j mo twitz kya'j, twitz tx'otx', aye' k'ajil txeja, aye' kya'je' tu'me'l q'ij. jNak'ilylew, b'anilewit twitz tzi, twitza, aya Tyux'i.

iktzun aye' Tajawil, akx inchernewoyin b'eijo xjal tja, ayeju' oxlajuj xjal, aye'ju' wuqlajoj xjal. Inche' mewoyin tb'aj q'ij, intog uxin kyanmi kyuneju' kyk'wal, kmajen, tu'n tpa'j kykyaqilju' qya. Aye'ju' k'wal aj kb'inchanteju' kyoyaj teyele junjun Tajawil.

Atzunte' twi' chwinqalaju' tzalajb'il, a twi'ju' kawb'il, moaju' toklen Ajpop,aju' Ajpop Yotxia,aju' Chellil,aju' Q'maltqanil xjal.

Kakab'chag kb'et ajkyokx, intog koni'n kyib' ti'ju' tiqatz, te tkyaqilju' tnam ktxe' wnaq.

Naqjunn saja' anq'inte' tu'me'l kchwinqal, kse'n che' anq'ina kxol, kse'n chewana'.

Juxte' tu'me'l xb'ente' kyu'n kkyaqilx kxol tamub', ilokab', ajab'inal, ajkyaqckh'el, tz'unun a', chuj a', xox'l a', junxte' xmil, aj kb'inte atzu' kxol ktxe' wnaq.

Mya'tzun naqkukx ekawina'. Mixit' kub'kyajinkye' oklenj tzejq'o'n kye, ti'jtoq nchewana', k'achilkye, atzur

nkb'inch'a'nju' inb'ajku' kyu'n tkyaqilx, ex minti' nklq'o'n: matxitog kub'ti'j kyu'n, kub'ktzyu'nju' k'kawb'il, exju' tipumal kajwalil.

Mya'tzun naqkukx xkub'a'te' ti'ju' kojib'il, tnam, tnej xjal b'ox, exju' tnej xjal nimaq kchoj nim pwaq tu'n kket, b'ajtaj kyi'n tb'anil ab'j, k'uxb'il, tzaj kyi'n ta'l kab', ti'jq'ob'aj, ti'jq'o'b'ajcha'x, junjunt ab'j, tzaj kyiq'i'n tolw'i'yi b'inch'a'n tu'n ttzmal ek'cha'x, atzun chojb'ilju' kyu'n kkyaqilju' tnej xjal. B'ajpon kwiz kynawal Tajawil Q'uq'kan, T'iw Ja, twitz Nimtq'ob', Kab'e'ch'ut,aju' Ajpop,aju' Ajpop Yotxia,aju' Chellil,aju' Q'iltqanil xjal.

Mya'ch'inte' kb'inch'a, ex mya' itexte' tnej xjal kub'ti'j kyu'n, nimate' tnej xjal b'aj kchjo'n chojb'il kyeju' Ktxe'wnaq intog ch'yonkye ajpon q'olte, noqpetzun a'te' min ch'iy lwi'y. Tu'neite Q'uq'kan tzyeta tch'iyju' kawb'il. Iktzun tzyeta nimaxa', ch'iyaju' K'txe'wnaq.

Atzun ja'lo kxel qojiane' jte'puqi'nju' Tajawil, jumajit kxel qmane' tkyaqilju' Tajawil.

TOAQIN TOXK'ALIN YOL AYE'KK'WALJU' TAJAWIL

Luqetzunju', kyajilb'en,aju' ttxoil'ju' kawb'il aye'ju' b'aj itz'ji kyuk'i'iju' oitxi' qchman, ex oitxi' qman, B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', Xjaw B'alan, tej

tjawilju' q'ij, ikx jawilju' xjaw, exqejju' che'w.

Ja'la ktzyetij kyu'nju' kyajilb'en,aju' ttxoil'ju' kawb'il, tzejqex txe tnejel, kse'n tu'me'l b'ajokaju' Tajawil.

kpomlenx tzmoxi' aj kkyim, atl junjun puq Tajawil, o'ixi',
exju' Tajawil Tnam, tkyaqix, ex teyele junjun Tajawil.
Atzuntz tza'a kq'inchalixa' wnaq teyele junjun Tajawil kxol
ktxe'wnaq.

∴ ∴
B'alan Tze'tze', xmil kyeju' kawek. Ttyux. tkab' puq te
B'alan Tze'tze'. B'alan Konache, tuk'i'tzun tzyeta' tb'iju'
Aipop, Toxi'n puq. T'iw Ja, Istayul, Tkya'ij'n puq.
Q'uq'kan, T'iwiJa, Kitzajen kynawal tajawil, aye'ju'
t'we'y'i'n puq. Ab'j K'ul, Istayul, aju' tdaq'i'n txol.
Nimtg'ob', Kab'e'ch'ut, aju' twuqi'n kawb'il ten. Ab'j K'ul,
Istayul, twajxaqi'n puq. Chquj Ab'j K'ul, tb'eljo'ij'n puq.
Wajxaq Aq', Nimtg'ob', tla'jo'ij'n puq tajawil. Wuq nab'i/
xim, kawatepech, aju' jun'tajoi'ij'n txol tajawil. Oxe' Msat,
b'eljo'ij' tx'yan, aju' kab'aj'i'n puq ju' tajawil. Aye'toqtun
nchekawini'uj' tej tulju' Tonatiw, b'aj'it'zon kqul kyu'nju'
tchik'witx'yan mos. Chquj, Ab'j K'ul, ok kq'o'nju' mos
te chojb'il, aye'tzunkye lu b'aj kye'j kk'wal, atzuntz o'xaj
puq tajawil. Don Juan Rojas, Don Juan Cortéz, kyajaj'i'n
puq tajawil, k'walb'ajqe kye'lu te qtzan Chquj, Ab'j K'ul.

∴ ∴
Aye'tzun, kye'tyajaj'ju', aju' ttxoilil kawb'il kyeju' Tajawil
Aipop, Aipop Yotxia kxolju' k'txe'wnaq kye kawek.

∴ ∴
Atzun ja'lo kxel qma'n jumajit'e' kb'iju' ja. Aye'tzu'n jalu
Ninja teyele junjun Tajawil lepche'j ti'j Aipop, te Aipop
Yotxia. Atzun kb'i b'eljo'ij' jaxial kxolju' kawekib', kxolju'
b'eljo'ij' Nimagja.

∴ ∴
Atzun kb'i Tajawil teyele junjun Nimagja. Tajawil Aipop,
jun Nimagja, kuja(k'uja) atoqtzun tb'i Nimagja. Tajawil
Aipop Yotxia, atzun Nimagja atoqtb'iju' Tz'uuchinja, Nin

O'uqli ajkawek, jun Ninja. Tajawil Ajchojil, jun Ninj
Tajawil Ajq'ud'kan, jun Ninja. Popil xjal Ka'yil, jun Ninj
Unb'ab'l Msat, jun Ninja.

∴ ∴
Aye'tzunkye' b'eljo'ij' jaxialju' kxol kawekib', nimtxqa
kb'aju' kyk'wal, kmajenju' tnej xjal lepche'k ky'ju' b'eljc
Nimagja. ∴ ∴ Luge tzunju' b'eljo'ij' Nimagja kyeju' nijayib'
Noqtzun aju' nej kxel qmane' ttzajlenju' kykawb'il. T'
junx xmil xeb'aje'la b'i'yj tnejelxi'x tej tjaw tik'aju' q'ij,
tej tul qoptzju' spik'un.

∴ ∴
B'alan Qonik'an, tnejil chmanb'aj, manb'aj. Titiqul,
Tipech'il, aju' tkab' puq. K'ochajuj, K'otz'ib'aja, aju' tox'i'n
puq. B'eljo'ij' Msat, aju' tkya'ij'n puq. T'iwja, aju' t'we'y'i'n
puq. B'atz'e', aju' tdaq'i'n puq. Istayul, aju' twuqi'n puq.
T'iwja, aju' twajxaqi'n ttxoilil kawb'il. B'eljo'ij' Msat, aju'
tb'eljo'ij'e'n ttxoilil. Kema', itzur tb'iju', tla'jo'ij'n. Tajawil
T'iwja, aju' jun'tajoi'ij'n puq. Don Cristob'al, ktzun tb'iju'
okq'o'n, aju' kaw'n toj tq'ijalil mos. Don Pedro de Robles,
aju' atok Tajawil ja'lo Chellil.

∴ ∴
Ayetzunkye' lu kkyaqilx tajawil k'walb'ajqe' kyeju' Tajawil
Chellil.

∴ ∴
Atzun ja'lo kxel qmane' aye'ju' Tajawil junjunju'
Nimagja: Tajawil Chellil, nejenel tej'u' Ninja. Tajawil
O'maltqanil, xjal, jun Ninja. Tajawil Chellil Yotxia, jun Ninja.
Nin Yotxia, jun Ninja. Ttxu Yotxia, jun Ninja. Nin O'ujic,
nijayib', jun Ninja. Tajawil Awilix, jun Ninja. K'ul O'ajiz,
jun Ninja. Nin Unb'ab'i Peyil, jun Ninja.

: : 1 Aye'tzun Nimaqja kxol nijayib', aye'toqtzun kb'i b'eljoj
 jaxjal kyezele junjun ju' Tajawil, aye'tzun kb'i b'ajkux
 qq'o'ne' tnejexi'x.

: : 1 Atzun ja'lo aju' kk'wajju' Tajawil Kxol Ktxe'wnaq, atzun
 chrtanb'aju', ex manb'aj. Kyitxwi', tb'iju' tkab'i'n puqin
 tajawil. Kaq Lakan. toxin puq K'okoxom. tkyaji'n puq
 K'omajkun. Tjweyin puq W'uq ptz'en. Tqadin puq
 K'okamel. Twuqin puq K'olyab'akoj. Twajxaqin puq W'inq
 B'am. Tb'eljojin puq

: : 1 Q'iltqanil xjal tajawil k'tx'wnaq kyuk'iqe kyk'wal

: : 1 Atzun tb'i aju' tnejel Tajawil tejun Ninja. Unb'ab'l. aju'
 tkab' Tajawil tejun Ninja. Nin Q'uqli Tajawil. toxin Tajawil
 tejun Ninja. Q'aq'yi'x. aju' tkyaji'n Tajawil tejun Ninja.
 Kyaje' tzunte' kb'aju' Nimaqja kyeju' Tajawil Ktxe'wnaq.

: : 1 Attoqtzun oxe' Nin Q'uqli. iktogu' kse'ng'e' manb'aj kye
 kykyaqiju' Tajawil kxol Ktxe'wnaq. Intoqtzun kb'uyin kyib'
 kyoxil Q'uqli tu'ntzun kb'inte t-ximju' txub'aj, ex aju'
 kximju' manb'aj. Nimtunkte' kypumal kyoxil Q'uqli.

: : 1 Aye'toqkye' Nin Q'uqli kxol kawekib'. Aju' Nin Q'uqli
 kxoju' nijayib', atoqtzun tkab'i'n, aju' Nin Q'uqli Tajawil
 kxoju' Tajawil ktxe'wnaq. Atogju' toxin Nin Q'uqli. Mo
 kyoxil Q'uqli, txe'ju' tojka tezele junjun.

: : 1 Itzunte' kchwinglal k'txe'wnaq, qu'n mlay b'entl tka'yit
 aju' u'jiaju' taya' o'itxi' aye' tajawil, oje chekub' naj. Iktzu'n
 matxi' b'ajte' tkyaqil kyib'aju' Ktxe'wnaq Santa Cruz te'
 tb'i ja'lo.

TTXOLIL VOL

Jun yol tz'ib'a'n o'itxi' qa aj qkyim
 tq'iljali atijuntl anq b'il resurrección.

ANQ'B'IL:
 kpoimil
 AB'JIX:
 AJNA/poñl.
 AJNAB'LL:
 AJXTOL:
 AJPOP:
 ALAL:
 A'LA'S:
 A'LI'S:
 AJAW/XJAW.
 B'AOCHAJ.
 B'AO XTOK.
 B'ALAN.

pederal
 adivino
 novidentes
 los del consejo
 los delconcejo
 concebidora
 muñeco
 muñeca
 Tacuazín
 caerse
 bastón hueso.
 Aju' txkup nakux wiō, atzu' najla' toj
 Aju' txkup nakux wiō, atzu' najla' toj
 nink'ul. Tigre.

BALAN MSAT.
 BINCHAL.
 B'ALUN.

Jaguar venado.
 Constructor
 Aju' jun txkup, majx kuw ex noq chib'j
 twa, ja'lo noq o'k noka qka'y'na toj
 unjun tnam jpunde'kx kyū'n mos (toj).
 León

B'O'S/K'OKY'E/KOK'E.
 CHMANB'AJ.
 CHOJB'EN.
 CHOJB'IL.
 CHOJB'IL XPO'TZ.
 CHOJIL.

pequeño
 abuelo
 Atb'iju' witz mo najb'il ja npona'
 chojb'il.
 Lugar donde se tributa/se paga
 Estadío sacrificadero.
 A tb'iju' jun tyux o'itxi' pagador

CH'INX/CH'IX.	dentro de poco
CH'IP.	ultimo hijo.
CH'IP TINUN.	menor trueno.
CH'ISAI.	creador.
CH'UX JUB'IL.	voladora angarilla
ICHAN/XINAO XTOL.	del concejo varón
JOXME'NTZE.	madera tallada
JUB'TZE/XUPTZE.	Cervatana.
JUB'TZEYIL.	Cervatano
JUN JUB'TZEYIL.	Una cerbatana
JUN TOAN.	un pie.
JUCH'/CH'UT B'IVOL.	Punta mortal
JUN MAË.	uno mono.
JUN XMAX.	un mico
JUN KAMIK.	una muerte
LAB'TI/LAB'J	
LPEYE'.	seguir/nos, inclusivo
LPEOE'.	seguir/nos, exclusivo.
MAINTXUW/JAJVOL.	sajorin
MAX.	mono
MAXLOB'.	granada/do
MICH.	pito
MIXJALOUAX/MIXJALA'X.	a ninguna parte
MOX.	no viderte
NAK'B'I'/NAKB'IL.	silencio, quietud
NJAB'.	
NINJAB'.	Jun tnej a' ati toj jun tkub'el ex mixjaloja tu'n texa'. Lago/laguna. Atzu' ja inb'aj tb'uyina' tkyaqilju' tñimal a' ex injaw b'ent pitz' moj

NA'XKA'YIN/NANKA'YIN.	atzuntzu' intzaja' a'tzan. mar.
TOJU' OJTXI' TU'JIL KYU'N QCIMAN ATB'IJU'	
POP U'I, IKU' KSE'N QIXUNA'XH A'.MUJER	
MIRA'.	
NIMAOKAWIL/NIMAQNEJENEL.	Aju' jun xjal tok toj kawb'il tib'aj jun nin tñam. Rey.
NIMAOKAWIL.	axju' yol najb'en te q'olb'el kyeju' ateqek toj kyokien. Soberano.
NIN SAQB'OCH/KUCH.	grande blanco jabali.
NINK'UL.	aju' ojtxi' nimitoqte' k'ul, qumtzun atiyile kb'i okq'o'n atxix txetneje. selva.
NIMAJTIB'IL.	vanidad.
NIMAJTIB'IL.	vanagloriarse.
NWITZTEYE'/NWTITZWEYE'.	Dientes
NOY/chu'y.	muchacha
NUK'UL.	Formador
KAB'E' TOAN.	Dos su pierna
KAMIK.	muerte
KA'YIL B'ALAN.	batiente jaguar.
KYXO'P.	asentaderas
KYKUWAL.	amparador
KTXE'WNAQ.	Quichés
KOLL.	protector.
K'ATZ.	Jun xjal pi's mo nab'il'n tñaw tu'n, tojuntl yol: lwiy ntolpoj tu'n. perspicaz.
K'UXPIL.	cortar la cabeza
K'WALIL.	engendrador.

Pop Q'ij

K'OK'SB'I'L.	Tb'ijü' b'ech najb'en te chojb'il.
K'OKE'/b'o's.	Incienso. pequeño
K'WIL/K'IL.	olla
PAQI B'ALAN.	Jaguar echado.
PET'I'N.	gradas/Petén
PICH'/CHI'J/CH'IT/CHWUJ.	pájaro
PI'S.	soberbio
PI'SQE'.	soberbios
POP U'J.	Popol buh.
QESCH'UT	nabaja
QUL.	najb'en te xprob'il ptzo'n.un tipo de be juco
QPOJ.	doncella
QACHULIN/QB'OXE'/O'X.	colorado
QMAN.	nuestro abuelo
QXOPIN/QLQLJ.	oscura casa.
QTXU.	nuestra abuela.
QTXU NA'X.	Mirada femenina
QTX'ILIN/XB'AJINJA.	Casa he'ada
Q'A.	muchacho.
Q'ANJEL/YOQ'IN.	gavián.
Q'AO'IX.	Jun jun tyuö ojtxi' tz'ib'a'n toju' u'j
Q'AO'AYI'X.	selyalkxol ktxewnaq. Fuego monte. Jun witz ati toj tnam oxe' tu'n kal kolostuncalco) jajü' pona' jun tyuxh ojtx' qumtzun kyejien tenxtzun tb'itzu'.fuego monte.
Q'EQAB'.	negra lluvia.

Pop Q'ij

Q'OB'XEKY'.	mecapal.
Q'UQ'KAN.	Serpiente quetzxal
TO'OJQ'OJEL.	trueno
TAJAWIL/TAJWIL/TAWIL.	su dueño
TALSMAL.	flecha
TAPEK.	estantería
TANMIKYA'J.	corazón del cielo.
TB'ANTLEN.	formación
TEQ'U.	Del sol
TNEJ XJAL/TNEJYAJLB'EN.	Tribu
T-UNTIL/TXANJNE.	Su grasa
TTZ'ISIL.	De la basura.
T XJ'IL.	De la miseria.
TXERI/TXE'W.	baba
TECHAL.	Teyele junjunun yol twitz tx'otx', ati jun tnej techal a taij'enju' tu'n kiz'b'itju' yol, ex tu'n tok tnab'i mo tu'n työlin.
T'ANMIL.	Letra.
TOLIN/tolich.	De la ruerte
TB'AO'.	redondo
TB'AO' WITZJ.	pepita
TB'AO' TWITZ.	ojos.
T' ANMIL.	sus ojos
TSEMÜ'L.	De la muerte
TSICH'.	su hombro.
TJAB'ALAN.	su cigarro
TJASOTZ'.	Casa jaguar.
	murciélagos casa

Pop Q'ij

TCH' K'UTZ/
TK'U'LUB' TIB'.
TKUP/TXUK/JIL.
TXEL/CH'XEL.

ajk'a. do'roso punsón
concuenda/congen'ian
animales
emplazo

TXKUP/TXUK/JIL.
TX'E'J.
NTK'LU'N TIB'.
NTK'LU'N TIB'XAO.
TPAKB'ALIL.
TPOJ.
TOANIL.
TTXUYLAL A'.

animales
pedernal
encuentro
encuentro barranco
noticias
Del pus.
aviso
Tyacilju' ninjab' inb'aj mujé ex b'a'n
tu'n qj ajin tib'aj tu'n qxi' jlayxi' toj junti
tx'otx' mo tnam. Oceano.

TUKRU/XIN.
TYUĖ.
TTX'AK.
TZANUN.
TZAJ.
TZAJ.
TZAYUN.
TZ'QUB'/TZ'AQAB'.
TZ'QUB'IL/TZAQAB'IL.
TZTOB'/ĖCHOQ'.
TZQUB'IL WITZJ.
TXIN.
TZ'IS.
TZ'UTZ'/CH'OK.

tecolote
Su gemelo.
Su grano.
Gruñir
ocote
pino
afiladas (filudo)
Formón (utilizar el formón)
parásito
Cincelajo (Cincelar ojo)
señorita
basura
pisote/asadón.

Pop Q'ij

TZ'UNUN.
TXERI/TXJEW.
TX'YAN.
TX'YAN TUK'I'L.
XTOK/ XKY'AQO'CH.

gorrión
su baba
perro
astuto
bastón

XTOL.
XTOL.
XWAK.
XTOKYI'N.
XTOK TB'AQIL WI'YJ.
XO'J.
XOB'ILB'E.
XOB'ILBEYIL.
XK'UB'.
XTOK.
XITX'.
XPATXAB'/K'OB'IL.
XPO'TZ.
XPO'TZIN.
XK'ALK'A'S.
XWALB'ITZ
XO'PJ.
XWANK.
XT'IKT'U'L.
XJI'L
XJI'LIL.
XKANUL O'AQ'
XKANUL PAKX

alguacil.
del concejo
dado
artes
bastón calvera.
coyote.
Camino temible
camneros temibles
tenamaste./titunte.
bastón
lechusa
trampa/engaño.
pelota.
juego ala pelota.
cien pies
asentadera
tronco
abejorro
galgo
delamiseria
Volcan de fuego
volcan de pacaya

XKANUL A'.	Vocan de agua
ROSNA'/CHMAN WITZ.	Volcan de Tajamu'co
X'VA' WITZ.	Tacara
WLUJIN' CHIK'.	cuagulada sangre.
WE'J'KAW/KYUW/CH'UX.	duro
WITZ'J	chillar
WITZ'EY/J'E'B'J.	dientes
WUQ.	Siete
WUQ K'YAQCH'EL.	siete guacamaya.
YAB'AJ	abuela
YEK'B'IL;	
YOLITE.	narrar/narrador
YUKCHALTE.	temblador
SANJELAL.	mensajero
SAQ.	blanco
SAQCH'UT.	blancopuñal
SAQB'OCH/KUCH.	jabali blanco
SOIX.	amanecer
SE'N.	cómo
SE'NQE'.	cómo serán
SE'NTZUNLO.	cómo será
STUNYOS.	buenos días
SMAJ.	arco
SMAJ TUKRU.	arco tecomate
SAQB'OCH.	blanco jabali
SAQT'X'YAN/TZUTZ'.	blanco perro/pisote (jabón de monte)
S CH'.	cigarro
SWOYE'/swe'.	piedra ardiente

TTXOLIL

Trejel yol: Aju' t'nab' l kyu'ju' t'nám tib'aju' pop u'j	.
Tkab' yol: Aju' b'inchb'ete kya'j, tx'otx' ex k'ul	:
Toxi'n yol: Aju' kyitz'jlen txkup	
Tkyaj'i'n yol: Q'ol q'eq'ab'	
Tjwe'yi'n yol: Tnimb'il tib' wuq kyaqch'el	
Tqad'in yol: Kyitz'in kyib' yukchal, ex kab'e'tqan	
Twuqi'n yol:	·
Twaixaqi'n yol: Aju' tb'inchb'an yukchal	· 0
Tb'ejoi'n yol: Se'n kub'a' yukchal	· ·
Tlajoi'n yol: Aye'ju' tb'inchb'an, exju' tej tkub' kab'e'tqan	·
Tjunlajoi'n yol: Aju' jun jun jub'tzeyil, wuq jun jub'tzeyil	· :
Tkab'lajoi'n yol: Jniju' tch'uxil b'aj ik'a' toj xob'ajilb'e	· :
Toxajoi'n yol: Jun nin q'poj na'xchiky'	· :
Tkyajajoi'n yol: Ch'inel tib'aju' qpoj qyachiky'	· :
T-o'lajoi'n yol: Kyitz'jlen yux jun jub'tzeyil, b'alan msat	· :
Tqadlajoi'n yol: Aye' yux jun jub'tzeyil, b'alan msat	· :
Twuqlajoi'n yol: Txokb'ill toj xob'illb'e	· :

Twajxaqlajoj yol: Tb'eyil xob'ilb'e	: :
Tb'e'fjoj'n yol: Joyb'il kyij tu'nju' xob'ilb'e	: .
Tjunkt'alinyol: Junjuntl joyb'ilki'j toj xob'ilb'e	:
Tnejel toj tkab'k'alın yol: Kanb'ab'i toj xpo'tzb'il	:
Tkab'in toj tkab'k'alın yol: Aju' kyime'n tu'nx tb'is kk'u'j	:
Toxin toj tkab'k'alın: Aju' anq'b'il	: :
Tkyajin toj tkab'k'alın yol: Tej kyxi' toj kya'j	: :
Tjwe'yin toj tkab'k'alın yol: Toj pa'xil, toj nin a'	: :
Tqadin toj tkab'k'alın yol: B'alan tze'tze, b'alan qonik'an,	
kyitxwi', xjaw b'alan	: .
Twuqin toj tkab'k'alın yol: Aju' kya'j spunpuj a', xchew a',	: :
tzunun a', kyaqch'el a'	: :
Twajxaqin toj tkab'k'alın yol: Kyb'e tulán xaq, tanjitzlen	: :
Tb'elajin toj tkab'k'alın yol: Q'aq' ex ipumaj	: :
Tlajin toj tkab'k'alın yol: Aju' nimb'il	: :
Tjunlajin toj tkab'k'alın yol: Aju' oyb'il	: :
Tkab'lajin toj tkab'k'alın yol: Twi' chojb'en, toj awlilix,	: :
twi' q'aq'ayix	: :
Toxlajin toj tkab'k'alın yol: Aju' titz'jlen q'ij	: :

Tkyslajin toj tkab'k'alın yol: Aju' tb'is tk'u'j chojil, awlilix,	: :
q'aq'ayix	: :
T-olajin toj tkab'k'alın yol: Chiky' te' chojb'il	: :
Tqadlajin toj tkab'k'alın yol: Xmoxb'il kyu'n qpoj, txin	:
Twoqlajin toj tkab'k'alın yol: Kb'incha kyib' tu'n kq'ojin	:
Tjunaqi'n twajxaqlajoj'n yol: Kolb'ilteju' kuwtapi	: :
Tjunaqi'n tb'elajajoj'n yol: Tej kyb'ajanju' tnejel manb'ej	: :
Tkab'naqi'n yol: Aju' kyoklen kyaje' tqan	:
Tkab'naqi'n tnejel yol: Aju' awal toj xawa'ku ttzi	: .
Tkab'naqi'n tkab' yol: Aju' kyawal te q'aynaq pach	: :
Tkab'naqi'n toxi'n yol: Aju' tajawil q'uq'kan	:
Tkab'naqi'n tkyaji'n yol: Aye' kb'ijju' nimaqkawil	:
Tkab'naqi'n tjwe'y'i'n yol: Aju' jun kqanb'etz tnam	: :
nimxi'x toklen	:
Tkab'naqi'n tqadi'n yol: Aye' kk'walju' tajawil	: :

